

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ,

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ & ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΕΡΝΤΟΓΑΝ:

**ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΣΚΗΝΗ.**

Κουτσοπούλου Παναγιώτα

ΑΜ 21013

Αθήνα, 2017

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ,

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ & ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Επιβλέπων καθηγητής:

Γεώργιος Μαυρομμάτης

Λέκτορας, Τμήμα Γεωγραφίας,

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθήνας.

Γεώργιος Κρητικός

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας,

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθήνας.

Απόστολος Παπαδόπουλος

Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας,

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθήνας.

Αθήνα, 2017

Η Κουτσοπούλου Παναγιώτα

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1)** Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
- 2)** Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

*Στη μητέρα μου, Δήμητρα,
στον πατέρα μου, Γεώργιο,
στον αδερφό μου, Κώστα
και στο θείο μου, Βασίλη!*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Γεώργιο Μαυρομμάτη για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπο μου αναθέτοντάς μου την εκτέλεση της παρούσας πτυχιακής εργασίας. Επιπλέον τον ευχαριστώ για την καθοδήγηση του και τις καίριες συμβουλές και παρεμβάσεις του, χωρίς τις οποίες δεν θα ήταν δυνατή η υλοποίηση της.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένεια μου για την στήριξη και τη συμπαράσταση τους καθ' όλη την διάρκεια της εκτέλεσης της παρούσας εργασίας αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου. Ήταν αυτή που μου έδινε διαρκώς το κουράγιο να συνεχίσω.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	9
ABSTRACT	11
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ	12
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ	13
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	14
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
ΜΕΡΟΣ Α΄ : ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	17
Κεφάλαιο 1 : Ιστορική αναδρομή στην πολιτική πορεία της Τουρκίας	17
1.1 : Η Οθωμανική Αυτοκρατορία.....	17
1.1.1 : Η περίοδος της ακμής (1300 – 1566 μ.Χ.)	18
1.1.2 : Η περίοδος της παρακμής και των μεταρρυθμίσεων (1566 - 1908 μ.Χ.)	20
1.1.3 : Η διάλυση της αυτοκρατορίας (1908 – 1923 μ.Χ.)	22
1.2 : Το Σύγχρονο Τουρκικό Κράτος	23
1.2.1 : Η Τουρκική Δημοκρατία.....	23
1.2.2 : Η Δεύτερη Τουρκική Δημοκρατία	25
1.2.3 : Η Τρίτη Τουρκική Δημοκρατία	27
1.2.4 : Η πολιτική πορεία της Τουρκίας μετά το 1990.....	28

ΜΕΡΟΣ Β΄ : Η ΕΠΟΧΗ ΕΡΝΤΟΓΑΝ.....	32
Κεφάλαιο 2 : Ταγίπ Ερντογάν. Ο πολιτικός.	32
2.2 : Πολιτική Σταδιοδρομία.....	32
2.3 : Οι Αντιλήψεις και το ισλαμικό υπόβαθρο του Τ. Ερντογάν.	35
2.3 : Η πολιτική προσωπικότητα ενός αμφιλεγόμενου ηγέτη.....	36
2.4 : Το ΑΚΡ – Από τον «ηγέτη» στο «κόμμα».....	37
Κεφάλαιο 3 : Ο Ταγίπ Ερντογάν και η πολιτική του απέναντι στις εσωτερικές εξελίξεις.....	40
3.1 : Εσωτερική Πολιτική και Μεταρρυθμίσεις την περίοδο 2002 – 2011.	40
3.2 : Η αλλαγή μετά το 2011 και η προσπάθεια «ισλαμοποίησης» του κράτους.	42
3.2.1 : Ταγίπ Ερντογάν και Φετουλλάχ Γκιουλέν : Η αρχή της ρήξης.	46
3.3 : Το κουρδικό πρόβλημα στο εσωτερικό της Τουρκίας	47
3.4 : Το πραξικόπημα του Ιουλίου 2016.	49
3.5 : Το δημοψήφισμα του 2017.	52
Κεφάλαιο 4 : Ερντογάν και εξωτερική πολιτική.	56
4.1 : Η πολιτική Ερντογάν απέναντι στη Συρία.	60
4.2 : Τουρκία και ΗΠΑ : Η ρήξη μιας συμμαχίας;	63
4.3 : Σχέση Τουρκίας – Ισραήλ : η νέα «φιλική» προσέγγιση μεταξύ τους.....	64

4.4 : Ερντογάν και Ευρώπη.	66
4.4.1 : Το προσφυγικό ζήτημα στην Ευρώπη και ο ρόλος της Τουρκίας	69
4.4.2 : Τουρκία – Ρωσία : η νέα εποχή μιας δύσκολης σχέσης.	71
4.4.3 : Σύγχρονες Ελληνοτουρκικές σχέσεις.....	73
ΣΥΖΗΤΗΣΗ	76
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	80
Ελληνική βιβλιογραφία.....	80
Ξένη βιβλιογραφία	81
Διαδίκτυο	82
Ελληνική Αρθρογραφία	82
Ξένη Αρθρογραφία	86

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο «Εξετάζοντας την εποχή Ερντογάν: Μετασχηματισμοί στην τουρκική πολιτική και ευρύτερη γεωπολιτική σκηνή» έχει ως στόχο να παρουσιάσει την διαχρονική πορεία της Τουρκίας στην πολιτική σκηνή και να εστιάσει στην σύγχρονη εποχή διακυβέρνησής της από τον Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν (Recep Tayyip Erdoğan).

Η μελέτη διαιρείται σε δύο κύρια μέρη. Το πρώτο μέρος είναι εισαγωγικό και έχει σκοπό να δώσει πληροφορίες στον αναγνώστη σχετικά με το ιστορικό υπόβαθρο της Τουρκίας και κάποια βασικά χαρακτηριστικά του Ταγίπ Ερντογάν. Στο πρώτο κεφάλαιο λοιπόν παρατίθεται μια ιστορική αναδρομή στην πολιτική πορεία του τουρκικού κράτους. Ξεκινώντας από τα χρόνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και την πτώση της, αναφέρονται οι κύριοι μεταβατικοί σταθμοί καταλήγοντας στη σύγχρονη τουρκική πολιτική σκηνή. Σημαντικά ιστορικά γεγονότα όπως η διαμόρφωση του κεμαλικού κράτους, η δημιουργία του Δημοκρατικού κόμματος, το πραξικόπημα του 1960 και το νέο Σύνταγμα, η πολιτική και η οικονομική αστάθεια που ακολούθησαν, αλλά και η ανάδειξη, αργότερα, του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης, στήνουν το πολιτικό σκηνικό της Τουρκίας αποτελώντας βήματα που οδήγησαν στην γέννηση του σύγχρονου Τουρκικού κράτους.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, γίνεται, αρχικά, μία αναφορά στην πολιτική προσωπικότητα του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν με σκοπό τη σκιαγράφηση του πολιτικού του προφίλ και την προσπάθεια κατανόησης των πολιτικών του κινήσεων. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρονται οι σημαντικοί σταθμοί της πολιτικής του καριέρας, οι αντιλήψεις και η ιδεολογία του, αλλά και μια σύντομη ανάλυση του κόμματος ΑΚΡ που τον ανέδειξε. Ακολουθεί ανάλυση η οποία επικεντρώνεται στις αλλαγές, και τις πολιτικές κινήσεις του τουρκικού κράτους κατά τα χρόνια πρωθυπουργίας και προεδρίας του Τ. Ερντογάν. Πιο συγκεκριμένα, το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στην πολιτική του Τούρκου ηγέτη απέναντι στις εσωτερικές εξελίξεις του κράτους. Αντίστοιχα, στο τέταρτο κεφάλαιο επισημαίνονται οι πολιτικοί του στόχοι, οι αποφάσεις και οι κινήσεις του σε επίπεδο γειτονίας με άλλα κράτη.

Το τελικό τμήμα της εργασίας αποτελεί μια αφήγηση των σκέψεων του γράφοντα προς συζήτηση σχετικά με όσα έχουν παρατεθεί στα διάφορα κεφάλαια της εργασία και πιο συγκεκριμένα πάνω σε θέματα όπως : «τι πραγματικά σημαίνει η εποχή Ερντογάν για την

Τουρκία και τι αλλαγές έχει επιφέρει;», «πρόκειται, όντως, για μία αναβίωση του Οθωμανισμού και αποτελεί ο Ερντογάν έναν σύγχρονο «Σουλτάνο»;», «ίσχυσαν οι προεκλογικές δηλώσεις για μια φιλελεύθερη δημοκρατία ή τελικά μιλάμε για ανελεύθερη δημοκρατία;».

Λέξεις κλειδιά: Τουρκία, Ερντογάν, Πολιτική, Γεωπολιτική

ABSTRACT

The main purpose of this study is to present the political history of Turkey and to focus on the modern era of Recep Tayyip Erdogan's governance.

This study is divided into two parts. The first part has a more introductory role and its aim is to inform the reader about the Turkish historical background and T. Endogan's main characteristics. In the first chapter, a political chronology of Turkish state is presented. Many remarkable historical events compose the Turkish political scene as the steps that lead to the creation of Modern Turkish State.

The second part of the study is focused on the Turkish political movements and changes during Erdogan's governance. More specifically, the second chapter follows, in which a reference to Tayyip Erdogan's political personality is made. Then, the third chapter is analyzing Erdogan's political movements about several inside national events in Turkey. Respectively, the forth chapter of the study focus on his foreign policy tactics and goals.

In the end of the study there is a summary of some thoughts about the above states and the changes in Turkey and the wider geopolitical scene that Tayyip Erdogan has produced.

Keywords: Turkey, Erdogan, politics, geopolitics

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1: Οριοθέτηση των χερσαίων συνόρων του σύγχρονου τουρκικού κράτους.....	14
Χάρτης 2: Χάρτης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από το έτος 1359 έως το 1856.....	16
Χάρτης 3: Χάρτης εδαφικής επικράτειας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κοντά στα τέλη του 16 ^{ου} αιώνα.....	19
Χάρτης 4: Απεικόνιση της περιοχής του Κουρδιστάν.....	22
Χάρτης 5: Απεικόνιση πλειοψηφίας κάθε τουρκικό πολιτικού κόμματος στις εκλογές του 2007.....	30
Χάρτης 6: Γεωγραφική αναπαράσταση των ποσοστών ψήφου που συγκέντρωσε το AKP σε κάθε περιοχή της Τουρκίας.....	33
Χάρτης 7: Χωρική απεικόνιση των περιοχών με πλειοψηφία του «ναι» (κόκκινο χρώμα) και του «όχι» (γκρι χρώμα) αντίστοιχα.....	52
Χάρτης 8: Απεικόνιση Σύριων προσφύγων στις γειτονικές χώρες της Συρίας και των αιτήσεων για άσυλο σε 15 χώρες της Ευρώπης.....	59
Χάρτης 9: Χάρτης αναπαράστασης της πορείας των Σύριων προσφύγων από την Τουρκία προς την Ευρώπη.....	67

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Γραφική αναπαράσταση την αύξησης του ΑΕΠ στην Τουρκία από τη 1990 έως το 2020 (εκτίμηση).....	39
Σχήμα 2: Απεικόνιση των διώξεων που πραγματοποίησε ο Ταγίπ Ερντογάν μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016.....	49
Σχήμα 3: Γραφική αναπαράσταση τουρκικών παραβιάσεων στον ελληνικό εναέριο χώρο κατά τα έτη 2008 – 2015.....	71

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

AKP : Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (Adalet ve Kalkınma Partisi)

ANAP : Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (Avanatan Partisi)

CHP : Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (Cumhuriyet Halk Partisi)

DISK : Συνομοσπονδία Επαναστατικών Εργατικών Συνδικάτων

DGM : Δικαστήριο Κρατικής Ασφαλείας

HDP : Δημοκρατικό Κόμμα των Λαών (Halkların Demokratik Partisi)

MHP : Κόμμα Εθνικιστικού Κινήματος (Milliyetçi Hareket Partisi)

PKK : Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (κουρδικά: Partiya Karkerên Kurdistan, τουρκικά: Kürdistan İşçi Partisi)

YPG : Μονάδα Προστασίας Πολιτών (κουρδικά : Yekîneyên Parastina Gel)

YSK : Ανώτατο Εκλογικό Συμβούλιο

ΕΕ : Ευρωπαϊκή Ένωση

ΗΠΑ : Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

NATO : Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization)

ΟΑΣΕ : Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE)

ΟΗΕ : Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Τουρκία αποτελεί χώρα της νοτιοδυτικής Ασίας, η οποία συνορεύει στο δυτικό της τμήμα με την Ελλάδα, στο βορειοδυτικό με την Βουλγαρία, ανατολικά με τη Γεωργία, την Αρμενία, το Ιράν και το Αζερμπαϊτζάν και νοτιοανατολικά με το Ιράκ και τη Συρία. Πρόκειται για ένα κράτος το οποίο, λόγω της σημαντικής γεωστρατηγικής του θέσης, αποτελεί σταυροδρόμι μεταξύ Ευρώπης και Ασίας. Ο πληθυσμός της χώρας ανέρχεται στα 79.814.871 άτομα, σύμφωνα με τα δημογραφικά δεδομένα του 2016 τα οποία ανακοίνωσε η Στατιστική Αρχή της Τουρκίας (TÜİK).

Χάρτης 1: Οριοθέτηση των χερσαίων συνόρων του σύγχρονου τουρκικού κράτους. (Πηγή: Finkel A. (2012): “Turkey: What Everyone Needs to Know?”, Oxford University Press, New York.)

Η Τουρκία εμφανίζει πολύ ενδιαφέρουσα ιστορία εξέλιξης ανά τα χρόνια. Σε ένα αρκετά γενικό και θεωρητικό πλαίσιο, είναι ευρέως αποδεκτή η αντίληψη ότι «κάτι αλλάζει»

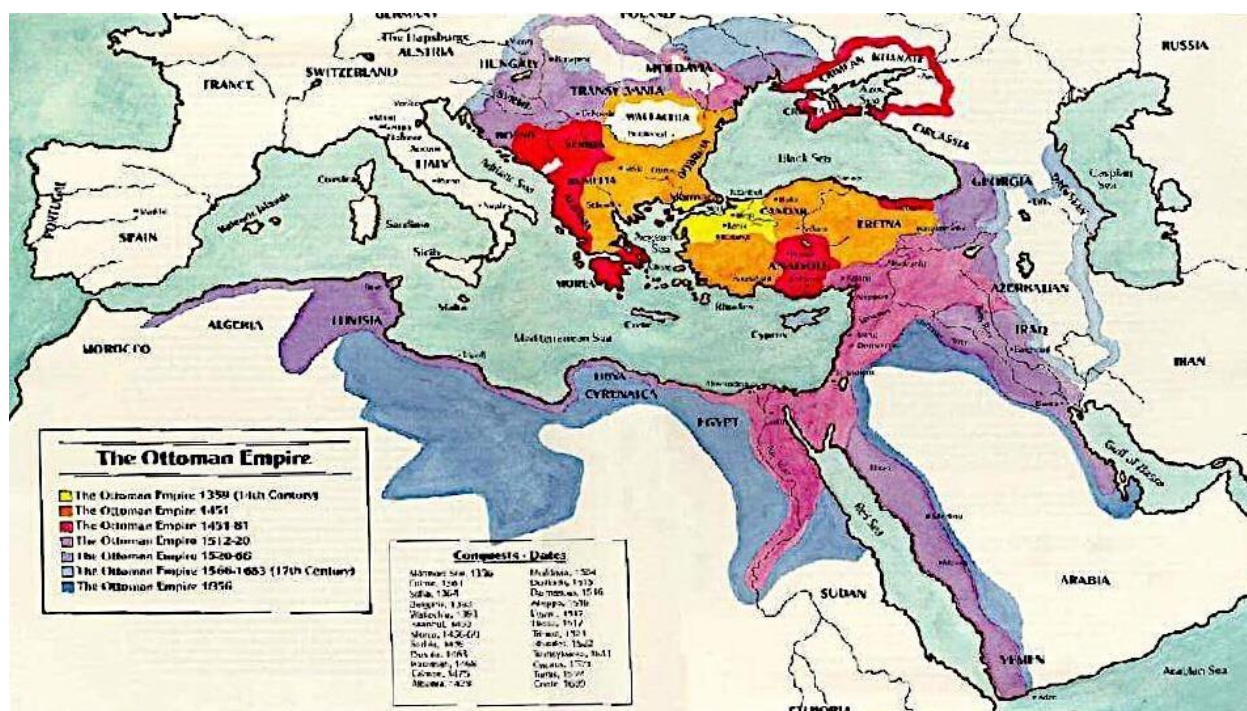
τα τελευταία χρόνια στην Τουρκία. Αρκετοί ερευνητές έχουν ασχοληθεί με αυτή την παραδοχή στις μελέτες και τις συζητήσεις τους. Το γεγονός αυτό έγκειται στις εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών που παρουσιάζονται στο τουρκικό κράτος. Η αναβάθμιση της χώρας διεθνώς, η συνεχής μείωση της επιρροής του στρατού στην πολιτική, οι σημαντικές πολιτικές εξελίξεις και η επικράτηση του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) των τελευταίων ετών, αποτελούν στοιχεία τα οποία οδηγούν στο έντονο ενδιαφέρον για ενασχόληση με τους μετασχηματισμούς στην τουρκική πολιτική και τη σημασία τους όχι μόνο για το ίδιο το κράτος αλλά και για την ευρύτερη γεωπολιτική σκηνή. Αυτές, λοιπόν, οι εξελίξεις θα αναλυθούν στη συνέχεια της παρούσας μελέτης σε μια προσπάθεια εκτίμησης των κομβικών σημείων στην πολιτική πορεία της Τουρκίας των τελευταίων χρόνων.

ΜΕΡΟΣ Α΄ : ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Κεφάλαιο 1 : Ιστορική αναδρομή στην πολιτική πορεία της Τουρκίας

1.1 : Η Οθωμανική Αυτοκρατορία

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία υπήρξε μία από τις μεγαλύτερες, σε γεωγραφική έκταση αλλά και σε χρονική διάρκεια, αυτοκρατορίες. Ιδρύθηκε το 1300μ.Χ. από τουρκικής καταγωγής φύλα της Μ. Ασίας, κάτι που άλλαξε με την πάροδο των χρόνων και των εδαφικών κατακτήσεων του κράτους. Κατά την επεκτατική πορεία των Οθωμανών, το κράτος περιέκλεισε ένα μεγάλο αριθμό διαφορετικών λαών που δεν πίστευαν στην ίδια θρησκεία ούτε μιλούσαν την ίδια γλώσσα. Στο ξεκίνημα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τα ηνία κατείχε ο Σουλτάνος Οσμάν Α΄ (1281 – 1324) από τον οποίο προήλθε το όνομα της αυτοκρατορίας. (Δημητρούκας, Ιωάννου, Μπαρούτας, 2001) Μετά το θάνατό του τον διαδέχτηκαν οι απόγονοί του έως και την κατάλυση της αυτοκρατορίας.

Χάρτης 2: Χάρτης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από το έτος 1359 έως το 1856. (Πηγή : Worldmap,

https://worldmap.harvard.edu/data/geonode:ottoman_empire_map_1359_1856_g0z)

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία διήρκησε από τις αρχές του 14^{ου} έως και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Έπειτα από μια σειρά ατελείωτων επεκτάσεων και έχοντας ως αφετηρία την Ασία κατάφερε να διεισδύσει στην Νοτιοανατολική Ευρώπη και την Αφρική. Για πάνω από πέντε ολόκληρους αιώνες, τα Βαλκάνια άνηκαν στην οθωμανική επικράτεια και τα εθνικά κράτη της Βαλκανικής δημιουργήθηκαν μετά τη διάλυση της αυτοκρατορίας. Λόγω της μεγάλης εξάπλωσης της αυτοκρατορίας και για χάρη ευκολίας στη διοίκηση, οι υπήκοοί της ζούσαν διαχωρισμένοι σε κοινότητες με βάση τη θρησκευτική τους ιδεολογία, τα επονομαζόμενα «μιλέτ». Κάθε μιλέτ εκπροσωπούταν από έναν αρχηγό ο οποίος ήταν υπόλογος στο Σουλτάνο. Ανάλογα, λοιπόν, το θρήσκευμα είναι γνωστά το μουσουλμανικό μιλέτ (οι υπήκοοί του ήταν περισσότερο ευνοημένοι σε σχέση με τους υπόλοιπους), το χριστιανικό μιλέτ, το μιλέτ των Εβραίων και το μιλέτ των Αρμενίων. Η τακτική αυτής της διαφοροποίησης ήταν μια λύση στην πολυεθνική, πολυθρησκευτική και πολυγλωσσική κατάσταση που επικρατούσε στα διάφορα εδάφη της αυτοκρατορίας.

Η μακροβιότατη πορεία της αυτοκρατορίας μπορεί να χωριστεί σε τρεις διαφορετικές περιόδους την περίοδο της ακμής, της παρακμής και της πτώσης της αυτοκρατορίας. Με βάση αυτή την κατηγοριοποίηση και για χάρη ευκολίας θα αναφερθούν συνοπτικά οι αλλαγές στην πολιτική σκηνή.

1.1.1 : Η περίοδος της ακμής (1300 – 1566 μ.Χ.)

Το πολιτικό σύστημα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν η Απόλυτη Μοναρχία με επικεφαλής το Σουλτάνο, ο οποίος συγκέντρωνε στην εξουσία στα χέρια του. Σημαντικό ρόλο στη διοικητική οργάνωση και αρκετά μεγάλη επιρροή κατά τη λήψη των αποφάσεων είχε ο Μεγάλος Βεζίρης, ο οποίος κατείχε και ρόλο προέδρου του αυτοκρατορικού συμβουλίου που ονομαζόταν Διβάνι. (Δημητρούκας, Ιωάννου, Μπαρούτας, 2001) Έως τις αρχές του 17^{ου} αιώνα, οι απόγονοι του Σουλτάνου ανταγωνίζονταν μεταξύ τους για την διαδοχή στο θρόνο και ο νικητής έπρεπε να σκοτώσει τους ηττημένους.

Ο Οσμάν Α΄, ο πρώτος σουλτάνος της αυτοκρατορίας ήταν κι εκείνος που έκανε την αρχή της επεκτατικής της πορείας με τη νίκη του απέναντι στους Βυζαντινούς στη μάχη του Βαφέα (1302). Μετά το θάνατό του την εξουσία ανέλαβε ο Ορχάν στα χρόνια του οποίου έγινε η κατάληψη της Προύσας (1326), της Νίκαιας (1331), της Νικομήδειας (1337), του εμιράτου του Καρασί (1345) και της Καλλίπολης (1354). Σταδιακά, οι βυζαντινές πόλεις μετασχηματίζονται σε οθωμανικές. (Berktaş, Murgescu, 2005)

Τα επόμενα χρόνια (1354 – 1402) και υπό την ηγεσία πρώτα του Μουράτ Α΄ και του Βαγιαζήτ Α΄ έπειτα, οι εδαφικές μεταβολές συνεχίστηκαν με πολύ έντονο ρυθμό. Μέσα στις εδαφικές κατακτήσεις αυτών των χρόνων ήταν η Θράκη, η Μακεδονία, άλλες περιοχές της Ελλάδας και της Αλβανίας, η Βουλγαρία και το μεγαλύτερο μέρος της Μικράς Ασίας. Κατά την περίοδο αυτή παρατηρείται η χρήση διαφόρων πολιτικών μηχανισμών των Οθωμανών με σκοπό την επέκτασή τους. Παραδείγματα τέτοιων μηχανισμών ήταν συμφωνίες με υπάρχοντα κράτη της ΝΑ Ευρώπης, συμμαχίες, διανομές φέουδων σε πολεμιστές κλπ.

Το 1402, ο Βαγιαζήτ Α΄ ηττάται στη μάχη της Άγκυρας και αιχμαλωτίζεται από τον Τιμούρ Λενκ, ο οποίος ανασυσταίνει αρκετά τουρκικά εμιράτα στη Μικρά Ασία. (Berktaş, Murgescu, 2005) Το θρόνο αναλαμβάνει ο Μουράτ Α΄ (1413 – 1421) και βοηθάει στην ανάκαμψη της αυτοκρατορίας και σταδιακά στη συνέχεια της επεκτατικής δράσης στα Βαλκάνια και τη δυτική Μικρά Ασία. Επόμενος ηγέτης είναι ο Μουράτ Β΄ στα χρόνια του οποίου σημειώνονται αρκετές αμφίρροπες μάχες με τους Ούγγρους, με τους Οθωμανούς τελικά να επικρατούν το 1448. Λόγω της επαφής τους αυτής με τους Ούγγρους οι οποίοι χρησιμοποιούσαν νέα όπλα, οι Οθωμανοί ξεκίνησαν και αυτοί σταδιακά την υιοθέτηση των πυροβόλων.

Ακολουθεί ο Μωάμεθ Β΄ ο οποίος, παράλληλα με μία μεγάλη ακολουθία κατακτήσεων, είναι εκείνος που επιχειρεί την οργάνωση του οθωμανικού κράτους σε αυτοκρατορία, καταχωρεί το μεγαλύτερο μέρος των εδαφών ως κρατική εξουσία και εγκαθιδρύει τα ανάκτορα. Το 1453 σημειώνεται και η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης και ο Μωάμεθ επιθυμεί να καταστήσει την Πόλη πρωτεύουσα του κράτους. Μετά το θάνατό του τον διαδέχεται ο γιός του Βαγιαζήτ Β΄ που συνεχίζει το επεκτατικό του έργο, δίνοντας τη σκυτάλη στον Σελίμ Α΄. Ο δεύτερος σημείωσε σημαντικές επεκτάσεις στη Μέση Ανατολή, αυξάνοντας το μουσουλμανικό στοιχείο στην αυτοκρατορία.

Το 1520 αναλαμβάνει το θρόνο ο Σουλεϊμάν Α΄ ο Μεγαλοπρεπής (ή Νομοθέτης). Στα χρόνια της διακυβέρνησής του η Οθωμανική Αυτοκρατορία σημειώνει το αποκορύφωμα της ισχύς της. Η επέκταση της αυτοκρατορίας συνδύαζε πλέον στρατιωτική υπεροχή αλλά και διπλωματία. Επιπλέον, στο εσωτερικό του κράτους ασχολήθηκε με την αναδιοργάνωση του οθωμανικού δικαίου και της διοίκησης.

Χάρτης 3: Χάρτης εδαφικής επικράτειας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κοντά στα τέλη του 16^{ου} αιώνα. (Πηγή : Berktaç H., Murgescu B. (2005) : “Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials, Workbook 1 - The Ottoman Empire”, Series Editor: Christina Koulouri, CDRSEE, Thessaloniki.)

1.1.2 : Η περίοδος της παρακμής και των μεταρρυθμίσεων (1566 - 1908 μ.Χ.)

Τα χρόνια που ακολούθησαν το θάνατο του Σουλεϊμάν Α΄ του Μεγαλοπρεπή διαδραματίστηκε μία εσωτερική αναταραχή στην αυτοκρατορία. Οι χρόνιοι και εξαντλητικοί

πόλεμοι απέναντι στους Αψβούργους και την Περσία επέφεραν οικονομικές δυσκολίες στο κράτος καθώς και παρακμή της στρατιωτικής οργάνωσης. Σταδιακά ξεκίνησε η χρήση μισθοφόρων. Σε εδαφικό επίπεδο, οι Οθωμανοί αρχίζουν να χάνουν μεγάλο κομμάτι από τις κατακτήσεις τους. Κάποιοι από τους επόμενους ηγέτες έκαναν προσπάθειες μεταρρυθμίσεων και σκληρών μέτρων με σκοπό την επαναφορά της κατάστασης, αντιμετώπισαν όμως αντιδράσεις. Χαρακτηριστικά, ο σουλτάνος Μουσταφά Α΄ (1622 – 1623) εκθρονίζεται από εξεγερμένους γενίτσαρους και τελικά δολοφονείται. Η αυτοκρατορία έχει αρχίσει να διαγράφει μία φθίνουσα πορεία. Τα χρόνια που ακολουθούν είναι χρόνια προσπάθειας βελτίωσης της κατάστασης. Οι επόμενοι σουλτάνοι ακολουθούν μια πορεία δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων με σκοπό την ισορροπία της οικονομικής κατάστασης. Αλλαγές στο σύστημα φορολόγησης ενοικίασης και εισαγωγή ισόβιων φόρων ενισχύουν τη δύναμη των μεγάλων γαιοκτημόνων. Παράλληλα, για αρκετά χρόνια ακολουθείται διαφορετική εξωτερική πολιτική με στόχο η αυτοκρατορία να κρατηθεί μακριά από ευρωπαϊκές αντιπαραθέσεις.

Το 1768 λήγει αυτή η ειρηνική περίοδος και διαδραματίζεται ο πρώτος μεγάλος Ρωσοτουρκικός πόλεμος ο οποίος μόνο αρνητικά αποτελέσματα είχε για τους Οθωμανούς. Η υπεροχή της Ρωσίας και η αδυναμία της Τουρκίας ήταν εμφανείς. Με τον καιρό παρατηρείται αποδυνάμωση της ισχύς της κεντρικής διακυβέρνησης στις περισσότερες οθωμανικές επαρχίες. Μετά την ήττα από τη Ρωσία, οι Οθωμανοί ζήτησαν ειρήνη και έτσι το 1774 υπογράφεται η Συνθήκη του Κιουτσούκ – Καϊναρτζή, καθιερώνοντας τη Ρωσία ως μια μεγάλη δύναμη η οποία διεκδικούσε τουλάχιστον συμμετοχή στα σχέδια των υπολοίπων ευρωπαϊκών δυνάμεων απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Τα επόμενα χρόνια συνέχισαν την σταδιακή αποδυνάμωση των Οθωμανών είτε σε επίπεδο στρατιωτικής δύναμης είτε επίπεδο εσωτερικής οργάνωσης. Ότι απόπειρες για αναδιάρθρωση και μεταρρυθμίσεις κι αν έγιναν επί Σελίμ Γ΄ και Μαχμούτ Β΄ δεν απέδωσαν τα επιθυμητά αποτελέσματα. (Berktaş, Murgescu, 2005)

Τον 19^ο αιώνα και υπό την ηγεσία του Σουλτάνου Αμπντούλμεσίτ εκδόθηκε διάταγμα (1839) το οποίο περιελάμβανε σημαντικές κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Με την κίνηση αυτή ξεκινάει μια περίοδος μεταρρυθμίσεων και φιλελευθεροποίησης για το Οθωμανικό κράτος (Τανζιμάτ). Παράλληλα με τον αέρα αλλαγής που πνέει αυτή την περίοδο, ιδρύεται και το πρώτο φιλελεύθερο πολιτικό κόμμα με αρχηγό τον Μιντχάτ Πασά ο οποίος μάλιστα

καταφέρνει να εκθρονίσει τον Αμπντουλμεσίτ. Ο Μιντχάτ διαμόρφωσε ένα φιλελεύθερο σύνταγμα καθώς και το πρώτο οθωμανικό κοινοβούλιο το οποίο όμως διέλυσε ο σουλτάνος Αμπντουλμεσίτ Β'. Με την κίνηση αυτή, ο Αμπντουλμεσίτ Β' εμποδίζει την αλλαγή πορείας προς ένα πιο φιλελεύθερο κράτος και επιστρέφει στο δεσποτικό πρότυπο διακυβέρνησης της αυτοκρατορίας.

1.1.3 : Η διάλυση της αυτοκρατορίας (1908 – 1923 μ.Χ.)

Λίγα χρόνια αργότερα, ένα εθνικιστικό κίνημα, γνωστό με την ονομασία Νεότουρκοι, καταφέρνει να εκθρονίσει τον τότε Σουλτάνο Μεχμέτ Ε' και επαναφέρει το φιλελεύθερο σύνταγμα του Μιντχάτ Πασά. (Κιτσίκης, 2003) Ακολουθούν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι (1912 – 1913), οι οποίοι αφήνουν πίσω τους μία συρρικνωμένη Οθωμανική Αυτοκρατορία αφού έχασε περιοχές όπως η Ελλάδα, η Βουλγαρία, η Σερβία και η Αλβανία.

Ακολούθησε το Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, το τέλος του οποίου (1918) έφερε και το τέλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Τουρκία, μη έχουσα απόθεμα αντοχών και δυνάμεων, χάνει τις αντιστάσεις της σε Ασία και Ευρώπη. (Finkel, 2007) Το 1920 υπογράφεται η Συνθήκη των Σεβρών, σύμφωνα με την οποία η κατάρρευση της αυτοκρατορίας επιβεβαιώνεται και συνάπτεται ειρήνη με την παράδοση της κυριαρχίας εδαφών της Τουρκίας στις Συμμαχικές Δυνάμεις του πολέμου. Στη Συνθήκη όμως αντέδρασε το κίνημα των Νεότουρκων, το οποίο με αρχηγό τον Μουσταφά Κεμάλ εκθρόνισε το Σουλτάνο, αυτοανακηρύχθηκε κυβέρνηση και κατήργησε το χαλιφάτο. Η αρχή της πορείας του τουρκικού κράτους προς τη σύγχρονη ταυτότητά του είναι γεγονός.

1.2 : Το Σύγχρονο Τουρκικό Κράτος

1.2.1 : Η Τουρκική Δημοκρατία

Την παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ακολούθησε η ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας στις 29 Οκτωβρίου του 1923, η οποία ουσιαστικά σηματοδοτεί την έναρξη της ιστορίας του σύγχρονου τουρκικού κράτους. Την κυβέρνηση αποτέλεσαν τα μέλη της επαναστατικής ομάδας της Άγκυρας και ιδρυτής της ήταν ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, ο οποίος και ήταν ο πρώτος Πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας. Η Δημοκρατία είχε ήδη ανακηρυχθεί από τις 21 Ιανουαρίου 1921 και μετά την Μικρασιατική Καταστροφή (1922) υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου του 1923 η Συνθήκη της Λωζάνης, με την οποία εδραιώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό των σύγχρονων συνόρων του τουρκικού κράτους και η οποία χώρισε τη γη του Κουρδιστάν σε τέσσερα τμήματα παρά τη θέληση του κουρδικού λαού. Συγκεκριμένα, οι Κούρδοι διασκορπίστηκαν σε τέσσερις γειτονικές χώρες, τη ΝΑ Τουρκία, το ΒΔ Ιράν, το Β Ιράκ και τη ΒΑ Συρία, όπως φαίνεται και στον Χάρτη 4 παρακάτω.

Χάρτης 4: Απεικόνιση της περιοχής του Κουρδιστάν (Πηγή : <http://www.inred.gr/i-katarefsi-tou-iraskinou-kourdistan/>)

Ο Κεμάλ Ατατούρκ έπρεπε να διαχειριστεί τα προβλήματα που άφησε πίσω της η διάλυση του Οθωμανικού κράτους. Οι ανταλλαγές πληθυσμών και η μείωση της Αυτοκρατορίας, η βασικού επιπέδου βιομηχανία της εποχής και η σχεδόν ανύπαρκτη αστική τάξη ήταν κάποια από τα σοβαρά εμπόδια τα οποία έπρεπε να αντιμετωπίσει. Παρ' όλες τις δυσκολίες, ο Κεμάλ, ηγέτης του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος (CHP), με τις γνωστές «Αρχές του Κεμαλισμού» κατόρθωσε να εκσυγχρονίσει την τουρκική κοινωνία. Μέσα από ριζοσπαστικές αλλαγές οδήγησε την Τουρκία στο να γίνει ένα σύγχρονο έθνος – κράτος. Η πολιτική του είχε σαφή δυτικό προσανατολισμό και μάλιστα επιρροή από την γαλλική δημοκρατία.

Οι «Αρχές του Κεμαλισμού» αποτέλεσαν τη δομή του νέου κράτους και μάλιστα ενσωματώθηκαν και στο Σύνταγμα με τη τροποποίηση του 1937. (Ζέπος, 2003) Ουσιαστικά, πρόκειται για τις εξής έξι βασικές δομές :

- Ο Ρεπουμπλικανισμός (Cumhuriyetçilik - Republicanism) : η αβασίλευτη δημοκρατία, μία δημοκρατία σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα.
- Ο Εθνικισμός (Milliyetçilik – Nationalism): ένα αδιαίρετο εθνικό κράτος, δημιουργία εθνικής ταυτότητας.
- Ο Λαϊκισμός (Halkçılık - Populism): λαϊκή κυριαρχία και δράση υπέρ του λαού.
- Ο Κοσμικισμός (Laiklik - Secularism) : διαχωρισμός της θρησκείας από το κράτος και την κοινωνία.
- Ο Κρατισμός (Devletçilik – Statism) : έλεγχος της οικονομίας από το κράτος.
- Η Επαναστατικότητα (İnkılapçılık - Revolutionism) : συνεχείς αλλαγές και πρόοδος για τον εκσυγχρονισμό του κράτους. (Ζέπος, 2003)

Με βάση τα παραπάνω, ο Κεμάλ προχώρησε σε ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις κάποιες εκ των οποίων ήταν η κατάργηση του χαλιφάτου (1924), το κλείσιμο ιδρυμάτων που λειτουργούσαν με βάση την ισλαμική νομοθεσία, η κατάργηση ισλαμικών ενδυματολογικών συμβόλων (φέσι, φερετζές κ), η απαγόρευση της πολυγαμίας, η υιοθέτηση γρηγοριανού ημερολογίου, λατινικού αλφαβήτου, εισαγωγή ευρωπαϊκής νομοθεσίας για τη συγκρότηση

δομών του κράτους κα. Παράλληλα με όλες αυτές τις αλλαγές, ο Κεμάλ κράτησε μια ουδέτερη στάση όσον αφορά την εξωτερική πολιτική του κράτους.

Ο Κεμάλ κατάφερε να εδραιώσει την εξουσία του και να παραμερίσει τους θρησκευτικούς ηγέτες. Συσχέτισε τη θρησκεία με τα προβλήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μειώνοντας έτσι τις αντιδράσεις, αποδυναμώνοντας τη θρησκευτική επιρροή και κατατάσσοντας τον εαυτό του ως το δημιουργό μίας νέας κοσμικής και εκ μοντερνιστικής εποχής. Ο Κεμάλ θεωρείται ως η σημαντικότερη πολιτική φυσιογνωμία της σύγχρονης Τουρκικής ιστορίας, εφαρμόζοντας μία πολιτική πλήρως αντίθετη με αυτή της οθωμανικής εποχής. Απέκτησε, μάλιστα, το επίθετο Ατατούρκ που σημαίνει «πατέρας των λαών».

Μετά το θάνατο του Κεμάλ το 1938, τη θέση του στην προεδρεία ανέλαβε ο Ισμέτ Ινονού. Τα χρόνια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου η Τουρκία συνέχισε την ουδέτερη πολιτική του κεμαλισμού την οποία άλλαξε λίγο πριν το τέλος του πολέμου κηρύσσοντας πόλεμο κατά της Γερμανίας και της Ιαπωνίας (Φεβρουάριος 1945). Στη συνέχεια, το 1945 γίνεται ιδρυτικό μέλος του ΟΗΕ και το 1947 συμπεριλήφθηκε στο Δόγμα Τρούμαν. Πέρα από την αλλαγή στάσης στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας μετά το θάνατο του Κεμάλ, παρατηρείται αλλαγή και στην εσωτερική πολιτική του κράτους. Το μονοκομματικό πολιτικό σύστημα της Τουρκίας δίνει τη θέση του σε ένα πολυκομματικό σύστημα.

1.2.2 : Η Δεύτερη Τουρκική Δημοκρατία

Το 1946, δυνάμεις που είχαν αποχωρήσει από το CHP ίδρυσαν ένα νέο κόμμα, το Δημοκρατικό Κόμμα (DP). Η νέα αυτή πολιτική παράταξη επικράτησε στις εκλογές του 1950. Την Προεδρεία της Δημοκρατίας ανέλαβε ο Τζελάλ Μπαγιάρ και Πρωθυπουργός της χώρας έγινε ο Αντνάν Μεντέρες. Μάλιστα, παρουσιάζεται μια σημαντική διαφοροποίηση στο πολιτικό σύστημα μετά από αυτή την εκλογή. Ο ρόλος του πρωθυπουργού γίνεται ισχυρότερος έναντι του ρόλου του προέδρου της δημοκρατίας, κάτι που εμφανίζεται για πρώτη φορά στην ιστορία της Τουρκίας.

Η πολιτική δράση του DP είχε ως στόχο να δημιουργήσει μια πιο φιλελεύθερη οικονομία και να περιορίσει τον κεμαλικό κρατισμό. Κατάφερε να επανεκλεχθεί στις εκλογές του 1954 με εξίσου μεγάλη επιτυχία. Σταδιακά όμως η πορεία της οικονομίας της χώρας ήταν καθοδική και έτσι το κόμμα δεν είχε την ίδια επιτυχία και στις εκλογές του 1957. (Zurcher, 2003) Κατόρθωσε, βέβαια, να μείνει στην εξουσία λόγω ενός νόμου που είχε ψηφίσει μόλις ένα μήνα πριν τις εκλογές και ο οποίος απαγόρευε τη δημιουργία εκλογικών συμμαχιών. Έπειτα από μία σειρά αντιδράσεων, στις 27 Μαΐου του 1960 ο στρατός επενέβη με το γνωστό πραξικόπημα του 1960. Η κυβέρνηση ανετράπη και οι ηγέτες των Δημοκρατικών φυλακίστηκαν. Ακολούθησε η καταδίκη 464 ατόμων και η εκτέλεση δύο πρώην υπουργών και του πρωθυπουργού Αντνάν Μεντέρες, οι οποίοι καταδικάστηκαν σε θάνατο. Με την επέμβαση, αυτή, του στρατού σηματοδοτείται η αρχή μιας νέας εποχής στην πολιτική ζωή της Τουρκίας, «της εποχής των πραξικοπημάτων». Όπως θα δούμε και στη συνέχεια, ο στρατός διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο της τουρκική πολιτική σκηνή τα επόμενα χρόνια και δεν είναι λίγες οι φορές που καθορίζει την πτώση των κυβερνήσεων.

Μετά την ανατροπή της κυβέρνησης λόγω του πραξικοπήματος, συντάχθηκε μία Επιτροπή Εθνικής Ενότητας της οποία επικεφαλής τέθηκε ο Τζεμάλ Γκιουρσέλ, αρχηγός των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. Η Επιτροπή Εθνικής Ενότητας συνέταξε ένα νέο Σύνταγμα το οποίο εγκρίθηκε με δημοψήφισμα στον Ιούλιο του 1961. Το Σύνταγμα αυτό χαρακτηρίζεται ως περισσότερο φιλελεύθερο και επηρεασμένο από τα δυτικά πρότυπα. Προέβλεπε την ίδρυση ενός διπλού κοινοβουλίου το οποίο θα αποτελείται από μία Εθνοσυνέλευση και μία Γερουσία, καθώς και τη δημιουργία ενός Συνταγματικού Δικαστηρίου. (Καραφωτάκης, 2002)

Τον Οκτώβριο του 1961 πραγματοποιούνται οι πρώτες εκλογές έπειτα από αυτές τις αλλαγές, στις οποίες όμως κανένα κόμμα δεν καταφέρνει να επικρατήσει. Έτσι λοιπόν, Πρόεδρος της Δημοκρατίας ψηφίστηκε ο Τζεμάλ Γκιουρσέλ και σχηματίστηκε μια κυβέρνηση συνασπισμού, αναθέτοντας την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης εθνικής ενότητας στον Ισμέτ Ινόνου (ηγέτη του Λαϊκού Κόμματος). Σύμφωνα με το παραπάνω κυβερνητικό σχήμα, η προεδρεία της Δημοκρατίας δόθηκε στο στρατό και η κυβέρνηση στα κόμματα, κάτι που συναντάται πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας.

Ακολουθεί μια περίοδος έντονης πολιτικής αστάθειας με συχνές εναλλαγές κυβερνήσεων. Παράλληλα, εμφανίζονται νέες πολιτικές οργανώσεις στις δύο ακραίες

πολιτικές ιδεολογίες όπως η Συνομοσπονδία Επαναστατικών Εργατικών Συνδικάτων (DISK) και η Επαναστατική Νεολαία (Dev Genc) στα αριστερά και το Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (MHP) στα δεξιά. Ο στρατός για άλλη μια φορά παίρνει την κατάσταση στα χέρια του και προβαίνει σε δεύτερο πραξικόπημα θορυβημένος από την πολιτική κρίση που επικρατεί. Έτσι, στις 12 Μαρτίου του 1971 το δεύτερο πραξικόπημα είναι γεγονός, ακολουθούμενο και αυτό από συλλήψεις και δίκες. Φυσικά, πραγματοποιήθηκαν νέες εκλογές στις οποίες πρώτο βγήκε το Λαϊκό Κόμμα όχι όμως και αυτοδύναμο. Έτσι, σχημάτισε κυβέρνηση συνασπισμού με το Κόμμα Εθνικής Σωτηρίας (MSP).

1.2.3 : Η Τρίτη Τουρκική Δημοκρατία

Τα μετέπειτα χρόνια, η πολιτική ρευστότητα που επικρατούσε στην Τουρκία δεν κατάφερε να εξομαλυνθεί. Πιο συγκεκριμένα, το 1974 στην Κύπρο έλαβε χώρα πραξικόπημα με σκοπό την ανατροπή του τότε προέδρου Μακάριου Γ'. Με αφορμή αυτή την αναταραχή η Τουρκία εισέβαλε στο νησί της Κύπρου και κατέλαβε το 38% του εδάφους του. Ο ΟΗΕ με ψήφισμα ζήτησε την αποχώρηση των τουρκικών δυνάμεων, κάτι που όμως η Τουρκία απήφησησε και προχώρησε στην εγκατάσταση ενός κράτους στη Βόρεια Κύπρο. Η κίνηση αυτή οδήγησε σε εμπάργκο προς την Τουρκία το οποίο σε συνδυασμό με τις αντιθέσεις και διαφωνίες των δύο κομμάτων συντέλεσε την πτώση της κυβέρνησης.

Για τα επόμενα χρόνια (1973 – 1980) αδύναμες κυβερνήσεις συνασπισμού ανέβαιναν στην εξουσία με σχηματισμούς ακόμα και από κόμματα που ευθύνονταν για πολιτική βία. Η χώρα βρίσκεται σε αρκετά ασταθή κατάσταση και για ακόμη μια φορά ο στρατός δεν μένει αμέτοχος και λαμβάνει δράση. Στις 12 Σεπτεμβρίου του 1980 ο στρατός, με επικεφαλής τον στρατηγό Κενάν Εβρέν, επεμβαίνει με τρίτο πραξικόπημα σε διάστημα είκοσι χρόνων. Ακολούθησε νέο Σύνταγμα, το οποίο εγκρίθηκε με δημοψήφισμα το 1982 και το οποίο προέβλεπε την ύπαρξη του Προέδρου της Δημοκρατίας ως αρχηγού του κράτους, ο οποίος εκλέγεται από την Εθνοσυνέλευση και είχε και την εξουσία να ορίσει πρωθυπουργό. Το

Σύνταγμα του '82, αν και δέχθηκε κάποιες τροποποιήσεις στα χρόνια που ακολούθησαν, σε γενικές γραμμές παραμένει σε ισχύ μέχρι και σήμερα.

Στις εκλογές του 1983 ήρθε η επικράτηση ενός νέου κόμματος, του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας (ANAP), ηγέτης του οποίου ήταν ο Τουργούτ Οζάλ. Ο φιλελεύθερος Οζάλ κατάφερε να βοηθήσει την οικονομία της χώρας που παράκμαζε και να επικρατήσει και τις επόμενες εκλογές το 1987. Ο ίδιος το 1989 έγινε Πρόεδρος της Δημοκρατίας, το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας όμως δεν κατάφερε να παραμείνει στην εξουσία για τρίτη τετραετία και στις εκλογές 1991 ηττήθηκε. Την εξουσία ανέλαβε μία κυβέρνηση συνασπισμού η οποία απαρτιζόταν από το Κόμμα του Ορθού Δρόμου, με ηγέτη τον Ντεμιρέλ και το Κόμμα της Δημοκρατικής Αριστεράς του Μπουλέντ Ετζεβίτ.

1.2.4 : Η πολιτική πορεία της Τουρκίας μετά το 1990

Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, με το Σύνταγμα του 1982 αρχηγός του τουρκικού κράτους είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο οποίος καλύπτει επταετή θητεία. Το Κοινοβούλιο είναι εκείνος που ασκεί τη νομοθετική εξουσία και αποτελείται από 550 μέλη. Η θητεία των μελών του Κοινοβουλίου είναι πενταετής. Οι εκλογές στην Τουρκία πραγματοποιούνται ανά πολυεδρικές εκλογικές περιφέρειες και τα κόμματα τα οποία δεν καταφέρουν να συγκεντρώσουν το 10% των ψήφων αποκλείονται.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το 1995 μετά το θάνατο του Οζάλ εξελέγη Πρόεδρος της Δημοκρατίας ο Ντεμιρέλ και πρωθυπουργός ορίστηκε η Τανσού Τσιλέρ (φιλελεύθερη οικολόγος). Το Σεπτέμβριο 1993 όμως, έπειτα από αποχώρηση του Σοσιαλδημοκρατικού Λαϊκού Κόμματος, η κυβέρνηση συνασπισμού κατέρρευσε. Το Δεκέμβριο του ίδιου έτους πραγματοποιήθηκαν νέες εκλογές στις οποίες αυξημένη δημοτικότητα παρουσίασε το Κόμμα της Ευημερίας. Η άνοδος αυτή κάθε άλλο από τυχαίο γεγονός ήταν, καθώς τις τελευταίες δύο δεκαετίες παρατηρείται αυξημένος ο ρόλος του Ισλάμ στην τουρκική κοινωνία. (Καραφωτάκης, 2002) Παρόλα αυτά, το Κόμμα της Ευημερίας δεν κατάφερε να σχηματίσει κυβέρνηση συνασπισμού με κάποιο άλλο και έτσι το 1996 σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση

συνασπισμού αποτελούμενη από το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας και το Κόμμα του Ορθού Δρόμου. Η πρωθυπουργία θα εναλλασσόταν ανά έτος μεταξύ της Τανσού Τσιλέρ και του Μεσούτ Γιλμάζ. Ούτε αυτή η κυβέρνηση όμως κατάφερε να εκπληρώσει τη θητεία της αφού στις 6 Ιουνίου του 1996 και υπό της πρωθυπουργίας του Γιλμάζ η κυβέρνηση κατέρρευσε. Ο πρόεδρος τότε όρισε πρωθυπουργό των ηγέτη των ισλαμιστών, Νετζμετίν Ερμπακάν. Ο Ερμπακάν σχημάτισε κυβέρνηση συνασπισμού με το Κόμμα του Ορθού Δρόμου.

Η άνοδος, για πρώτη φορά, στην εξουσία ισλαμικού κινήματος και ισλαμιστή πρωθυπουργού ξεσήκωσε αντιδράσεις. Έντονες ήταν οι αντιρρήσεις του στρατού, με τους στρατηγούς να δηλώνουν αντίθετοι της κυβέρνησης. Στις 28 Φεβρουαρίου του 1997, στη συνεδρίαση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας οι επικεφαλής των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων κατέθεσαν στην κυβέρνηση κείμενο και δεκαοχτώ όρους ζητώντας την εκπλήρωση τους με σκοπό τη μείωση της δράσης των ισλαμιστών. (Καραφωτάκης, 2002) Η κίνηση αυτή του στρατού χαρακτηρίστηκε ως ένα «μεταμοντέρνο πραξικόπημα». Μπορεί να μην έχει τη μορφή των πραξικοπημάτων που είδαμε στην εικοσαετία 1960 – 1980, ωστόσο στην κυβέρνηση στάλθηκε ένα ξεκάθαρο υπόμνημα ότι εάν δεν έκανε πράξη τις απαιτήσεις του στρατού θα ακολουθούσε ένα κανονικό πραξικόπημα. Παράλληλα, καλλιεργήθηκε ένα κλίμα ασφυκτικής πίεσης από στρατό και από κεμαλικούς πολιτικούς με αποτέλεσμα η κυβέρνηση Ερμπακάν να παραιτηθεί στις 18 Ιουνίου 1997. (Σέρμπος, 2008)

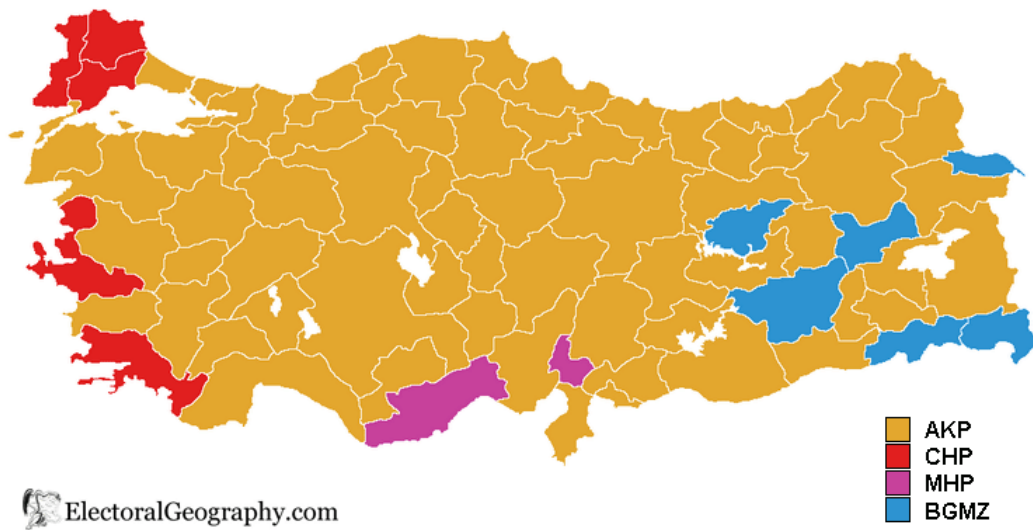
Για ένα μικρό χρονικό διάστημα, την κυβέρνηση ανέλαβε το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας του Μεσούτ Γιλμάζ μαζί με το Κόμμα της Δημοκρατικής Αριστεράς του Μπουλέντ Ετζεβίτ και το Κόμμα της Δημοκρατικής Τουρκίας, το οποίο ίδρυσαν βουλευτές που είχαν αποχωρήσει από το κόμμα της Τσιλέρ. Ούτε όμως αυτή η κυβέρνηση κατόρθωσε να μείνει για πολύ στην εξουσία αφού το Νοέμβριου του 1998, έπειτα από δεκαεπτά μήνες διακυβέρνησης και κατόπιν προτάσεως μομφής, κατέρρευσε.

Στις 17 Ιανουαρίου του 1999, ύστερα από κάποιους μήνες χωρίς κυβέρνηση, σχηματίστηκε μία κυβέρνηση μειοψηφίας υπό τον Ετζεβίτ και τη στήριξη του το Κόμματος του Ορθού Δρόμου. Στη συνέχεια, η Τουρκία οδηγήθηκε σε εκλογές τον Απρίλιο του 1999 στις οποίες υψηλότερο ποσοστό συγκέντρωσε το κόμμα του Μπουλέντ Ετζεβίτ (21%), υπό τον οποίο σχηματίστηκε κυβέρνηση με τη συνεργασία του ακροδεξιού Κόμματος Εθνικιστικής Δράσης (MHP) και του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας (ANAP).

Στις 3 Νοεμβρίου του 2002 όμως κηρύσσονται νέες βουλευτικές εκλογές λόγω της άσχημης κατάστασης της υγείας του πρωθυπουργού. Στις εκλογές αυτές τη νίκη παίρνει στο ισλαμικό Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP), με ποσοστό 34%. Μαζί του καταφέρνει να μπει στο κοινοβούλιο ως αντιπολίτευση το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα το οποίο συγκέντρωσε περίπου το 19% των ψήφων. Το AKP ιδρύθηκε το 2001 από πολιτικούς πρώην μέλη παλαιότερων κομμάτων, όπως αυτό της Αρετής και το Κόμμα Ευημερίας, στα οποία είχε απαγορευτεί η λειτουργία από το Συνταγματικό Δικαστήριο. Το κόμμα, στο ξεκίνημα της πορείας του, προσανατολίστηκε προς την Ευρώπη, διαχωρίζοντας τις σχέσεις κράτους – θρησκείας, με σαφή σεβασμό όμως στις ισλαμικές αξίες και παραδόσεις. Ηγέτης του ήταν ο ισλαμιστής Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, ο οποίος μαζί με το AKP θα χαράξει μια νέα εποχή στην τουρκική πολιτική.

Αρχικά, την πρωθυπουργία ανέλαβε ο στενός συνεργάτης του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, Αμπντουλάχ Γκιουλ. Στις 14 Μαρτίου 2002 ο Ερντογάν έγινε επίσημα ο 57^{ος} πρωθυπουργός της Τουρκίας. Ο Αμπντουλάχ Γκιουλ γίνεται Υπουργός Εξωτερικών και στις 2 Μαΐου του 2007 προτείνεται από την κυβέρνηση για την θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας. Η πρόταση αυτή καταψηφίστηκε με αποτέλεσμα την προκήρυξη πρόωρων εκλογών για τις 22 Ιουλίου του 2007. Στις εκλογές του 2007 επικρατεί και πάλι το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης με ακόμα μεγαλύτερο ποσοστό ψήφων σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές (46,66%). Δεύτερο έρχεται και πάλι το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα με ποσοστό 20,85%. Επίσης, σημαντική είναι και η άνοδος του Κινήματος Εθνικιστών το οποίο με ποσοστό 14,29% καταφέρνει να μπει στην Εθνοσυνέλευση. Επιπλέον, τον Αύγουστο του 2007 έρχεται τελικά και η εκλογή του Αμπντουλάχ Γκιουλ ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Turkish Legislative Election, 2007

Χάρτης 5: Απεικόνιση πλειοψηφίας κάθε τουρκικό πολιτικού κόμματος στις εκλογές του 2007.

(Πηγή:

ElectoralGeography.com,

<http://www.electoralgeography.com/en/countries/t/turkey/2007-legislative-elections-turkey.html>)

Μετά το πέρας της δεύτερης του θητείας, στις εκλογές της 12^{ης} Ιουνίου 2011, ο Ερντογάν κατορθώνει και επανεκλέγεται για τρίτη συνεχόμενη φορά και το κόμμα του (Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης) σημειώνει άλλο ένα ανοδικό ποσοστό, αυτό του 50,2% των ψήφων. Έπειτα, στις 12 Αυγούστου του 2014 πραγματοποιούνται οι πρώτες άμεσες προεδρικές εκλογές στην Τουρκία. Με τον τρόπο αυτό, για πρώτη φορά, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται από το λαό και όχι από το κοινοβούλιο. Από τις εκλογές αυτές νικητής βγαίνει ο Ταγίπ Ερντογάν με ποσοστό 51,79% και ανακηρύσσεται ο πρώτος εκλεγμένος από το λαό πρόεδρος στην πολιτική ιστορία της Τουρκίας.

ΜΕΡΟΣ Β΄ : Η ΕΠΟΧΗ ΕΡΝΤΟΓΑΝ.

Κεφάλαιο 2 : Ταγίπ Ερντογάν. Ο πολιτικός.

2.2 : Πολιτική Σταδιοδρομία

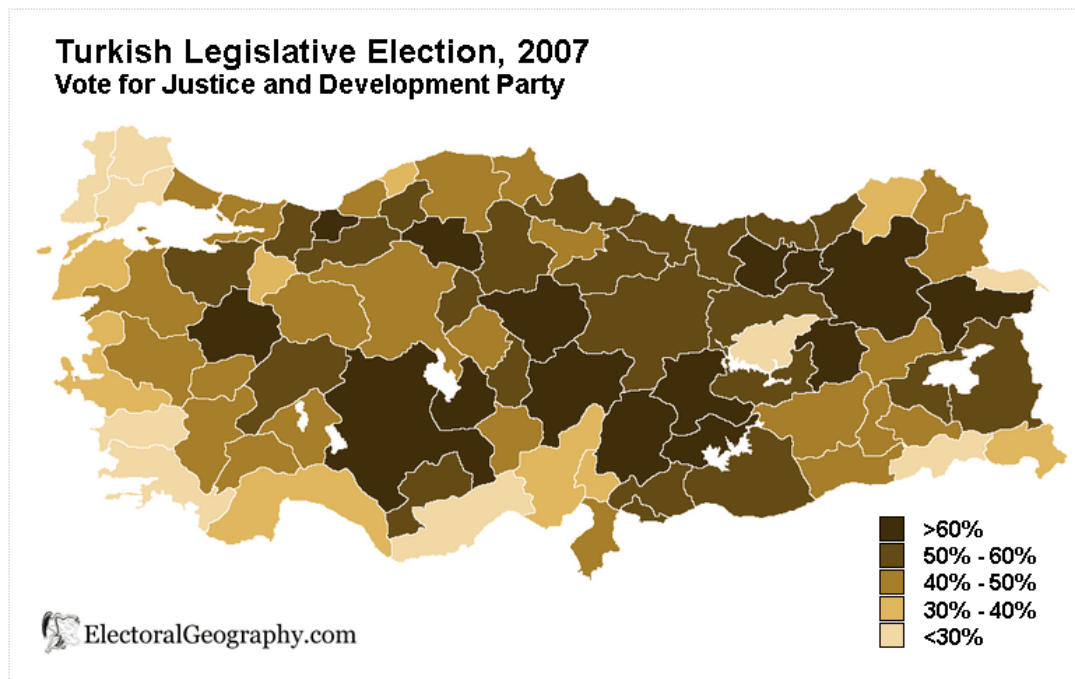
Ο αμφιλεγόμενος Πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν ξεκίνησε την πολιτική του πορεία αρκετά χρόνια πριν εκλεχθεί Πρωθυπουργός του τουρκικού κράτους και γίνει ευρέως γνωστός. Η πολιτική δραστηριότητά του ξεκινάει, όντας φοιτητής ακόμα, όταν στο πανεπιστήμιο συνδέθηκε με το πολιτικό κίνημα του Ερμπακάν.

Το 1983, ο Ερντογάν γίνεται μέλος του νέου κόμματος του Ερμπακάν (Κόμμα Ευημερίας) και το 1985 γίνεται πρόεδρος της επιτροπής του Κόμματος. (Ευσταθιάδης, Κούρκουλας, 2008) Στις 27 Μαρτίου 1994 εκλέγεται Δήμαρχος της Κωνσταντινούπολης, γεγονός που αποτελεί την πρώτη μεγάλη του πολιτική νίκη. Η θητεία του διαρκεί έως το 1998. Ο Ερντογάν διανύει μια επιτυχημένη πορεία στα ηνία της τοπικής αυτοδιοίκησης της Κωνσταντινούπολης καθώς κατά τη διάρκεια της θητείας του ως Δήμαρχος ασχολήθηκε με τα προβλήματα της πόλης και προχώρησε σε έργα δίνοντας λύσεις και βελτιώνοντας τη ζωή των κατοίκων (δημιουργία νέων αγωγών νερού, βελτίωση στη διαχείριση των απορριμμάτων, μετακινήσεις και κυκλοφορικό κ.). Επιπλέον, ως Δήμαρχος προσέλκυσε επενδυτές και προχώρησε μεγάλα δημόσια έργα, πρωτίστως οδικά, ενώ ξεχρέωσε μεγάλο μέρος των χρεών του δήμου. (Πρίφτη, 2015)

Ήδη από την εποχή της ανάδειξής του σε Δήμαρχο της Πόλης, αρχίζει να διαφαίνεται προσπάθεια επιρροής του στην κοινωνία της Κωνσταντινούπολης με βάση τα ισλαμικά κριτήρια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επιβολή απαγόρευσης της κατανάλωσης και πώλησης αλκοόλ στις καφετέριες και τα εστιατόρια του δήμου. Όταν, μάλιστα, ερωτήθηκε «γιατί δεν αφήνετε τους ανθρώπους μόνους τους ενώπιον των αμαρτιών τους;» η απάντησή του ήταν αφοπλιστική : «Γιατί εγώ είμαι ταυτόχρονα και ιμάμης αυτής της πόλης. Και το να εμποδίζω τους ανθρώπους να διαπράττουν αμαρτίες συγκαταλέγεται στα καθήκοντά μου». (Πρίφτη, 2015)

Το 1997, όμως, σε ομιλία του επέλεξε να απαγγείλει ένα μουσουλμανικό ποίημα και η κίνησή του αυτή προκάλεσε αντιδράσεις. Κατηγορήθηκε ότι με τον τρόπο αυτό προάγει τον θρησκευτικό φανατισμό και ο Δικαστήριο Κρατικής Ασφαλείας (DGM) στο Ντιγιάρμπακιρ τον καταδίκασε σε δέκα μήνες φυλάκιση και αφαίρεση των πολιτικών του δικαιωμάτων. Ωστόσο, εξέτισε ποινή τεσσάρων μηνών στις φυλακές Πινάρχισαρ της Ανατολικής Θράκης και αποφυλακίστηκε το 1999 αλλά εξακολούθησε να στερείται των πολιτικών του δικαιωμάτων. (Ευσταθιάδης, Κούρκουλας, 2008) Το 2001 ο Ερντογάν ιδρύει ισλαμικών καταβολών Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ), με το οποίο μάλιστα κερδίζει τις εκλογές του επόμενου έτους. Λόγω της παραπάνω δικαστικής απόφασης όμως δεν καθίσταται δυνατός ο άμεσος διορισμός του ως Πρωθυπουργός της χώρας. Τελικά στις 14 Μαρτίου του 2003 ο Ταγίπ Ερντογάν ορίζεται επίσημα πρωθυπουργός της Τουρκίας.

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η δημοτικότητά του διέγραψε ανοδική πορεία βγαίνοντας νικητής και στις εκλογές του 2007 με ακόμη μεγαλύτερο ποσοστό ψήφων (46,66%). Στην επόμενη σελίδα παρατίθεται χάρτης (Χάρτης 6) στον οποίο παρουσιάζονται οι περιοχές της Τουρκίας με διαβαθμισμένες αποχρώσεις του πράσινου, με κριτήριο διάκρισης το ποσοστό ψήφων που συγκέντρωσε στην καθεμία το ΑΚΡ.

Χάρτης 6: Γεωγραφική αναπαράσταση των ποσοστών ψήφου που συγκέντρωσε το AKP σε κάθε περιοχή της Τουρκίας. (Πηγή: ElectoralGeography.com, <http://www.electoralgeography.com/en/countries/t/turkey/2007-legislative-elections-turkey.html>)

Στις 12 Ιουνίου 2011 ο Ερντογάν και το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης κερδίζει τρίτη εκλογική αναμέτρηση με ποσοστό που αγγίζει το 50% των ψήφων. Σε αυτή την εκλογική αναμέτρηση αν και το ποσοστό που συγκέντρωσε ήταν ιδιαίτερα υψηλό, δεν κατόρθωσε να συμπληρώσει την πλειοψηφία των εδρών στην εθνοσυνέλευση. Τρία χρόνια αργότερα, πραγματοποιούνται οι πρώτες προεδρικές εκλογές. Το καθεστώς εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας αλλάζει στην Τουρκία και πλέον ο λαός με την ψήφο του είναι εκείνος που εκλέγει το νέο πρόεδρο. Ο Ταγίπ Ερντογάν θέτει υποψηφιότητα και εκλέγεται στις 10 Αυγούστου 2014 με ποσοστό 52% Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Ο συνδυασμός των ενισχυμένων αρμοδιοτήτων του Προέδρου, έτσι όπως επιβλήθηκαν από το Σύνταγμα του 1982, με μια απευθείας λαϊκή εντολή μετατρέπει τον επόμενο Πρόεδρο σε καθοριστικό παράγοντα της οικοδόμησης της νέας Τουρκίας που αναδύεται. (Τζιάρρας, 2014)

2.3 : Οι Αντιλήψεις και το ισλαμικό υπόβαθρο του Τ. Ερντογάν.

Ο Ταγίπ Ερντογάν συχνά παίρνει αποφάσεις άρρητα συνδεδεμένες με την ισλαμική θρησκεία. Το γεγονός αυτό πηγάζει από την ίδια την εκπαίδευση που έχει λάβει ο ίδιος και τη φιλοσοφία του. Ο Ερντογάν στα μαθητικά του χρόνια φοίτησε στα λεγόμενα ιεροδιδασκαλεία. Πρόκειται για γυμνάσια που είχαν ως πυρήνα τους τα ισλαμικά τζαμιά και παρείχαν δωρεάν εκπαίδευση παράλληλα με τη διδασκαλία του Κορανιού. (Ευσταθιάδης, Κούρκουλας, 2008) Το γεγονός αυτό δηλώνει το ισλαμικό πρότυπο που πολλές φορές συναντάται στην πολιτική του.

Η παραδοσιακής μορφής εκπαίδευση που είχε ήταν συχνά αντίθετη με τα «κοσμικά» γυμνάσια της Δημοκρατίας των οποίων ήταν απόφοιτοι αρκετοί πολιτικοί του αντίπαλοι. Η διαφορά αυτή όμως ήταν ίσως που του έδωσε το πλεονέκτημα δημοτικότητας, καθώς αυτό του έδινε την ικανότητα να κατανοεί καλύτερα τα προβλήματα της κοινωνίας και να επικοινωνεί αμεσότερα με τους πολίτες των λαϊκών συνοικιών. Πέρα από αυτή την όψη όμως, ο Ερντογάν μέσα από πολιτικές κινήσεις και αποφάσεις (που θα αναλυθούν στο επόμενο κεφάλαιο) θέλησε να αναμιχθεί στον τρόπο σκέψης και ζωής των πολιτών επιβάλλοντας το Ισλάμ μέσα σ' αυτό. Κάτι τέτοιο δεν είναι εύκολο μετά τις κεμαλικές μεταρρυθμίσεις προηγούμενων χρόνων της σύγχρονης τουρκικής ιστορίας, ξεσηκώνοντας πλήθος αντιδράσεων.

Όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα (βλέπε σελ.31), ο Ερντογάν από την αρχή της πολιτικής του καριέρας κάνει εμφανές το ρόλο τον οποίο θέλει να διαδραματίζει η θρησκεία στην κοινωνία. Ο ίδιος χαρακτήρισε τον εαυτό του ως «ιμάμη της πόλης» φανερώνοντας το σκοπό και την επιθυμία του να συγκεντρώνει στο πρόσωπό του τη δυνατότητα να ερμηνεύει το νόμο και να θεωρείται θρησκευτική αυθεντία. (Πρίφτη, 2015) Η προσπάθεια «ισλαμοποίησης» της τουρκικής κοινωνίας έγινε σταδιακά κατά τα χρόνια του Ερντογάν. Ειδικότερα, αναλαμβάνοντας Πρωθυπουργός της χώρας και για τα πρώτα χρόνια της θητείας του δεν παρατηρούνται αντιδράσεις σχετικά με τις πολιτικές του αποφάσεις και ο ίδιος απασχολείται κυρίως με την επίλυση σημαντικών προβλημάτων του κράτους , όπως ήταν η κατάσταση της οικονομίας. Με την πάροδο του χρόνου, όμως, αρχίζει να γίνεται εμφανής η «ισλαμοποίησης» της τουρκικής κοινωνίας, η οποία από «ηπιότερη» γίνεται όλο

και πιο «σκληρή». Μάλιστα, ο Τούρκος Πρωθυπουργός θέτει όρια και κανόνες, σύμφωνα με τα ισλαμικά πρότυπα, που αφορούν όχι μόνο τη δημόσια αλλά και την ιδιωτική ζωή των πολιτών.

2.3 : Η πολιτική προσωπικότητα ενός αμφιλεγόμενου ηγέτη.

Στις περισσότερες αναλύσεις που αφορούν την πολιτική στρατηγική μιας χώρας γίνεται προσπάθεια εξήγησης των πολιτικών αποφάσεων και των αποτελεσμάτων τους χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η προσωπικότητα και τα χαρακτηριστικά του χαρακτήρα των ηγετών που βρίσκονται πίσω από τις αποφάσεις αυτές. Στην περίπτωση της Τουρκίας, το πολιτικό προφίλ και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Ταγίπ Ερντογάν αποτελούν το κλειδί για την κατανόηση πολλών από τις πολιτικές επιλογές της χώρας τα τελευταία χρόνια.

Η Τουρκία, υπό την ηγεσία Ερντογάν, έκανε σημαντικά βήματα προς την αλλαγή κατεύθυνσης από χρόνια παγιωμένες πολιτικές θέσεις σε επίπεδο εσωτερικών αλλά και στην εξωτερική πολιτική. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης των Gorener και Ucal πάνω στο πολιτικό προφίλ του Τ. Ερντογάν, διαφαίνεται ένας ηγέτης που συχνά λαμβάνει αποφάσεις «πρόκληση» σε σύγκριση με τα συνήθη γενόμενα, με ισχυρό αίσθημα αυτοεκτίμησης και πίστη στον εαυτό του. Παράλληλα, ο Ερντογάν χαρακτηρίζεται από έντονη τάση για αντιπαράθεση και πολλές φορές έλλειψη συγκράτησης στις δηλώσεις του. Γεγονός που ίσως έχει συμβάλει στο να είναι αντιπαθής σε αρκετούς εκλογικούς του αντιπάλους. Επιπλέον, αρκετοί είναι οι πολιτικοί αναλυτές που θα επισημάνουν την παρορμητική και επιθετική συμπεριφορά του Τούρκου ηγέτη στην προσπάθειά του να ενισχύσει την δύναμή του και να επισκιάσει τους επικριτές του. Αρκετές είναι, μάλιστα, οι περιπτώσεις εξωτερικής πολιτικής κατά τις οποίες προσπάθησε να παραμερίσει το ρόλο του Προέδρου της Δημοκρατίας και του Υπουργού Εξωτερικών κατά τη θητεία του ως Πρωθυπουργός. Στην ίδια μελέτη αναφέρεται ότι πολλές αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής έχουν ως βάση την υποκειμενική αντίληψη του Ερντογάν σχετικά με την ερμηνεία της πραγματικότητας και με το

σωστό και το λάθος. Επιπλέον, οι θρησκευτικές του πεποιθήσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο ποιους θεωρεί φίλους και ποιους εχθρούς. (Gorener, Ucal, 2011)

Ο Ταγίπ Ερντογάν αποτελεί την κινητήρια δύναμη των πολιτικών επιλογών της τουρκικής κυβέρνησης. Σίγουρα η διπλωματία δεν είναι κάτι που χαρακτηρίζει τις δηλώσεις του Τούρκου ηγέτη. Αντίθετα, ο άκαμπτος τρόπος σκέψης του και η αποστροφή του στην ποικιλία απόψεων είναι εμφανή. Τα παραπάνω, οδηγούν στην αυξημένη δημοτικότητά του μεταξύ ομοϊδεατών του, τους οποίους και τείνει να υποστηρίζει και να αναβαθμίζει, αλλά και στις έντονες αντιδράσεις μεγάλου μέρους των πολιτών που συχνά δε συμφωνεί με τις απόψεις του. Επιπλέον, ο συγκεντρωτισμός προς το πρόσωπό του σε συνδυασμό με τις αυταρχικές του αποφάσεις οδηγούν ξένους και εγχώριους αναλυτές στο να τον χαρακτηρίσουν ως ένα «νέος Σουλτάνο» της εποχής. Ο θεσμός του «Σουλτάνου» για την Τουρκία έχει μεγάλη σημασία καθώς επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ο τουρκικός λαός ζούσε κάτω από την ηγεσία ενός αυταρχικού ηγέτη σε ένα αυταρχικό πολιτικό καθεστώς. Είναι πολύ λογικό, λοιπόν, οι επιρροές αυτής της μακροχρόνιας αυτοκρατορίας να μην έχουν σβήσει και για αυτό το λόγο το δέμα αυτό θα αποτελέσει και μέρος της ανάλυσης μας παρακάτω.

2.4 : Το AKP – Από τον «ηγέτη» στο «κόμμα».

Σε μια προσπάθεια εξέτασης και ανάλυσης της εποχής Ερντογάν στην Τουρκία θα ήταν παράλειψη να μην γίνει αναφορά στο πολιτικό κόμμα που ανέδειξε τον Τούρκο ηγέτη, αυτό της Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP). Η πολιτική σταδιοδρομία του Ταγίπ Ερντογάν είναι άρρητα συνδεδεμένη με το AKP.

Το AKP ιδρύθηκε το 2001, σε μια αρκετά ασταθή και μεταβατική περίοδο για την Τουρκία. Η χώρα περνούσε μία δύσκολη οικονομικά περίοδο, η υπάρχουσα κυβέρνηση ήταν ανήμπορη να αντιδράσει στις εξελίξεις και τις συνεχόμενες παραιτήσεις βουλευτών και ο λαός ζητούσε «αλλαγές». Το νεοϊδρυθέν κόμμα κατόρθωσε μέσα σε λίγους μόλις μήνες να αποπνεύσει τον αέρα της αλλαγής στην πολιτική σκηνή που χρειαζόνταν οι πολίτες να δουν απέναντι στη δυσарέσκεια που επικρατούσε. Εκμεταλλευόμενο, λοιπόν, της πολιτικές,

οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις της εποχής κατάφερε στις εκλογές του 2002 να συγκεντρώσει το υψηλότερο ποσοστό και μάλιστα να σχηματίσει μονοκομματική κυβέρνηση, γεγονός που δεν είχε επιτευχθεί από κανένα πολιτικό κόμμα των τελευταίων δέκα χρόνων. (Μούδουρος, 2011)

Το AKP δημιουργήθηκε από πολιτικά μέλη προηγούμενων κομμάτων με ηγέτη τον Ρετσέπ Ταγίπ Ερντογάν. Η πλειοψηφία των πολιτικών στελεχών του μη ισχύον πλέον Κόμματος της Αρετής μετακινήθηκαν στο νέο κόμμα AKP, όπως επίσης και αρκετά μέλη του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας και του Κόμματος του Ορθού Δρόμου. Το AKP δημιουργήθηκε από 71 ιδρυτικά στελέχη, η πλειοψηφία των οποίων ήταν επιχειρηματίες και δέκα από αυτά ήταν καθηγητές Πανεπιστημίου. (Μούδουρος, 2011) Το AKP είχε επιπλέον στήριξη κατά την ίδρυσή του από τον σύνδεσμο Μουσουλμάνων επιχειρηματιών MUSIAD, ο οποίος τάχθηκε δίπλα στην νέα προσπάθεια αλλαγής που πρέσβευε το AKP, με επιχειρήσεις του συνδέσμου να προωθούν την εκστρατεία του Ερντογάν και να ενισχύουν οικονομικά το κόμμα.

Το κόμμα του Ταγίπ Ερντογάν φάνηκε αρχικά να πρεσβεύει έναν συνδυασμό δύο διαφορετικών ιδεολογιών. Συνδυάζει μια τάση εκδυτικισμού με ισλαμικές αναφορές. Ουσιαστικά, από το ξεκίνημά του το AKP καλλιέργησε ένα προφίλ με δυτικό και φιλοευρωπαϊκό προσανατολισμό. Κέρδισε, με τον τρόπο αυτό, δημοτικότητα σε μια μερίδα των πολιτών που χαρακτηρίζονταν ως εκσυγχρονιστές. Από την άλλη πλευρά όμως, από την αρχή της ηγεσίας του στην πολιτική σκηνή της Τουρκίας έγινε φανερό η τάση που είχε το κόμμα να εισάγει ισλαμικά στοιχεία στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας. Ο ίδιος ο Ταγίπ Ερντογάν τονίζει πως το AKP είναι ένα συντηρητικό, δημοκρατικό κόμμα βασισμένο στη δικαιοσύνη και την ανάπτυξη του τόπου και δεν αποδέχεται τον όρο «ισλαμικό».

Αν και κατά τα χρόνια ηγεσίας του προβάλλει την υιοθέτηση φιλελεύθερων μηχανισμών όπως ο περιορισμός του στρατού στις πολιτικές αποφάσεις της χώρας, οι ελεύθερες εκλογές, το δημοψήφισμα, παράλληλα σε άλλες πτυχές της πολιτικής και κοινωνικής ζωής χρησιμοποιεί πλήρως αντιδημοκρατικά μέσα όπως καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, νοθεία σε εκλογικά αποτελέσματα κ.α. Με το πέρασμα του χρόνου, αυτό που θέλει να πετύχει το AKP και ο πρόεδρος του Ταγίπ Ερντογάν είναι η δημιουργία ενός πολιτεύματος κατά το οποίο ο Πρόεδρος θα έχει ηγεμονική θέση. Ενώ, δηλαδή, ο Ερντογάν προβαλλόταν αρχικά ως υπερασπιστής της δημοκρατίας κατά την περίοδο διαμάχης του με τον στρατό, όταν

εξουδετερώθηκε η πρότερη δύναμη του στρατού στην πολιτική σκηνή εξέφρασε ελεύθερα τις αυταρχικές του επιβολές.

Όπως θα δούμε και στα επόμενα κεφάλαια, το AKP είναι ένα κόμμα που έκανε προσπάθεια στο να αναβαθμίσει τη θέση της Τουρκίας στο εξωτερικό και να την καταστήσει μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη. Παράλληλα, στο εσωτερικό της χώρας έκανε προσπάθειες σταθεροποίησης και βελτίωσης της ισοπεδωμένης οικονομικής κατάστασης της εποχής. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε, μάλιστα, στους μουσουλμάνους επιχειρηματίες και στην επιχειρηματική πρωτοβουλία. Το AKP ήταν σαφώς προσανατολισμένο προς τα συμφέροντα της αστικής επιχειρηματικής τάξης λόγω της μεγάλης συμβολής των μουσουλμάνων επιχειρηματιών στο κόμμα και της προσπάθειας ανάκαμψης του κράτους. Μέσα στο πλαίσιο της οικονομικής αναβάθμισης της χώρας που πρεσβεύει το AKP, κάνει την εμφάνιση της η καινούρια ανερχόμενη αστική τάξη. Η τάξη αυτή έχει συγκεκριμένα θρησκευτικά χαρακτηριστικά και έχει τις βάσεις της στον σουνητικό ισλαμικό συντηρητισμό.

Το «φαινόμενο AKP», λοιπόν, έγκειται στην εμφάνιση του κόμματος την κατάλληλη στιγμή εκμεταλλευόμενο τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις της εποχής και συσπειρώνοντας την βαθιά δυσaréσκεια και αγανάκτηση του τουρκικού λαού με το πολιτικό σύστημα της εποχής. «Παντρεύοντας» τις ισλαμικές αξίες με τη δημοκρατία και τον δυτικό προσανατολισμό, κατάφερε να συγκεντρώσει την υποστήριξη μεγάλου εύρους της κοινωνίας και να εδραιωθεί στην πολιτική σκηνή της χώρας και μάλιστα σε μικρό χρονικό διάστημα από την ίδρυσή του.

Κεφάλαιο 3 : Ο Ταγίπ Ερντογάν και η πολιτική του απέναντι στις εσωτερικές εξελίξεις.

3.1 : Εσωτερική Πολιτική και Μεταρρυθμίσεις την περίοδο 2002 – 2011.

Οι κεμαλιστικές κυβερνήσεις των προηγούμενων χρόνων άφησαν πίσω τους μία κατεστραμμένη οικονομία. Χαρακτηριστικό δείγμα είναι το γεγονός ότι μόνο το 10% του πληθυσμού είχε μηνιαίο εισόδημα μεγαλύτερο των εξακοσίων ευρώ. Το χρονικό διάστημα 1999 – 2001, το τουρκικό κράτος αντιμετώπισε τη σημαντικότερη οικονομική κρίση της σύγχρονης ιστορίας του. Μάλιστα, η χώρα αναγκάστηκε να ζητήσει οικονομική βοήθεια από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Το ΑΚΡ και ο νέος πρωθυπουργός Ταγίπ Ερντογάν επέβαλαν επίπονα οικονομικά μέτρα και μεταρρυθμίσεις κατορθώνοντας όχι μόνο οικονομική αναδιάρθρωση αλλά και ανάκαμψη. Χαρακτηριστικό δείγμα της ανάπτυξης αυτής είναι το ποσοστό ανόδου του ΑΕΠ άνω του 8% κατά το τρίτο τρίμηνο του 2011. (Γρηγοριάδης, 2012)

Turkey - Gross domestic product (billion \$ US)

Source : IMF
Date : 2015
Creation: Actualitix.com - All rights reserved

Σχήμα 1 : Γραφική αναπαράσταση την αύξησης του ΑΕΠ στην Τουρκία από τη 1990 έως το 2020 (εκτίμηση). (Πηγή: Actualitix.com, <https://en.actualitix.com/chart/tur/turkey-gross-domestic-product-current-prices.png>)

Όπως φαίνεται και από το παραπάνω διάγραμμα, το τουρκικό ΑΕΠ το 2011 έφτασε περίπου τα 773 δισ. δολάρια, όταν το 2001 κυμαινόταν κοντά στα 230 δισ. δολάρια μόλις. Κατά τα πρώτα χρόνια πρωθυπουργίας του Ερντογάν, η Τουρκία υπήρξε μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες του πλανήτη με ρυθμούς ανάπτυξης που έφτασαν ακόμα και το 11%. Ο Ερντογάν παρέλαβε μία εξαθλιωμένη οικονομία και όχι μόνο κατάφερε να φέρει ισορροπία αλλά προχώρησε σε βελτίωση και ανάπτυξη. Δημιουργήθηκε, μάλιστα, μια νέα οικονομική αστική τάξη με ισχυρά επιχειρηματικά σχέδια και δράσεις. Η νέα θρησκευόμενη μέση επιχειρηματική τάξη της Ανατολίας τοποθετείται χωρικά σε επαρχιακές περιοχές της Μικράς Ασίας με μεγάλη οικονομική ανάπτυξη και χαρακτηρίζεται από ισλαμικές ρίζες. Οι κοινωνίες αυτές, όπως είναι φυσικό, στηρίζουν το ΑΚΡ και τον Ερντογάν στις εκλογικές τους αναμετρήσεις. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις της συντηρητικής Ανατολίας πολύ σύντομα κατάφεραν να προσαρμοστούν στις ανάγκες του εξαγωγικού εμπορίου και να ενδυναμωθούν. (Τζιάρρας, 2014) Φαίνεται, λοιπόν, η σύνδεση του ισλαμικού στοιχείου με την προσπάθεια βελτίωσης της οικονομίας, κερδοσκοπίας και με την οικονομική πολιτική. Όπως είναι φυσικό, όλοι μιλούσαν για το «τουρκικό οικονομικό θαύμα», καθώς η Τουρκία, από την οικονομική εξαθλίωση των προηγούμενων ετών, κατόρθωσε να κατακτήσει την 16^η θέση της παγκόσμιας οικονομικής κατάταξης.

Παράλληλα, κατάσταση σταθερότητας και ηρεμίας επιχείρησε να επικρατήσει και στις σχέσεις του με τους υποστηρικτές του κοσμικού κράτους και τους στρατηγούς, κάνοντας ακόμα και υποχωρήσεις ώστε να μην επέλθει σύγκρουση μεταξύ τους. (Λυγερός, 2013) Πίσω από τις επιφανειακές υποχωρήσεις όμως η κυβέρνηση Ερντογάν σταδιακά και μεθοδευμένα έκανε κινήσεις αποδυνάμωσης του στρατού και της εξουσίας που είχε στο πολιτικό σύστημα. Με πρόφαση την ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας επέβαλε στην Εθνοσυνέλευση σειρά νομοθετικών αλλαγών που μεταξύ άλλων αποδυνάμωναν και το ρόλο του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας στην πολιτική ζωή. (Γιαλουρίδης, 2004) Η ΕΕ είχε θέσει ως αδύνατη την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων για μία χώρα στην οποία ο στρατός ποδηγετεί την πολιτική ζωή. Οι στρατηγοί βρέθηκαν διχασμένοι διότι λόγω της κεμαλικής τους ιδεολογίας επιθυμούσαν τον εξευρωπαϊσμό της χώρας, από την άλλη πλευρά όμως δεν ήταν διατεθειμένοι να χάσουν την εξουσία που τόσα χρόνια είχαν στα χέρια τους.

Το 2007, με αφορμή την εκλογή νέου Προέδρου της Δημοκρατίας, η σύγκρουση στρατού κυβέρνησης ήρθε στην επιφάνεια. Το AKP καθώς διέθετε την κοινοβουλευτική πλειοψηφία είχε τη δυνατότητα να εκλέξει πρόεδρο της επιλογής του. Μια τέτοια εξέλιξη όμως θα αποδυνάμωνε ακόμα περισσότερο το στρατό, με τον τότε αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων Γιασάρ Μπουγιούκανιτ να δηλώνει πως ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας θα πρέπει να ενστερνίζεται τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους επί της ουσίας. Στον αντίποδα, ο Ερντογάν στην προσπάθειά να ενισχύσει ακόμα περισσότερο τις θέσεις του, προωθούσε τον χρόνια συνεργάτη του Αμπντουλάχ Γκιουλ για τη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας. (Λυγερός, 2013)

Η πολιτική αναστάτωση που επικράτησε και η σθεναρή επίθεση των πολιτικών του αντιπάλων οδήγησαν τον Ερντογάν στην προκήρυξη πρόωρων εκλογών τον Ιούλιο του 2007. Ο Ερντογάν κερδίζει αυτή την εκλογική μάχη καθώς ο «πόλεμος» του στρατού εναντίον του και το λαϊκό ρεύμα που ήδη είχε, οδήγησαν μεγάλο μέρος των φιλελεύθερων πολιτών να τον στηρίξουν σε αυτή την εκλογική διαμάχη ανεβάζοντας κι άλλο τη δημοτικότητά του. Σε γενικές γραμμές τη χρονική περίοδο 2002 – 2011 το AKP κατόρθωσε να κερδίσει τη συμπάθεια και την υποστήριξη του λαού. Με κινήσεις και μεταρρυθμίσεις, όπως ο πολιτικός περιορισμός του στρατού, η ανάκαμψη της οικονομίας, ο διπλασιασμός του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και αλλά και μια πιο «φιλοκουρδική» προσέγγιση που υιοθέτησε στο εσωτερικό της χώρας, κατάφερε να προσελκύει συνεχώς νέες ψήφους και να εδραιωθεί στην πολιτική σκηνή.

3.2 : Η αλλαγή μετά το 2011 και η προσπάθεια «ισλαμοποίησης» του κράτους.

Προεκλογικά αλλά και κατά τα πρώτα χρόνια διακυβέρνησης του, το AKP δήλωνε την πρόθεση να κυβερνήσει σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα. Κάτι τέτοιο φαίνεται σιγά σιγά να αλλάζει. Μετά τη νέα νίκη του κόμματος το 2011, ο Ερντογάν, στην προσπάθειά του να ενδυναμώσει ακόμα περισσότερο την εξουσία του και να μειώσει κάθε ενδεχόμενη πιθανότητα για το αντίθετο, προχώρησε σε διαρθρωτικές αλλαγές στο εσωτερικό του

κόμματος. Συγκεκριμένα, προχώρησε σε αντικατάσταση οποιουδήποτε μέλος δήλωνε ανεξάρτητο με πιστούς υπερασπιστές του που θα μπορούσε να ελέγχει.

Ο Ερντογάν δεν στάθηκε μόνο στις εσωτερικές αλλαγές στο κόμμα του αλλά προχώρησε και σε παρεμβάσεις στο στρατιωτικό πεδίο. Φυλάκισε μεγάλο αριθμό υψηλόβαθμων στρατηγών με την κατηγορία της συννομωσίας και του σκοπού ανατροπής του ΑΚΡ, δράση γνωστή και ως «Υπόθεση Εργκένεκον». Στη συνέχεια, τους αντικατέστησε με ελεγχόμενα, από τον ίδιο, άτομα. Με τον τρόπο αυτό, μπορούσε να δρα ανενόχλητος και χωρίς αντιρρήσεις είτε από την πλευρά του στρατού είτε από το εσωτερικό του ΑΚΡ. Οι κινήσεις αυτοπροστασίας και ενδυνάμωσης όμως δεν σταμάτησαν εδώ. Ο Τ. Ερντογάν απαγόρευσε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης «Youtube» και «Twitter» διότι πρόβαλαν ηχογραφημένο υλικό που ενέπλεκε σε υποθέσεις διαφθοράς στενούς του συνεργάτες, ενώ παράλληλα προχώρησε σε συλλήψεις δημοσιογράφων και ακαδημαϊκών που υποστήριζαν απόψεις μη αρεστές από την κυβέρνηση. (Καθημερινή, 2015)

Είναι πια φανερό η προσπάθεια του Τούρκου Πρωθυπουργού να ελέγχει και να χειραγωγεί την πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας, κάτι που πρόβαλε στην κοινωνία ως προσπάθεια σωτηρίας του έθνους από το χάος του φιλελευθερισμού. Ο Ερντογάν επιχειρεί να συσπειρώσει το λαό του κάτω από ένα έθνος που έχει ως βάση την ισλαμική ιδεολογία και δικαιολογεί τις παραπάνω αποφάσεις του (και όχι μόνο) ως προσπάθεια προστασίας και σωτηρίας από τα αποτελέσματα διάβρωσης και διάσπασης του εθνοτικού αισθήματος που μπορεί να επιφέρει η φιλελεύθερη ιδεολογία. Με απώτερο σκοπό του την ενίσχυση της δικής του δύναμης, προβάλλει τον εαυτό του ως σωτήρα χρησιμοποιώντας μηχανισμούς λαϊκισμού, συγκεκριμένα «εθνο - λαϊκισμού». Όπως τονίζουν οι κύριοι Τζιάρρας και Μούδουρος σε άρθρο τους στο Foreign Affairs και χρησιμοποιώντας μια κεντρική αντίληψη του ΑΚΡ: «η Τουρκία βρισκόταν για χρόνια υπό την κυριαρχία δυτικότροπων και ως εκ τούτου ξένων προς το μουσουλμανικό μιλλέτ (millet), κοσμικών ελίτ. Το κράτος ήταν υπό την κατοχή «ξένων», μια κατάσταση που αναπαρήγαγε την εχθρότητα μεταξύ του κράτους και του μουσουλμανικού έθνους-μillet. Σε αυτό το πλαίσιο, στόχος της ισλαμικής παράδοσης ήταν η «επανασύνδεση του κράτους με το δικό του έθνος», η επικράτηση μιας ιστορικής συμφιλίωσης και εναγκαλισμού της εξουσίας με το μουσουλμανικό μιλλέτ.» (Τζιάρρας, 2014)

Παράλληλα με όλα τα παραπάνω, τα πρώτα σημάδια «ισλαμοποίησης» της τουρκικής κοινωνίας γίνονται φανερά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός της αύξησης των ισλαμικών σχολείων από 70.000 που ήταν το 2002 σε 1 εκατομμύριο. (Pavey, 2014) Ο Πρωθυπουργός Ερντογάν προχώρησε σε μια σειρά δηλώσεων, κανόνων και ορίων σε σχέση με τη δημόσια αλλά και ιδιωτική ζωή των πολιτών. Θέματα όπως η θέση της γυναίκας στην τουρκική κοινωνία, η ομοφυλοφιλία, η έννοια του «καλού μουσουλμάνου», μονοπώλησαν το ενδιαφέρον του. Είναι πια ξεκάθαρη η αλλαγή πολιτικής του και η τάση για μια περισσότερο μουσουλμανική προσέγγιση. Αυτή η αποστροφή του κοσμικού κράτους και ο έντονος μουσουλμανικός προσανατολισμός θα μπορούσε να συσχετισθεί με τη συνειδητοποίηση ότι το «όνειρο» για την ευρωπαϊκή ένταξη της Τουρκίας σιγά σιγά σβήνει. Ο Ερντογάν, λοιπόν, ρίχνει την προσοχή του στο μουσουλμανικό κόσμο με σκοπό να αναδειχθεί η Τουρκία ως ηγέτιδα δύναμη και ο ίδιος «ηγέτης του Ισλάμ στη Μέση Ανατολή». (Πρίφτη, 2015) Στην προσπάθειά του αυτή, ο Ερντογάν έχει τη στήριξη του ισλαμιστή Ιμάμη Φετουλλάχ Γκιουλέν, ενός πολύ ισχυρού ιεροκήρυκα με μεγάλη απήχηση στον τουρκικό λαό και όχι μόνο. Στα πρώτα χρόνια της κυβέρνησης Ερντογάν, όταν ο κοινός εχθρός ήταν ο κεμαλισμός, ο Γκιουλέν στάθηκε στο πλευρό του πρωθυπουργού προωθώντας τις ιδέες και τις κινήσεις του. Κοινός στόχος των δύο οργανώσεων ήταν να ξεριζωθούν οι κοσμικοί από τις βαθμίδες των δημοσίων οργανισμών. (Ματζάκος, 2016)

Ο Γκιουλέν είχε ιδρύσει ένα δίκτυο εκπαιδευτηρίων (πανεπιστήμια, δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια) στην Τουρκία αλλά και σε πολλές χώρες του εξωτερικού, εκπαιδεύοντας έτσι τους οπαδούς του σύμφωνα με τις ισλαμικές αξίες σεβόμενος πάντα τα τοπικά ήθη της εκάστοτε περιοχής. Παράλληλα, υπό το κίνημα Γκιουλέν λειτουργεί και ένα δίκτυο μέσων ενημέρωσης το οποίο προωθεί τις ιδέες και τις απόψεις του. Στα πρώτα χρόνια ηγεσία του Ερντογάν λοιπόν, ο Τούρκος πρωθυπουργός θέλοντας να απομονώσει τις αντιδράσεις των κεμαλιστών, που ήταν οι κύριοι αντίπαλοί του, θεώρησε πως η συμμαχία με την οργάνωση Γκιουλέν ήταν μονόδρομος. Πράγματι, η συνεργασία των δύο ισχυρών ανδρών μόνο θετικά αποτελέσματα έφερε στον Ερντογάν στη μάχη του απέναντι στον κεμαλισμό. Σε κάθε διαμάχη του με τους κεμαλιστές, εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας του ομίλου Γκιουλέν, όπως η Zaman και η Yeni Safak, έπαιρναν το μέρος του Ερντογάν. (Ματζάκος, 2016) Έτσι λοιπόν, ο Ερντογάν επωφελήθηκε από το δίκτυο του Γκιουλέν για να εδραιώσει την εξουσία του.

Είναι αλήθεια ότι με την αλλαγή αυτή στον προσανατολισμό της πολιτικής του κατάφερε να προσελκύσει αρκετούς συντηρητικούς εθνικιστές, έχασε όμως και αρκετούς υποστηρικτές του που είχαν πιστέψει τις προεκλογικές δηλώσεις και δεν ήταν σύμφωνοι με τις παραπάνω αλλαγές. Οι αντιδράσεις απέναντι στην αυταρχική κυβέρνηση Ερντογάν γίνονται όλο και πιο έντονες με αποκορύφωμα την αιματηρή διαδήλωση του 2013. Αφορμή της διαμαρτυρίας ήταν η διάσωση του πάρκου Γκεζί στο κέντρο της Κωνσταντινούπολης από την καταστροφή με σκοπό να δημιουργηθεί ένα εμπορικό κέντρο ισλαμικού χαρακτήρα. Αρχικά η αντίδραση προήλθε από οικολόγους ακτιβιστές που προσπαθούσαν για τη διάσωση των δένδρων. Γρήγορα όμως οι διαδηλώσεις πήραν πολιτική διάσταση εκφράζοντας την αντίδραση των πολιτών απέναντι στις αλλαγές που επιβάλλει η κυβέρνηση. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι διαδηλωτές δεν προέρχονταν από μία κοινωνική, οικονομική ή ιδεολογική τάξη αλλά ήταν ένα σύνολο που αποτελούνταν από όλες τις διαφορετικές τάξεις. (Ozturk, 2014) Με εντολή της κυβέρνησης οι αστυνομικές αρχές ανέλαβαν την καταστολή της εξέγερσης και μάλιστα χρησιμοποιώντας βίαια μέσα. Αποτέλεσμα ήταν πέντε άτομα να χάσουν τη ζωή τους και εκατοντάδες να τραυματιστούν.

Από τη μία πλευρά, οι μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό της χώρας συνέβαλαν ουσιαστικά στην φιλελευθεροποίηση της πολιτικής σκηνής, με τη σταδιακή αποδυνάμωση του στρατού που τόσο καθοριστικό ρόλο είχε διαδραματίσει μέχρι τώρα στην τουρκική πολιτική πορεία. Από την άλλη, μια τέτοια εξέλιξη συνεπάγεται την ενίσχυση της δύναμης του ίδιου του πρωθυπουργού ο οποίος στοχεύει στο να απαλλαχθεί, ως ένα σημείο, από το φόβο ανατροπής του από της ένοπλες δυνάμεις, πράγμα που παρακολουθήσαμε πολλές φορές να συμβαίνει σε διάφορες κυβερνήσεις στο παρελθόν. Η πολιτική ενίσχυσης του πρωθυπουργού, όμως, δεν περιορίζεται μόνο στο θέμα του στρατού αλλά επεκτείνεται και σε διάφορες προεκτάσεις της κοινωνικής ζωής με τον Ερντογάν να επιβάλλει τις απόψεις του και μεγάλη μερίδα των πολιτών να δυσανασχετεί και να διαμαρτύρεται για αυτό. Σύμφωνα μάλιστα με την ανθρωπολόγος και δημοσιογράφος Αϊσέ Τσαβντάρ οι διαδηλώσεις στο πάρκο Γκεζί ήταν κάτι πρωτοφανές για την τουρκική κοινωνία και όπως χαρακτηριστικά η ίδια λέει: «Έχουμε τώρα μια γεύση του τι είναι να κατεβαίνεις στον δρόμο. Είμαστε τώρα μια κοινωνία που πήρε μια γεύση του πώς είναι να αμφισβητείς την κυβέρνησή. Αυτό δεν υπήρχε ποτέ προηγουμένως στην Τουρκία». (Το Βήμα, 2014)

3.2.1 : Ταγίπ Ερντογάν και Φετουλλάχ Γκιουλέν : Η αρχή της ρήξης.

Για αρκετά χρόνια το AKP λάμβανε τη στήριξη του κινήματος του Ισλαμιστή Ιμάμη Φετουλλάχ Γκιουλέν. Ο Φ. Γκιουλέν είναι ένας ιεροκήρυκας με πολλούς οπαδούς και μεγάλη επιρροή στον τουρκικό λαό εντός και εκτός συνόρων. Ο Γκιουλέν προώθησε τη γλώσσα και τον πολιτισμό της Τουρκίας στο εξωτερικό, ενισχύοντας έτσι την ήπια ισχύ της χώρας. Υπό την αιγίδα του λειτουργούν εκατοντάδες εκπαιδευτικά ιδρύματα σχεδόν σε όλες τις ηπείρους και οι υποστηρικτές του κατέχουν σημαντικές θέσεις στην κοινωνική, θρησκευτική και πολιτική ζωή της χώρας.

Αν και στην αρχή της πορείας του ως πρωθυπουργός ο Ερντογάν είχε αναπτύξει σχέση συμμαχίας με τον Γκιουλέν (όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα), τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν και να δημιουργείται ένα χάσμα στη σχέση των δύο κινήματων. Οι οπαδοί του Γκιουλέν δεν ήταν σύμφωνοι με τις κινήσεις Ερντογάν απέναντι στη λαϊκή διαμαρτυρία στο πάρκο Γκεζί, ενώ υποστηρίζουν τον Ισλαμισμό σε ένα δημοκρατικό πλαίσιο και σε κοινωνίες οικονομικά και τεχνολογικά προηγμένες. Ο Γκιουλέν λαμβάνει υποστήριξη σε αυτή τη διαμάχη ακόμα και από βουλευτές του AKP. (Balci, 2014)

Ο Ερντογάν, με έντονη την ανησυχία για τις πολιτικές διαστάσεις που έχουν πάρει οι υποστηρικτικές τάσεις προς τον Γκιουλέν, αποφασίζει το Νοέμβριο του 2013 να σταματήσει τη λειτουργία φροντιστηρίων πολλά απ' τα οποία άνηκαν στην οργάνωση Γκιουλέν. Το γεγονός αυτό θα έπληττε φανερά τα έσοδα αλλά και διάρθρωση της οργάνωσης. Ο ηλεκτρονικός και έντυπος τύπος που υποστήριζε την οργάνωση χαρακτήρισε αυτή την απόφαση ως "ευθεία επίθεση κατά της ιδιωτικής πρωτοβουλίας" ενώ ο Ερντογάν χαρακτηρίζει πλέον την οργάνωση ως "παράλληλο κράτος", κατηγορώντας τον Γκιουλέν ως ηγέτη τρομοκρατικής οργανώσεως. (Ματζάκος, 2016)

Η εσωτερική κρίση που λαμβάνει χώρα στην Τουρκία έχει τις βάσεις της στον πολιτικό παρελθόν και την παράδοση της χώρας. Στην ουσία, στις όποιες προσπάθειες εκδυτικισμού και ευρωπαϊκού εκσυγχρονισμού της χώρας εκδηλώνεται η αδυναμία της να μεταφέρει επιτυχώς τα δυτικά ιδεολογικά και θεσμικά πρότυπα. Οι προσπάθειες αυτές αποκόπτονται

από τις ίδιες τις δομές του κράτους. (Γιαλλουρίδης, Λαγγίδης, 2013) Πιο αναλυτικά, η τουρκική παράδοση αλλά και οι καταβολές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αποτελούν το μεγαλύτερο χρονικό κομμάτι στην ιστορία του κράτους, έχοντας τις επιρροές τους εμφανής και στην σύγχρονη Τουρκία. Η όποια προσπάθεια προσανατολισμού της χώρας προς τα δυτικά πρότυπα και τα φιλελεύθερα δημοκρατικά ιδεώδη βρίσκει εμπόδιο τις παραδοσιακές δομές της χώρας. Αυτό που ίσως μπορεί να επιτευχθεί είναι μια «δυτικοποίηση ανατολικού τύπου», μια προσπάθεια δηλαδή να συνδυαστούν τα δυτικά πρότυπα με τη μουσουλμανική ιδεολογία και όχι να γίνει προσπάθεια μια καθαρά δυτικής μεταστροφής γιατί κάτι τέτοιο είναι σίγουρο ότι θα αποτύχει.

3.3 : Το κουρδικό πρόβλημα στο εσωτερικό της Τουρκίας

Σε επίπεδο κράτους, ένα από τα βασικότερα προβλήματα της Τουρκίας είναι το κουρδικό. Στο τουρκικό κράτος βρίσκεται το 43% της συνολικής έκτασης της περιοχής των Κούρδων (παραχωρήθηκε στην Τουρκία με τη Συνθήκη της Λωζάνης). Το κουρδικό ζήτημα δεν είναι ένα καινούριο φαινόμενο αλλά απασχολούσε και τις κυβερνήσεις των προηγούμενων ετών. Η διαφορά έγκειται στο ότι η κυβέρνηση Ερντογάν ήταν αποφασισμένη να προβεί σε κινήσεις και αλλαγές για την εξομάλυνση της κατάστασης.

Ο Ερντογάν δεν προσπάθησε να χρησιμοποιήσει βία ή εχθρότητα στο συγκεκριμένο ζήτημα αλλά υιοθέτησε μια τακτική «αφομοίωνε και βασίλευσε». Καθώς οι Κούρδοι της Τουρκίας αποτελούν το 15 - 20% του πληθυσμού του κράτους, η κυβέρνηση του ΑΚΡ προχώρησε σε προσπάθεια αφομοίωσης του ποσοστού αυτού στο υπόλοιπο κράτος. Η προσπάθεια αυτή υποστηρίχθηκε και από το ισλαμικό κίνημα Γκιουλέν δημιουργώντας σχολεία στα οποία θα φοιτούσαν οι πληθυσμοί αυτοί. Μέσα από αυτή την κίνηση, η ισλαμική οργάνωση του Γκιουλέν συγκρότησε τάγμα ισλαμικών Κούρδων με σκοπό να αντιμετωπίσει τις Δυνάμεις Λαϊκής Άμυνας του PYD στο δυτικό Κουρδιστάν. Παράλληλα με τα παραπάνω και στα πλαίσια της ευημερίας που διαφαίνεται ότι επικρατεί πια στη χώρα, ο Ερντογάν δρομολόγησε επιπλέον αλλαγές όπως η άρση της απαγόρευσης της κουρδικής γλώσσας και η άδεια χρήσης

της σε ραδιοτηλεοπτικά προγράμματα. (Γιαλλουρίδης, Λαγγίδης, 2013) Επιπλέον, αρκετά πανεπιστήμια προτείνουν κύκλους σπουδών στην κουρδική γλώσσα και λογοτεχνία. (Kristianasen, 2012) Με αυτό τον τρόπο προσπαθεί να πετύχει τη μείωση πιθανής δυσαρέσκειας, βελτιώνοντας τις συνθήκες της καθημερινής ζωής των Κούρδων.

Η κατάρρευση του καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν, όμως, έφερε στην επιφάνεια το ζήτημα της δημιουργίας ενός κουρδικού κράτους στα σύνορα με την Τουρκία. Το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK), μία κουρδική στρατιωτική οργάνωση με έδρα το τουρκικό και ιρακινό Κουρδιστάν, το οποίο είχε χαρακτηριστεί ως τρομοκρατική οργάνωση από τις ΗΠΑ, το ΝΑΤΟ και την Ευρώπη αύξησε τις επιθέσεις του με απαγωγές και βομβιστικές επιθέσεις. Οι τουρκικές αρχές απάντησαν με στρατιωτικές επιδρομές και συλλήψεις. Οι βιαιότητες και οι αιματηρές συγκρούσεις επέφεραν εκατοντάδες νεκρούς.

Παρά την υιοθέτηση βίαιης προσέγγισης στην αρχή, η κυβέρνηση προσπάθησε στη συνέχεια να κατευνάσει τα πνεύματα και να βρει λύση στο κουρδικό ζήτημα. Έτσι, οι τουρκικές και ιρακινές αρχές προχώρησαν σε συνεργασία με τις κουρδικές. Η τουρκική κυβέρνηση πραγματοποίησε μυστική επικοινωνία και διαπραγματεύσεις με το PKK τις οποίες ακολούθησε επιστροφή από το Ιράκ συλληφθέντων μαχητών και υπερασπιστών του PKK. Μάλιστα, οι συνθήκες κράτησης του ιστορικού ηγέτη του PKK, Αμπντουλάχ Οτζαλάν, «χαλάρωσαν» και έγινε μέχρι και λόγος για κατ' οίκον περιορισμό του. (Kristianasen, 2012) Τον Μάρτιο του 2013 κατάφερε να οδηγήσει το PKK σε κατάπαυση πυρός και το Μάιο του ίδιου έτους δυνάμεις του PKK ξεκίνησαν να αποχωρούν από την Τουρκία προς τις βάσεις τους στο Βόρειο Ιράκ. Οι επαφές αυτές έγιναν γνωστές με την κυβέρνηση να παραδέχεται το γεγονός και το φιλοκουρδικό Κόμμα Ειρήνης και Δημοκρατίας (BDP) να διαβεβαιώνει πως οι δύο πλευρές είχαν καταλήξει σε συμφωνία, που ικανοποιούσε τους όρους του BDP και πως ανέμενε η υπογραφή του Ερντογάν.

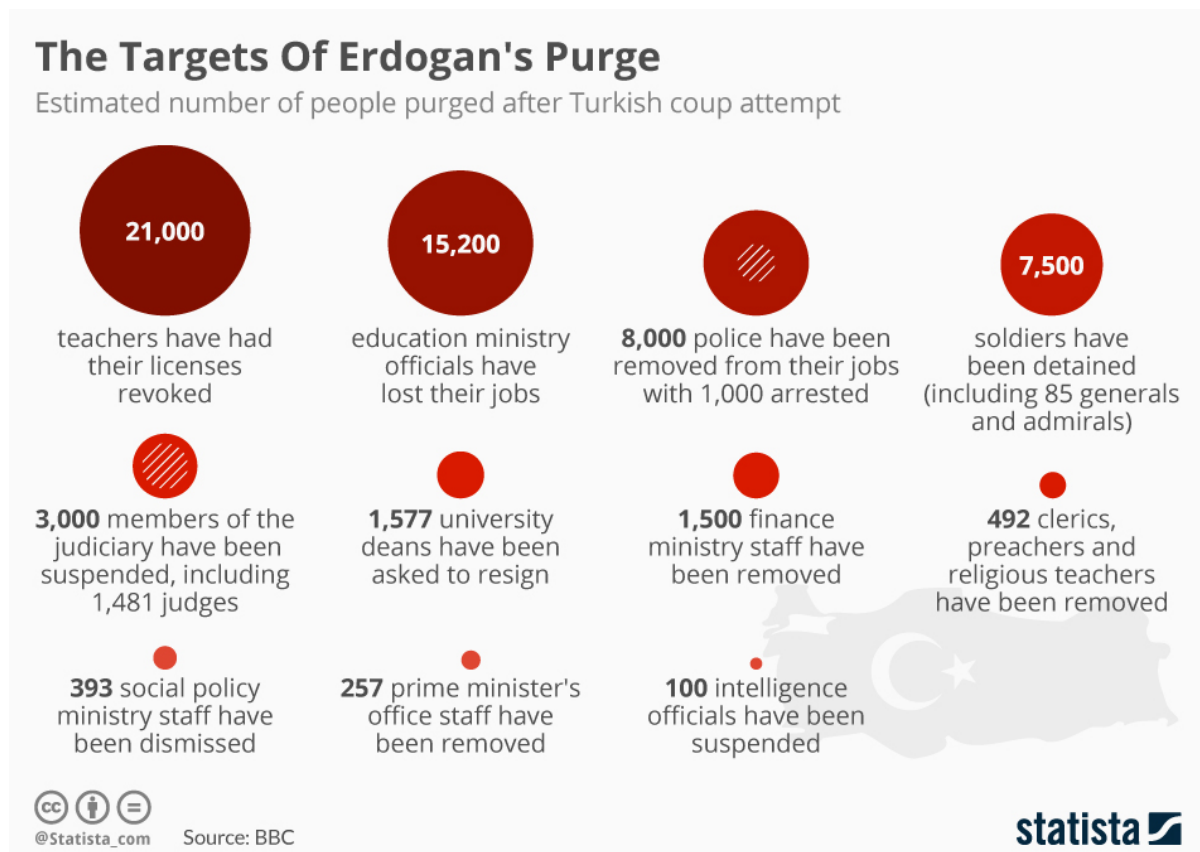
3.4 : Το πραξικόπημα του Ιουλίου 2016.

Από τις πρώτες κιόλας μέρες ως Πρόεδρος της Δημοκρατίας (2014), ο Ταγίπ Ερντογάν έκανε σαφή την επιθυμία του για αναθεώρηση του Συντάγματος. Μία αναθεώρηση η οποία θα αφαιρούσε σημαντικές εκτελεστικές εξουσίες από τον πρωθυπουργό και θα τις μεταβίβαζε στον πρόεδρο, δίνοντας έτσι μεγαλύτερη ισχύ στα χέρια του προέδρου και κατά συνέπεια στον ίδιο και δημιουργώντας ένα κυρίως προεδρικό σύστημα διακυβέρνησης.

Το βράδυ της 15^{ης} Ιουλίου 2016 τα βλέμματα όλου του πλανήτη στράφηκαν στις αναπάντεχες πολιτικές εξελίξεις στο εσωτερικό του τουρκικού κράτους. Πολεμικά αεροπλάνα πραγματοποιούσαν πτήσεις πάνω από την Άγκυρα με τον πρωθυπουργός Μπιναλί Γιλντιρίμ να διευκρινίζει πως η στρατιωτική δράση «αναλήφθηκε έξω από την αλυσίδα της διοίκησης». Στο αεροδρόμιο Ατατούρκ κυκλοφορούσαν άρματα μάχης, ενώ η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης Twitter, Facebook και You Tube είχε φραχτεί. Με ανακοίνωσή του το τουρκικό Γενικό Επιτελείο ανέφερε πως «Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις έχουν πλήρως καταλάβει την διαχείριση της χώρας για να επαναφέρουν την συνταγματική τάξη, ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες, το κράτος του νόμου και την γενική ασφάλεια η οποία ζημιώθηκε. Όλες οι διεθνείς συμφωνίες βρίσκονται ακόμα σε ισχύ. Ελπίζουμε πως οι καλές σχέσεις μας με όλες τις χώρες θα συνεχιστούν». (Capital.gr, 2016) Ο στρατός εισέβαλε στο κτήριο του τουρκικού κρατικού ραδιοτηλεοπτικού σταθμού της Άγκυρας, του οποίου η μετάδοση διακόπηκε. Το αεροδρόμιο έκλεισε και όλες οι πτήσεις ακυρώθηκαν. Ο Τ. Ερντογάν φέρεται να βρισκόταν σε ασφαλές μέρος στην Μαρμαρίδα, μακριά από τις εξελίξεις. Μέσω εκπομπής του CNN Turk και εφαρμογής κινητού τηλεφώνου κάλεσε τους πολίτες να βγουν στους δρόμους και να μην υπακούσουν στις απαγορεύσεις του στρατού. (Capital.gr, 2016)

Ακολούθησαν οι βομβαρδισμοί του τουρκικού Κοινοβουλίου και του Προεδρικού Μεγάρου, μπαράζ πυροβολισμών στα αεροδρόμια και μια νύχτα γεμάτη διαμάχες και συγκρούσεις. Το μεσημέρι της 16^{ης} Ιουλίου ανακοινώθηκε επίσημα πως ο έλεγχος είχε ανακτηθεί και εξέδωσε εντολή για τη δίωξη και σύλληψη των πραξικοπηματιών. Τα αποτελέσματα αυτής της απόπειρα πραξικοπήματος ήταν 265 άνθρωποι να χάσουν τη ζωή τους και πολλοί να τραυματιστούν. Επιπλέον, πάνω από 45.000 άνθρωποι συνελήφθησαν ή διώχθηκαν από τα καθήκοντά τους συμπεριλαμβανομένων στρατιωτικούς αξιωματούχους, αστυνομικούς, δικαστές, διοικητές και οι δημοσίους υπαλλήλους (εκ των οποίων 2.700

δικαστές και 15.000 καθηγητές). (Lusher, 2016) Στο παρακάτω σχήμα φαίνονται αναλυτικά οι διώξεις ανά τομέα που πραγματοποίησε ο Ερντογάν μετά τον αποτυχημένο πραξικόπημα.

Σχήμα 2: Απεικόνιση των διώξεων που πραγματοποίησε ο Ταγίπ Ερντογάν μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016. (Πηγή: Statista.com, <https://www.statista.com/chart/5333/the-targets-of-erdogans-purge/>)

Ο πρόεδρος Ερντογάν καταδίκασε τα γεγονότα, αναφέρθηκε σε προδοσία η οποία δεν θα έμενε ατιμώρητη και κατέστησε σαφές πως πιστεύει ότι πίσω από την απόπειρα του πραξικοπήματος κρυβόταν ο πρώην σύμμαχός του και νυν εχθρός του Φετουλάχ Γκιουλέν. (Arango, Yeginsu, 2016) Ο Γκιουλέν βρισκόταν στις ΗΠΑ, όπου και διέμενε τα τελευταία χρόνια, έτσι ο Ερντογάν ζήτησε από τις ΗΠΑ την έκδοσή του στην Τουρκία και χαρακτήρισε την ενδεχόμενη άρνηση των ΗΠΑ στο αίτημά του «μεγάλο λάθος» και πως μπορεί να τους δώσει «όλες τις αποδείξεις» πάνω στο θέμα. (The Guardian, 2016) Από την άλλη πλευρά, ο Φετουλάχ

Γκιουλέν δήλωσε το πραξικόπημα ήταν μία δικαιολογία για να στοχοποιηθούν οι «γκιουλενιστές» και το χαρακτήρισε ως «προβοκάτσια». Επιπρόσθετα, ομάδα υποστηρικτών του Γκιουλέν δήλωσε πως ο ηγέτης τους ουδεμία σχέση είχε με το πραξικόπημα και πως ο ίδιος καταδικάζει οποιαδήποτε ανάμειξη του στρατού στην εσωτερική πολιτική της Τουρκίας. (Πρώτο Θέμα, 2016)

Το πραξικόπημα έσπευσαν να καταδικάσουν επίσης τα κόμματα της αντιπολίτευσης όπως το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (CHP), το Κόμμα Εθνικιστικού Κινήματος (MHP) και το Δημοκρατικό Κόμμα των Λαών (HDP) που εξέφρασαν την αντίθεσή τους σε τέτοιες ενέργειες. (Hurriyet Daily News, 2016) Και σε διεθνές επίπεδο όμως επικράτησαν δηλώσεις για ηρεμία και αποκατάσταση της ειρήνης στο εσωτερικό της Τουρκίας. Η Ελλάδα και η Κύπρος τέθηκαν σε αυξημένη ετοιμότητα οι Ένοπλες Δυνάμεις κατά τη διάρκεια του πραξικοπήματος.

Ο Πρόεδρος της Τουρκίας πέρα από την εντολή για συλλήψεις και διώξεις προχώρησε σε απαγόρευση της θρησκευτικής τελετής στις κηδείες των πραξικοπηματιών και της λειτουργίας τηλεοπτικών σταθμών που υποστήριζαν τους κατά τη γνώμη του υπαίτιους του πραξικοπήματος. Δεν στάθηκε μόνο στα παραπάνω όμως, αλλά έθεσε ενδεχόμενη την επιστροφή της θανατικής ποινής, κάτι που προκάλεσε αντιδράσεις από ΕΕ και ΗΠΑ οι οποίες τόνισαν πως ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα απομόνωνε το τουρκικό κράτος.

Κάτι ακόμα που θα πρέπει να σημειωθεί είναι πως την επομένη του πραξικοπήματος προσγειώθηκε στην Ελλάδα τουρκικό ελικόπτερο, το οποίο μετέφερε οκτώ άτομα, λόγω βλάβης. (BBC, 2016) Οι επιβαίνοντες, που ήταν τρεις λοχαγοί, τρεις συνταγματάρχες και δύο υπαξιωματικοί, ζήτησαν πολιτικό άσυλο από την Ελλάδα. Η κυβέρνηση Ερντογάν ζήτησε την άμεση έκδοση των πραξικοπηματιών, η ελληνική κυβέρνηση όμως διά στόματος της κυβερνητικής εκπροσώπου κα Όλγας Γεροβασίλη τόνισε ότι «θα τηρηθούν οι προβλεπόμενες διαδικασίες από το Διεθνές Δίκαιο». (Νέδος, 2016) Ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Μεβλούτ Τσαβούσογλου δήλωνε με βεβαιότητα ότι η Ελλάδα θα επέστρεφε τους οκτώ στρατιώτες στην Τουρκία. Οι επιβαίνοντες συνελήφθησαν για παράνομη είσοδο στη χώρα και υποστήριξαν πως στην περίπτωση που εκδοθούν στην Τουρκία μπορεί να μην δικαστούν δίκαια και για αυτό ζητούν άσυλο στη χώρα μας. Το ζήτημα των οκτώ τούρκων στρατιωτών θα πυροδοτήσει μία σειρά δηλώσεων από τις δύο εμπλεκόμενες χώρες δημιουργώντας μία ακόμη μαύρη σκιά στη μεταξύ τους σχέση.

Μια μέρα μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου του τουρκικό κράτος τέθηκε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης η οποία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

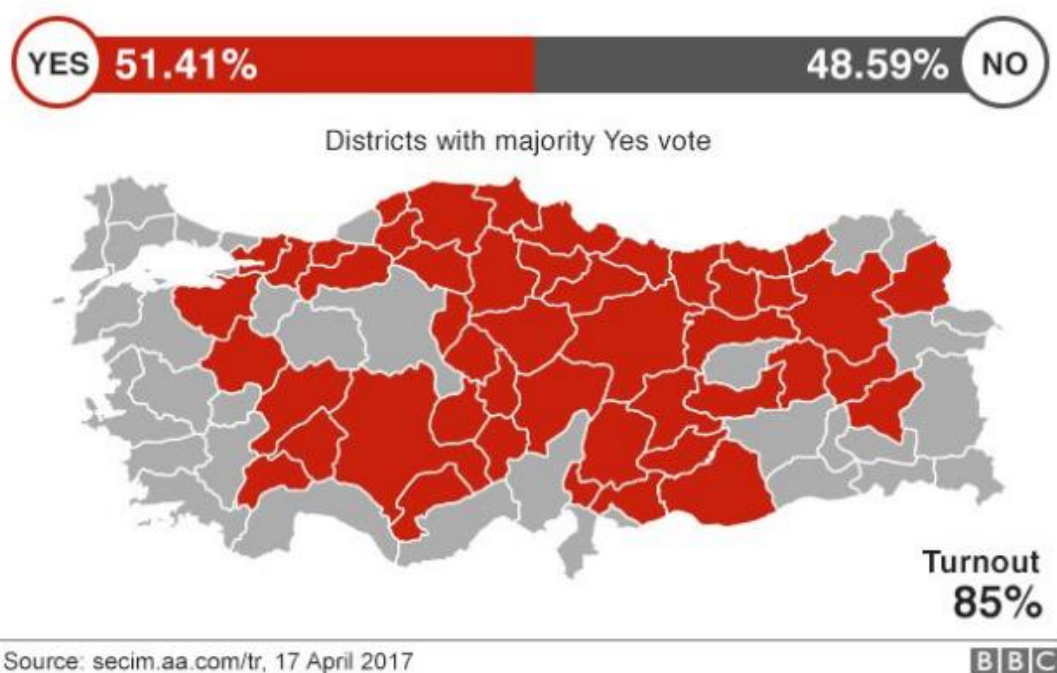
3.5 : Το δημοψήφισμα του 2017.

Ενώ οι μνήμες από το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου είναι ακόμα νωπές και η χώρα βρίσκεται ακόμα σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, τον Απρίλιο του επόμενου έτους ο τουρκικός λαός κλήθηκε να ψηφίσει και να αποφασίσει το πολίτευμα της χώρας του. Το κυβερνών κόμμα ΑΚΡ και ο Πρόεδρος της χώρας Ταγίπ Ερντογάν πρότειναν ένα σύνολο 18 τροποποιήσεων του τουρκικού συντάγματος οι οποίες στην ουσία θα μετέτρεπαν το πολίτευμα της χώρα από Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία σε Προεδρική Δημοκρατία.

Ο Ερντογάν προτείνει αυτή τη συνταγματική αναθεώρηση με στόχο η κύρια εκτελεστική εξουσία να μεταφερθεί από την θέση του Πρωθυπουργού στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Κατά συνέπεια, ο Πρόεδρος αναβαθμίζεται σε επικεφαλή της κυβέρνησης. Επιπλέον, ο Πρόεδρος θα έχει την εξουσία να διορίζει και να αποπέμπει όλα τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου αλλά και να διορίζει ο ίδιος τα 2/3 των ανώτερων δικαστών της χώρας. Επιπρόσθετα, θα μπορεί να επιβάλλει ορισμένους νόμους με προεδρικά διατάγματα και να αναιρεί την όποια ισχύ του κοινοβουλίου, κηρύσσοντας τη χώρα σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης.

Όπως είναι φυσικό, μια τέτοια εξέλιξη δεν θα ενισχύσει απλώς θεωρητικά το αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας αλλά τον ίδιο τον Ερντογάν ο οποίος θα συγκεντρώσει στα χέρια του ένα σύνολο εξουσιών που θα τον καταστήσει απόλυτο κυρίαρχο της δικαστικής, της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας. Επιπλέον ο Ερντογάν θα έχει θεωρητικά τη δυνατότητα να βρίσκεται στην προεδρεία έως το 2029, αφού σύμφωνα με το νέο σύστημα θα μπορεί να διεκδικήσει δύο ακόμη προεδρικές θητείες βάζοντας υποψηφιότητα στις μελλοντικές εκλογές του 2019 και του 2024.

Όσοι πολίτες επιθυμούν μια τέτοια αλλαγή κλήθηκαν να ψηφίσουν «ναι», ενώ όσοι είναι αντίθετοι να ψήφιζαν «όχι». Όσοι υποστηρίζουν τη συνταγματική αναθεώρηση του Ερντογάν πιστεύουν πως με αυτό τον τρόπο το κράτος θα γίνει ισχυρότερο απέναντι στον κίνδυνο της τρομοκρατίας, το δίκτυο Γκιουλέν και την κατάσταση με τους Κούρδους. Πιστεύουν ότι το νέο σύστημα θα κάνει την κυβέρνηση ισχυρότερη και πιο αποφασιστική και πως θα οδηγήσει σε αποφυγή επιστροφής σε εύθραυστες και αμφίβολες κυβερνήσεις συνεργασίας. Από την άλλη πλευρά, οι αντίθετοι στο νέο σύνταγμα θεωρούν πως η συγκέντρωση όλων των εξουσιών σε ένα πρόσωπο θα οδηγήσει στην εξάλειψη των δημοκρατικών ελέγχων σε θέματα αποφάσεων, πως κάτι τέτοιο απειλεί την τουρκική δημοκρατία και πως ο Πρόεδρος Ταγίπ Ερντογάν θα αναδειχθεί ένας νέος «Σουλτάνος». Σε πολιτικό επίπεδο, υποστηρικτές του «ναι» ήταν το ΑΚΡ και το ΜΗΡ ενώ την εκστρατεία υπέρ του «όχι» διεξήγαγε το CHP και το αριστερό κόμμα HDP. (Στελγιάς, 2017)

Χάρτης 7: Χωρική απεικόνιση των περιοχών με πλειοψηφία του «ναι» (κόκκινο χρώμα) και του «όχι» (γκρι χρώμα) αντίστοιχα. (Πηγή: BBC, <http://www.bbc.com/news/world-europe-39619354>)

Το δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκε στις 16 Απριλίου 2017 και αποτέλεσμά του ήταν η οριακή νίκη του Ερντογάν με ποσοστό 51,41% έναντι του 48,59% των υποστηρικτών του «όχι». Το αποτέλεσμα ακολούθησαν αντιδράσεις εντός και εκτός χώρας. Χιλιάδες πολίτες σ' ολόκληρη τη χώρα κατέκλυσαν τους δρόμους την επομένη του δημοψηφίσματος για να διαμαρτυρηθούν για το αποτέλεσμα. (ΑΠΕ – ΜΠΕ, 2017) Την ίδια ώρα έντονη είναι η φημολογία ότι υπήρξε ευρεία νοθεία έως και 2,5 εκατομμυρίων ψήφων και οι κατηγορίες για τη μη νομιμότητα της διεξαγωγής του δημοψηφίσματος. Μάλιστα, ο αντιπρόεδρος της αξιωματικής αντιπολίτευσης κατέθεσε προσφυγή για ακύρωση του αποτελέσματος του δημοψηφίσματος στο Ανώτατο Εκλογικό Συμβούλιο (YSK). Το YSK απέρριψε την προσφυγή του CHP και το τελευταίο προσέφυγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας ζητώντας την ακύρωση της απόφασης. (ΑΠΕ – ΜΠΕ, 2017) Η κυβέρνηση δεν δέχτηκε τις κατηγορίες για νοθεία του αποτελέσματος και προέβη μέχρι και σε συλλήψεις υποστηρικτών των κατηγοριών αυτό. Συγκεκριμένα, ο Αλί Εργκίν Ντερμιρχάν, διευθυντής του Sendika.org, ενός τουρκικού ειδησεογραφικού ιστότοπου, συνελήφθη διότι αμφισβήτησε τη «νομιμότητα» του αποτελέσματος. (ΑΠΕ – ΜΠΕ, 2017)

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, αντιπροσωπεία της αποστολής παρατηρητών του ευρωπαϊκού οργανισμού ανθρωπίνων δικαιωμάτων έκανε λόγο για ανεπαρκές νομικό πλαίσιο και αλλαγές της τελευταίας στιγμής στην καταμέτρηση των ψηφοδελτίων σχετικά με το τουρκικό δημοψήφισμα. Ο Σέζαρ Φλορίν Πρέντα, επικεφαλής της αντιπροσωπείας της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης, δήλωσε : «Γενικά το δημοψήφισμα δεν ανταποκρίθηκε στα κριτήρια του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το νομικό πλαίσιο ήταν ανεπαρκές για τη διεξαγωγή μιας γνήσιας δημοκρατικής διαδικασίας». Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εξετάζοντας την έκθεση των παρατηρητών πρότεινε τη διεξαγωγή «ανεξάρτητων ερευνών» για τις «φερόμενες παρατυπίες» στο δημοψήφισμα με τον Ερντογάν να απορρίπτει τα ευρήματα του Οργανισμού, χαρακτηρίζοντας τα «πολιτικά υποκινούμενα», σημειώνοντας παράλληλα πως οι διεθνείς παρατηρητές του ΟΑΣΕ «πρέπει να γνωρίζουν τα όριά τους». (ΑΠΕ – ΜΠΕ, 2017)

Ο συγκεντρωτισμός, ήταν για τον Ερντογάν μια αναγκαιότητα μετά τον Ιούλιο του 2016. Με τη νίκη του στο δημοψήφισμα ουσιαστικά καταφέρνει να αποδυναμώσει ακόμα περισσότερο τον κεμαλισμό, έχοντας προσεγγίσει το κεμαλικών καταβολών ΜΗΡ, για να

μειώσει τη θέση του κουρδικού κόμματος. Σε επίπεδο εξωτερικών, η εθνικιστική πια πολιτική προσέγγιση της Τουρκίας την αναγκάζει να επιδείξει αποφασιστικότητα και δυναμισμό σε θέματα που διακυβεύουν τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και θα αναλυθούν παρακάτω.

Κεφάλαιο 4 : Ερντογάν και εξωτερική πολιτική.

Σε αυτό το κομμάτι της εργασίας θα γίνει προσπάθεια ανάλυσης της τακτικής και της στρατηγικής σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής που ακολούθησε η Τουρκία την περίοδο ηγεσίας του Ταγίπ Ερντογάν και η αλληλεπίδραση της με τα γειτονικά, και όχι μόνο, κράτη.

Με την άνοδο του ΑΚΡ στην κυβέρνηση, ένας από τους τομείς στον οποίο υιοθετήθηκε αλλαγή κατεύθυνσης ήταν η εξωτερική πολιτική της χώρας. Η Τουρκία, με Πρωθυπουργό τον Ταγίπ Ερντογάν και Υπουργό Εξωτερικών τον Αχμέτ Νταβούτογλου, εφάρμοσε ή επιχείρησε να εφαρμόσει τη γνωστή «πολιτική των μηδενικών προβλημάτων» η οποία προέβλεπε τη βελτίωση των σχέσεων του κράτους με τις γειτονικές χώρες και την εξεύρεση λύσεων για τα προβλήματα των χωρών που γειτονεύουν με την Τουρκία. Πιο συγκεκριμένα, ο Νταβούτογλου προχώρησε στην ανάπτυξη μίας νέας στρατηγικής η οποία βασίστηκε στα γεωπολιτικά όρια της περιοχής και των γειτονικών κρατών και προσπάθησε να αποφύγει τα λάθη προκατόχων του. Συνδυαστικά χρησιμοποίησε τα δυναμικά δεδομένα μιας χώρας, που αντικατοπτρίζουν την ικανότητα της να χρησιμοποιεί τις δυνατότητές της, ώστε να προσδιορίσει την βαρύτητα της ισχύος της στο σύστημα της παγκόσμιας ισορροπίας ισχύος. Επομένως, λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές και πολιτικές επιλογές μιας χώρας μπορεί να προσδιοριστεί η τοποθέτησή της στην διεθνή κλίμακα ισχύος. (Νταβούτογλου, 2010)

Ουσιαστικά, ο Νταβούτογλου βάσισε την θεωρία του σε πέντε βασικές αρχές αυτή της ισορροπίας μεταξύ ελευθερίας και ασφάλειας, την αρχή των μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες, τη μέγιστη συνεργασία με τις γειτονικές χώρες, την πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική και τη ρυθμική διπλωματία. Με βάση αυτές τις αρχές αλλά και εφαρμογές της πολιτικής της ήπιας ισχύος σκοπεύει στη μείωση των εντάσεων με χώρες που την ενδιαφέρει ώστε να προωθήσει αναίμακτα τα συμφέροντά της. (Kouskouvelis, 2013)

Ο Νταβούτογλου στην προσπάθειά του για τη δημιουργία αυτής της νέας στρατηγικής και του επαναπροσδιορισμού της διεθνούς θέσης της Τουρκίας επικεντρώθηκε στη γεωπολιτική θέση του τουρκικού κράτους. Η Τουρκία αποτελεί χώρα, των Βαλκανίων, της Μεσογείου, του Εύξεινου Πόντου, του Καύκασου, της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής και του Περσικού Κόλπου, αλλά και γείτονα της Ευρώπης και κατέχει κεντρική θέση στους

ανταγωνισμούς μεταξύ κάθε κατεύθυνσης χερσαίας και θαλάσσιας μετάβασης στα κέντρα γεωοικονομικών πηγών. (Τριανταφύλλου, Φωτίου, 2010)

Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής, η Τουρκία ανέπτυξε στενές σχέσεις με την Χαμάς (Ισλαμικό Κίνημα Αντίστασης) και τα κινήματα Αδελφών Μουσουλμάνων στη Μέση Ανατολή. Παράλληλα, άσκησε αυστηρή κριτική στο Ισραήλ και τον πρόεδρό του Σιμόν Πέρες σχετικά με την πολιτική που ακολουθεί το Ισραήλ απέναντι στους Παλαιστίνιους στην Λωρίδα της Γάζας το 2009. Η αποκορύφωση της διαμάχης των δύο κρατών ήρθε όταν ο Ερντογάν έστειλε μικρό στόλο στη Λωρίδα της Γάζας για να έρθει αντιμέτωπος με τις ισραηλικές ένοπλες δυνάμεις με αποτέλεσμα εννέα Τούρκοι ακτιβιστές να χάσουν τη ζωή τους. Υπάρχει η άποψη ότι αυτές οι κινήσεις της Τουρκίας και η έντονα εχθρική της στάση απέναντι στο Ισραήλ κάθε άλλο παρά τυχαία είναι, αλλά έχει ως ουσιαστικό στόχο την ανάδειξή της ως κυρίαρχη δύναμη στον αραβικό κόσμο αλλά και την προσέγγιση του βασικού εχθρού του Ισραήλ, την Τεχεράνη. (Γιαλλουρίδης, Λαγγίδης, 2013) Επιπλέον, σφοδρή κριτική άσκησε και απέναντι στον πρόεδρο της Αιγύπτου Σίσι θεωρώντας πως η Αίγυπτος δρα σε συνεργασία με το Ισραήλ εναντίον της Χαμάς.

Αυτό που γίνεται αντιληπτό στα πλαίσια της νέας εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας είναι ο ανταγωνισμός της χώρας με άλλες δυνάμεις της Μέσης Ανατολής όπως η Αίγυπτος και το Ιράν, στην προσπάθεια της Τουρκίας να αναδειχθεί κυρίαρχη δύναμη. Ο Ερντογάν χρησιμοποιεί το πολιτικό ισλάμ για να αναπτύξει σχέσεις στην περιοχή. Η σχέση του με τις Μουσουλμανικές Αδελφότητες δεν είναι τυχαία. Χρησιμοποιεί, δηλαδή, το ισλαμισμό στην πολιτική ζωή (είτε στην εσωτερική είτε στην εξωτερική πολιτική) ως ένα πολιτικό ρυθμιστικό παράγοντα. Τα γεγονότα αυτά έχουν καλλιεργήσει ένα κλίμα κριτικής και στο εσωτερικό του κράτους αλλά και σε άλλες χώρες για το αν η Τουρκία έχει στραφεί προς τη Μέση Ανατολή αφήνοντας πίσω τη Δύση. Ο Δυτικός Κόσμος, άλλωστε, αντιμετωπίζει με σκεπτικισμό, καθώς το ισλάμ έχει συσχετιστεί τελευταία με την τρομοκρατία αλλά και διότι δεν έχει κανένα κοινό ιδεολογικό στοιχείο με τον δυτικό φιλελευθερισμό. Από την άλλη πλευρά, φαίνεται ότι ο Ερντογάν αρχίζει ίσως να πετυχαίνει τον στόχο του καθώς η δημοτικότητά του στον αραβικό κόσμο έχει αρχίσει και ανεβαίνει.

Ακόμα και μετά την εκλογή του Ερντογάν στη θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας, η εξωτερική πολιτική της χώρας δεν σημείωσε θετικές εξελίξεις αλλά αντίθετα συνέχισε μία

σειρά συγκρούσεων σε εξωτερικά ζητήματα. Κατά καιρούς έχει εκφράσει την πρόθεση να κατασκευάσει αεροπλανοφόρο, θα κινείται σε Αιγαίο, Μεσόγειο και Μαύρη Θάλασσα και να αποκτήσει πυρηνικά όπλα. Μάλιστα, σύμφωνα με την ιαπωνική εφημερίδα Asahi Shimbun, Ιαπωνία και Τουρκία έκλεισαν σε συμφωνία συνεργασίας στην πυρηνική ενέργεια η οποία προβλέπει την κατασκευή πυρηνικού σταθμού της Τουρκίας στην Σινώπη. Επιπλέον, η Άγκυρα ζήτησε να προστεθεί όρος που επιτρέπει στην Τουρκία «να εμπλουτίσει ουράνιο και να εξάγει πλουτώνιο από χρησιμοποιημένο πυρηνικό καύσιμο αν οι δύο χώρες συμφωνήσουν γραπτώς». (Κουσκουβέλης, 2014) Όταν μια χώρα, που επιθυμεί να πρεσβεύει «φιλικές» σχέσεις με τις υπόλοιπες, προχωρά σε τέτοιες κινήσεις το λιγότερο που προκαλεί στους γείτονές της είναι καχυποψία.

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι η νέα εξωτερική πολιτική της Τουρκίας κατευθύνεται προς την ανάπτυξη σχέσεων με τον λεγόμενο «αραβικό κόσμο», συμμαχιών, δηλαδή, με χώρες που θα της επιτρέψουν να επιτύχει σκοπούς όπως οικονομικές και εμπορικές συμμαχίες. Ερντογάν και Νταβούτογλου, αν και προσανατολίζονταν σε μια πιο «ουδέτερη» πολιτική, τελικά βάσισαν κατά πολύ τις κινήσεις τους στην πολιτική «ήπιας ισχύος». Σύμφωνα με τους μηχανισμούς της «ήπιας ισχύος», μια χώρα που έχει ως στόχο να καταστεί ισχυρότερη και θελκτικότερη ανάμεσα σε άλλες δεν χρησιμοποιεί βίαια και καταναγκαστικά μέσα αλλά τακτικές πειθούς. Με βάση τα προηγούμενα, ο Νταβούτογλου θεωρεί πως η Τουρκία πρέπει να ανασύρει ιστορικές μνήμες «συνοχής» με τους λαούς που μοιράστηκε κάποτε κοινό παρελθόν την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και φυσικά να βασιστεί στο κομμάτι της θρησκείας στις μουσουλμανικές περιοχές. Συνδυαστικά με την ισχυρή γεωστρατηγική της θέση αλλά και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας εκείνης της εποχής, ο Νταβούτογλου πιστεύει πως η Τουρκία έχει τη δυνατότητα να αναδειχθεί ηγέτιδα δύναμη.

Η Τουρκία «μετατοπίζεται» προς την Ανατολή, θέλοντας να αναδειχθεί κυρίαρχος δύναμη, και προσπαθεί να αυξήσει την επιρροή της σε χώρες που αποτελούσαν έδαφος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, βασιζόμενη στους θρησκευτικούς, πολιτισμικούς και ιστορικούς δεσμούς με αυτές, πράγμα που πολλοί κατέκριναν ως προσέγγιση του «Νεοοθωμανισμού». (Νεραντζάκη, 2014) Η εφαρμογή μιας «πολιτικής μηδενικών προβλημάτων» αμφισβητείται και ένας βασικός παράγοντας αυτής της αμφισβήτησης είναι ο ρόλος της Τουρκίας στο ζήτημα

του εμφυλίου πολέμου στη Συρία. Για αρκετά χρόνια δηλώνει δημόσια ότι επιθυμεί να εφαρμόσει μία εξωτερική πολιτική της οποίας στόχος είναι να εξομαλύνει και να βελτιώσει τις σχέσεις της με τις γείτονες χώρες και να επιλύσει προβλήματα μεταξύ τους. Στην ουσία, όμως, οι κινήσεις της καταδεικνύουν μία προσπάθεια σκληρής εξωτερικής πολιτικής ισχύος (και όχι ήπιας) κάτι που υποδεικνύεται και από τις προσπάθειές της για απόκτηση στρατιωτικών οπλικών συστημάτων. Από την πολιτική των «μηδενικών προβλημάτων» πρακτικά ασκεί μια εξωτερική πολιτική που δημιουργεί προβλήματα με όλους. Σύμφωνα, μάλιστα, με τον Σ. Λίτσα η πολιτική αυτή «δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια εφαρμογή διεθνοπολιτικών δημοσίων σχέσεων που λαμβάνουν χώρα και υλοποιούνται ώστε να μην καταπέφτει στο κενό η επιδίωξη της Τουρκίας να προβάλλει ως μια πολιτική δύναμη που δεν επενδύει πλέον στους μηχανισμούς απειλής ή χρήσης βίας για να προασπίσει τα πολιτικά της συμφέροντα αλλά σε πολιτικές ήπιας ισχύος. Μια πολιτική που στη διάσταση των «μηδενικών προβλημάτων», αξίζει να σημειωθεί, έχει πλέον αποτύχει στο μεγαλύτερο μέρος της.» (Κουσκουβέλης, Λίτσας, 2013)

Η παραπάνω αναθεωρητική και αποσταθεροποιητική στάση της Τουρκίας θέτει σημαντικά ζητήματα ασφαλείας και σταθερότητας για τις γείτονες χώρες αλλά όχι μόνο αυτές. Φιλοδοξία της Τουρκίας είναι να ηγηθεί στη γεωπολιτική σκακιέρα. Μια χώρα που για πολλά χρόνια δηλώνει ότι πρόκειται να ακολουθήσει μια πολιτική καλής γειτονίας και αρμονικών σχέσεων, αναμένεται πως θα προσπαθήσει να επιλύσει προβλήματα του παρελθόντος και δεν θα προβεί σε πυροδότηση εντάσεων και προκλήσεις απέναντι σε άλλες χώρες. Η Τουρκία όχι μόνο δεν ακολούθησε τελικά τέτοιες διπλωματικές κινήσεις, αλλά έπραξε ακριβώς τα αντίθετα. Επιπλέον, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι για να μπορέσει μία χώρα να έχει τη δυνατότητα να καθορίσει τις σχέσεις της με άλλες θα πρέπει να κατέχει ηγεμονική σχέση μεταξύ τους. Κάτι τέτοιο, όσο κι αν το έχει προσπαθήσει, δεν έχει καταστεί επιτυχές από την πλευρά της Τουρκίας. (Γιαλλουρίδης, Λαγγίδης, 2013)

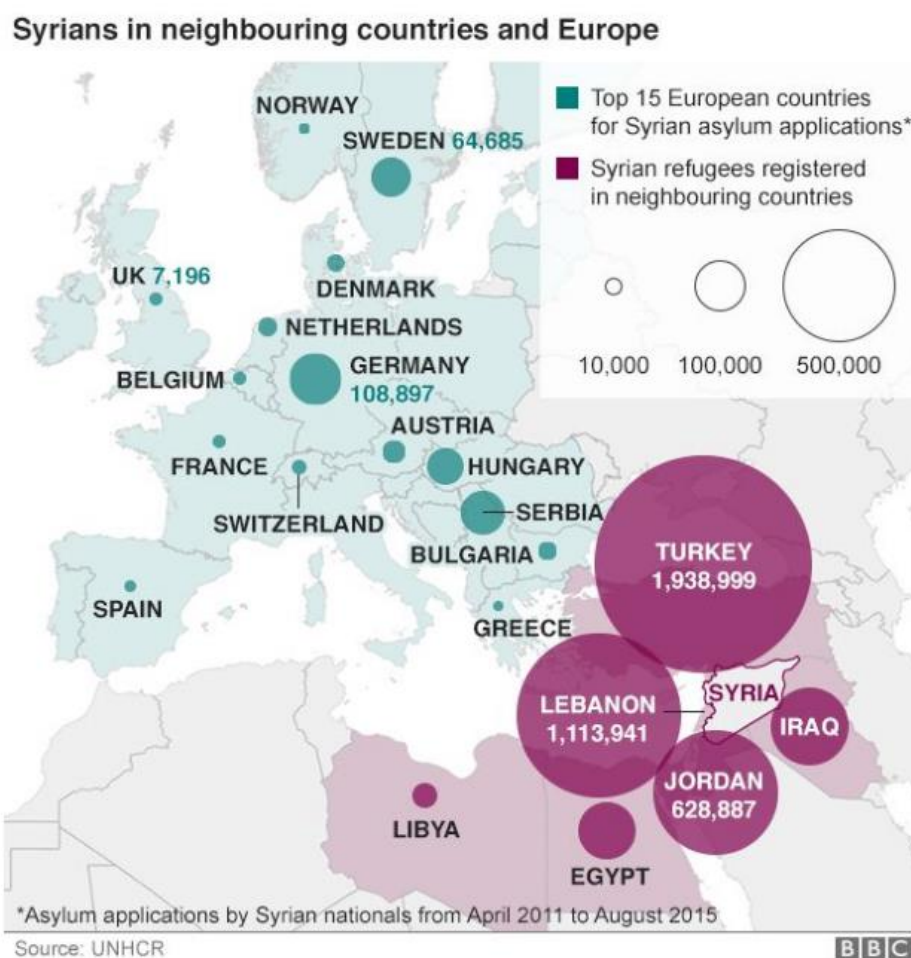
4.1 : Η πολιτική Ερντογάν απέναντι στη Συρία.

Κατά τα πρώτα χρόνια της πρωθυπουργίας του, ο Ερντογάν διατηρούσε πολύ καλές σχέσεις με τη γείτονα Συρία και τον Πρωθυπουργό της Μπασάρ Αλ Ασάντ. Ο εμφύλιος πόλεμος όμως που ξέσπασε το 2011 στη Συρία αποτέλεσε εμπόδιο για τις σχέσεις αυτές. Τα προβλήματα στα σύνορα Τουρκίας – Συρίας οδήγησαν τον Τούρκο πρωθυπουργό να σταθεί απέναντι στον Ασάντ και να προβεί σε σαφή υποστήριξη των Σύριων αντικυβερνητικών. (Κουσκουβέλης, 2015) Ο Ερντογάν πιστεύει ότι η ενίσχυση των Σύριων Κούρδων στη δημιουργία μίας δικής τους αυτόνομης περιοχής στα συριακά εδάφη θα επηρεάσει τους Κούρδους της Τουρκίας να προβούν σε κάτι αντίστοιχο στα τουρκικά εδάφη. Αυτή ήταν και η κινητήρια δύναμη της εμπλοκής της στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας. Έτσι, λοιπόν, η υποστήριξη της τουρκικής κυβέρνησης στην σουνητική αντιπολίτευση δεν οφείλεται μόνο σε μια ιδεολογική συγγένεια με αυτήν, αλλά κυρίως στο γεγονός ότι οι σουνίτες αντάρτες αντιτίθενται στις προσδοκίες των Κούρδων της Συρίας. (Karaveli, 2012)

Η Τουρκία όχι απλά στάθηκε απέναντι στην κυβέρνηση Ασάντ αλλά έγινε και ένας από του κύριους χρηματοδότες των Σουνιτών στη Συρία και τη Μέση Ανατολή. Συγκεκριμένα, έγκυρες δημοσιογραφικές πηγές έδωσαν στην δημοσιότητα στοιχεία που αποκάλυπταν πως η Τουρκία, η Σαουδική Αραβία και το Κατάρ αποτελούσαν ήταν οι μεγάλοι τροφοδότες των ένοπλων Σουνιτών. Μάλιστα, η Τουρκία συνέχισε και σε δεύτερο επίπεδο την στήριξή της στις αντικαθεστωτικές δυνάμεις της Συρίας όταν τον Ιούλιο του 2011 ανέλαβε την οργάνωση του «Ελεύθερου Συριακού Στρατού» και συνέχισε με τη φιλοξενία των πολιτικών και στρατιωτικών που είχαν εγκαταλείψει τον Ασάντ.

Από τις παραπάνω εξελίξεις προέκυψαν εκατομμύρια πρόσφυγες τους οποίους μάλιστα η Τουρκία χρησιμοποίησε ως διπλωματικό «χαρτί» απέναντι στη Δύση και τη Συρία. Με απώτερο σκοπό οικονομικά και πολιτικά ανταλλάγματα από την ΕΕ, πίεσε για τη δημιουργία μίας ουδέτερης ζώνης εντός της Συρίας, ως μια λύση για το προσφυγικό. Δεν στάθηκε όμως μόνο εκεί καθώς ένα ακόμη της αίτημα ήταν οι κοινές περιπολίες στο Αιγαίο με αιτιολογία την αστυνόμευση της περιοχής. Κάτι το οποίο μόνο ως πρόφαση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αφού οι διακινήσεις των προσφύγων ξεκινούσαν από την ίδια. (Κουσκουβέλης, 2015)

Παρακάτω, παρατίθεται χάρτης, που δημιουργήθηκε από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και δημοσιεύτηκε στο BBC, στον οποίο επισημαίνονται οι γειτονικές χώρες της Συρίας που δέχτηκαν Σύριους πρόσφυγες κατά την περίοδο 2011 – 2015, αλλά και οι χώρες της Ευρώπης στις οποίες έχουν αιτηθεί για άσυλο Σύριοι πρόσφυγες και ο αριθμός των αιτήσεων αυτών.

Χάρτης 8: Απεικόνιση Σύριων προσφύγων στις γειτονικές χώρες της Συρίας και των αιτήσεων για άσυλο σε 15 χώρες της Ευρώπης. (Πηγή: Bbc.com, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34356758>)

Η Τουρκία ενώ αρχικά αρνιόταν να συμμαχήσει με τις αμερικανικές δυνάμεις εναντίον των τζιχαντιστών, τον Ιούλιο του 2015 παραχώρησε στους Αμερικανούς τη χρήση της

αεροπορικής βάσης του Ιντσιρλίκ. Στόχος της Τουρκίας δεν ήταν φυσικά η αλλαγή πολιτικής απέναντι στις ΗΠΑ και η δημιουργία ευνοϊκότερων σχέσεων μεταξύ τους ή η υιοθέτηση του στόχου των Αμερικάνων να πλήξουν το ISIS. Ο ουσιαστικός στόχος της Τουρκίας ήταν να ανατρέψει το καθεστώς του Μπασάρ αλ Ασάντ και, κυρίως, να εμποδίσει τους Κούρδους της Συρίας να ιδρύσουν κράτος στη Βόρεια Συρία, κάτι το οποίο θα αφυπνούσε την επιθυμία των Κούρδων της Τουρκίας να πράξουν ανάλογα στην περιοχή της Τουρκίας. (Μποζανίνου, 2015)

Αμέσως μετά τη σύναψη της συμμαχίας με την Αμερική και εκμεταλλευόμενη το πρόσχημα της επίθεσης στους τζιχαντιστές, η Τουρκία έστρεψε τα πυρά της στις βάσεις του PKK στα βουνά του Βόρειου Ιράκ. Οι κούρδοι μαχητές του PKK δηλώνουν ότι η εκχειρία του 2012 δεν ισχύει πια, ενώ παράλληλα έχει ανοίξει σοβαρό μέτωπο με τους τζιχαντιστές του ISIS. Πολλοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν πως η Τουρκία θα παριστάνει ότι πολεμά τους τζιχαντιστές ενώ στην ουσία θα επικεντρωθεί στο να καταστρέψει το PKK. Επιπλέον, οι Κούρδοι της Συρίας όσο και του Ιράκ διαθέτουν τις πιο αξιόπιστες χερσαίες δυνάμεις που πολεμούν το ISIS, κάτι που τις καθιστά απαραίτητες για την αποτελεσματικότητα των αμερικανικών αεροπορικών βομβαρδισμών εναντίον των τζιχαντιστών. Συγκεκριμένα, το YPG της Συρίας (Μονάδα Προστασίας Πολιτών) είναι ένας από τους σημαντικότερους συμμάχους της Δύσης (αλλά και της Ρωσίας) κατά του Ισλαμικού Κράτους (ΙΚ) και υποστηρίζεται από τις ΗΠΑ όσο και από την Ρωσία. Η Τουρκία έχει δηλώσει ότι αντιλαμβάνεται τους Κούρδους του YPG ως ένα παρακλάδι του PKK. (Τζιάρρας, 2016)

Η αντιφατική πολιτική του Ερντογάν απέναντι στους τζιχαντιστές και η επιλογή να στραφεί εναντίον τους το 2016 είχε ως επακόλουθο τη στόχευση της Τουρκίας από το ISIS. Συγκεκριμένα, σε τεύχος του περιοδικού της οργάνωσης «Ρουμιγιά» έγινε η εξής ανακοίνωση : «Η συμμετοχή της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ, η διακυβέρνηση από κοσμικούς, οι επιχειρήσεις εναντίον μελών του Ισλαμικού Κράτους στην Τουρκία, η υποστήριξη προς την κυβέρνηση της Βαγδάτης που κυριαρχείται από σίιτες και η εισβολή σε εδάφη του Ισλαμικού Κράτους στη Συρία ισοδυναμούν με πόλεμο». Επιπλέον, την ίδια περίοδο ο επικεφαλής του ISIS, Αμπού Μπακρ Αλ Μπαγκταντί, κάλεσε τους οπαδούς της οργάνωσης να καταστρέψουν την ασφάλειά της Τουρκίας, όπως είπε και συνέχισε «σπείρετε τον τρόμο. Βάλτε την στη λίστα των πεδίων της μάχης. Η Τουρκία μπήκε στον πόλεμο με το Ισλαμικό Κράτος με την κάλυψη και την προστασία της αεροπορίας των σταυροφόρων». (Dickey, 03/2017)

Όλα τα παραπάνω καθιστούν αναγκαία την προσοχή της Τουρκίας στις κινήσεις της απέναντι στους Κούρδους για την αποφυγή έντασης με τους Αμερικανούς. Από όποια πλευρά κι αν εξεταστούν οι κινήσεις της Τουρκίας το σίγουρο είναι πως η στρατηγική που ακολουθεί είναι πολύ επικίνδυνη, καθώς κατέληξε να έχει τρεις σαφέστατους εχθρούς στη Συρία : το καθεστώς του Άσαντ, τους Κούρδους και το ISIS.

4.2 : Τουρκία και ΗΠΑ : Η ρήξη μιας συμμαχίας;

Για χρόνια, η Τουρκία αποτελούσε έναν αναγκαίο σύμμαχο για τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Συγκεκριμένα, ο προηγούμενος Πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπαράκ Ομπάμα, μετά την πρώτη εκλογή του το 2009, στην προσπάθειά του να αλλάξει την εξωτερική πολιτική που ακολουθούσαν οι ΗΠΑ τα προηγούμενα χρόνια, προέβη σε προσπάθεια συνεργασίας με το τουρκικό κράτος. Τα πρώτα χρόνια της κυβέρνησης Ομπάμα, λοιπόν, παρατηρήθηκε στενή συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών.

Παρά την πρόθεση συνεργασίας, οι ΗΠΑ αντέδρασαν αρκετά στην προσπάθεια του Τούρκου Προέδρου για «ισλαμοποίησης» του τουρκικής κοινωνίας και στον περιορισμό της ελευθερίας του τύπου που πολλές φορές υπέβαλλε. Ένα επιπρόσθετο ρήγμα στις σχέσεις των δύο χωρών ήταν η στάση που ακολουθούσε η Τουρκία απέναντι στον εμφύλιο πόλεμο στη Συρία. Επιπλέον, μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα στην Τουρκία το καλοκαίρι του 2016 οι εντάσεις κλιμακώθηκαν. Ο Ταγίπ Ερντογάν άφησε υπαινιγμούς για εμπλοκή των Αμερικανών στο πραξικόπημα και τους κατηγορήσε για υπόθαλψη του Φετουλάχ Γκιουλέν, τον οποίο κατονομάζει οργανωτή του πραξικοπήματος.

Μετά την ολοκλήρωση και της δεύτερης προεδρικής θητείας του Μπαράκ Ομπάμα, την ηγεσία των ΗΠΑ αναλαμβάνει ο νέος Πρόεδρος Ντόναλντ Τράμπ. Ο Τράμπ φαίνεται να ακολουθεί την ίδια στάση που προσπάθησε να ακολουθήσει και ο Ομπάμα στην αρχή της διακυβέρνησής του. Στράφηκε, δηλαδή, προς μία φιλική προσέγγιση συνεργασίας με το τουρκικό κράτος, καθώς φαίνεται να το θεωρεί σημαντικό σύμμαχο για την αντιμετώπιση του

ΙΚ αλλά και για την διατήρηση της αμερικανικής επιρροής και συμφερόντων στην περιοχή. (Καρβουνόπουλος, 2017)

Ωστόσο, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών δεν εξαρτώνται μόνο από την φαινομενική καλή θέληση των ηγετών τους, αλλά και από τρίτους παράγοντες και τις αποφάσεις τους σε σχέση με αυτούς. Πιο συγκεκριμένα, ένα αρκετά κρίσιμο σημείο στις σχέσεις ΗΠΑ – Τουρκίας είναι η δημιουργία «ζωνών ασφαλείας» στη Συρία και η συνεργασία Αμερικής με τους Κούρδους για το σκοπό αυτό. Η συνεργασία αυτή είναι κάτι που θορυβεί την τουρκική κυβέρνηση, καθώς υπάρχει η πιθανότητα να τεθούν με αυτό τον τρόπο τα θεμέλια για την δημιουργία ανεξάρτητου Κουρδιστάν. (Καρβουνόπουλος, 2017)

Στο παρελθόν έχει παρατηρηθεί η προσπάθεια συνεργασίας ΗΠΑ και Τουρκίας, η οποία όμως έχει καταρριφθεί όταν τα συμφέροντα τους είναι ισχυρότερα από την επικράτηση της καλής μεταξύ τους σχέσεις. Η εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ είναι αρκετά πρόσφατη και δεν μπορεί να χαρακτηριστεί πολλά υποσχόμενη για την συμμαχία των δύο χωρών. Τουρκία και ΗΠΑ έχουν η καθεμία τις δικές τους βλέψεις για την περιοχή της Συρίας αλλά και τη γενικότερη Μέση Ανατολή και αυτό δεν αποκλείει το γεγονός ο Τραμπ, στην περίπτωση που θεωρήσει πως η Τουρκία δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντά του και δρα αυτοβούλως, να προσανατολιστεί σε άλλες συμμαχίες.

4.3 : Σχέση Τουρκίας – Ισραήλ : η νέα «φιλική» προσέγγιση μεταξύ τους.

Η σχέση της Τουρκίας με το Ισραήλ είναι άλλη μια περίπτωση εξωτερικής πολιτικής που παρατηρείται να μεταβάλλεται με την πάροδο των χρόνων. Όπως είχε αναφερθεί σε προηγούμενη ενότητα, οι διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών είχαν αρνητική πορεία μετά το 2009. Ακολούθησε ανταλλαγή αιχηρών δηλώσεων μεταξύ των δύο πλευρών και ακυρώσεις συμβολαίων που είχαν υπογράψει προηγουμένως (πχ. συμφωνία αγοράς πολεμικού υλικού από το Ισραήλ).

Η στρατηγική που ακολούθησε η Τουρκία τα προηγούμενα χρόνια ήταν μία στροφή στο οθωμανικό παρελθόν της, δίνοντας προτεραιότητα, μεταξύ των άλλων και στην εξομάλυνση των σχέσεων της με τον μουσουλμανικό περίγυρο της. (Ματζάκος, 2016) Η παραπάνω τακτική την οδήγησε ουσιαστικά στο να απομακρυνθεί από τους μέχρι τότε συμμάχους της (ΗΠΑ, NATO, Ισραήλ). Μια σειρά, όμως, από γεωπολιτικές εξελίξεις ακολούθησαν τα επόμενα χρόνια, όπως ο πόλεμος στη Συρία, η προσπάθεια δημιουργία ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στα βόρεια σύνορα της χώρας, η αναβάθμιση του Σιιτικού Ιράν λόγω της συμφωνίας του με της ΗΠΑ σε θέματα πυρηνικής ενέργειας, που δημιούργησαν ανησυχία στο τουρκικό κράτος για τη θέση του στην ευρύτερη περιφέρεια της Ανατολής.

Μέσα σε αυτό το ασφυκτικό περιβάλλον, το Δεκέμβριο του 2015 έγινε η πρώτη προσέγγιση Τουρκίας – Ισραήλ, με τις δύο χώρες να κάνουν ένα βήμα πίσω και να κατευθύνονται προς μία νέα εποχή επαναπροσδιορισμού των σχέσεων τους. Η κάθε πλευρά έθεσε τους δικούς της όρους για την αποκατάσταση της μεταξύ τους σχέσεις. Ο βασικός όρος του Ισραήλ ήταν ο περιορισμός των δραστηριοτήτων της Χαμάς και η απομάκρυνση ηγετικών στελεχών της από το έδαφος της Τουρκίας, ο οποίος έχει αποδεκτός από την τουρκική πλευρά. Αντίστοιχα αποδεκτοί έγιναν και οι δύο από τους τρεις όρους των Τούρκων που ήταν έκφραση επίσημης συγνώμη από το Ισραήλ και καταβολή αποζημίωσης προς τα θύματα. (Τυρογιάννης, 2016) Το πρόβλημα, όμως, των διαπραγματεύσεων αυτών διαφαίνεται στον τρίτο όρο της Τουρκίας που σχετίζεται με τον αποκλεισμό των Παλαιστίνιων της Γάζας. Οι δύο πλευρές φαίνονται διατεθειμένες να κάνουν υποχωρήσεις ώστε να βρεθεί λύση και σε αυτό το ζήτημα.

Σύμφωνα με τον κο Α. Ματζάκο, απόστρατο αξιωματικό του ΣΞ και ειδικό σε θέματα Διεθνών Σχέσεων, η Τουρκία έχει σημαντικά οφέλη από την αναθέρμανση της σχέσης της με το Ισραήλ. Ένα από τα βασικότερα είναι η αναβάθμιση του κύρους της στη Δύση, μετά από τη χρόνια Νέο – Οθωμανική στρατηγική που ακολούθησε και την αποξένωσε από αυτή, καθώς το Ισραήλ είναι ένα κράτος που εκπροσωπεί τη Δύση στη Μέση Ανατολή. Επιπλέον, ανοίγει μια «πόρτα» ενδεχόμενης συνεργασίας με το Ισραήλ σε πιθανή χάραξη αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου από το Ισραήλ, μέσω Κύπρου προς την Ευρώπη. (Ματζάκος, 2016) Τέλος, πιθανή τροφοδοσία της Γάζας από τουρκικά εμπορικά πλοία, ενώ ισχύει ο αποκλεισμός, θα αναβάθμιζε τη δύναμη της Τουρκίας στα μάτια του Σουνητικού Ισλάμ. Κάτι που είχε πληγεί σοβαρά μετά την αποτυχημένη εμπλοκή της με τον πόλεμο στην Συρία. (Ματζάκος, 2016)

Η νέα προσέγγιση της Τουρκίας με το Ισραήλ είναι ένα τρανταχτό παράδειγμα της άποψης που θέλει να μην υπάρχουν «μόνιμοι φίλοι» στις διεθνείς σχέσεις των κρατών, αλλά οι σχέσεις αυτές να διαδραματίζονται μόνο από τα εκάστοτε συμφέροντα. Σε αυτή τη φάση, συμφέρον της Τουρκίας είναι να αποκαταστήσει τις ισορροπίες στην εξωτερική της πολιτική αφού η θεωρία του Στρατηγικού Βάθους του πρώην πρωθυπουργού κ. Νταβούτογλου, ο οποίος υπολόγιζε πως η Τουρκία θα γινόταν πιο ελκυστική και στη Δύση μέσα από την κατεύθυνση της προς την Ανατολή, δεν είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα.

4.4 : Ερντογάν και Ευρώπη.

Οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Δύσης υπήρξαν ανέκαθεν πολύπλοκες και παράδοξες. Πρόκειται για μία σχέση άλλοτε συμμαχική και άλλοτε συγκρουσιακή. Ανά τα χρόνια η Δύση αποτέλεσε πηγή έμπνευσης αλλά και εξάρτησης για την Τουρκία. Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για ένα δεσμό που ήταν και παραμένει υψηλής σημασίας και για τα δύο μέλη του, παρά τις προκλήσεις που αναδύονται με αυξημένη συχνότητα. (Τζιάρρας, 2016)

Ήδη από τα πρώτα χρόνια της πρωθυπουργίας του Ερντογάν, παρατηρείται έντονα η επιθυμία της Τουρκίας να εμπλακεί με όλα τα γειτονικά της κράτη. Μετά την ανάδειξη στην εξουσία του ΑΚΡ εγκαινιάστηκε εποχή συνεργασίας της χώρας με την Ελλάδα, έστω σε διπλωματικό επίπεδο και το 2004 συνεργάστηκε με την Ελλάδα υποστηρίζοντας το σχέδιο επίλυσης του ζητήματος της Κύπρου το οποίο προωθούσε ο Κόφι Ανάν. Επιπλέον, μετά τον Αύγουστο του 2008 και τον πόλεμο μεταξύ Ρωσίας και Γεωργίας έδρασε ως μεσολαβητής για την σταθεροποίηση των σχέσεων των δύο χωρών.

Ύστερα από επαναλαμβανόμενες αποτυχημένες προσπάθειες, η Τουρκία το 2005 έλαβε το πράσινο φως για την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ. Πολλές είναι οι ευρωπαϊκές χώρες που αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό μια τέτοια κίνηση και διατηρούν αμφιβολίες. Η Ελλάδα, παρά το βέτο που ασκούσε τα προηγούμενα χρόνια στην πρόταση της ένταξης, πλέον υποστηρίζει την προσπάθεια ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ θεωρώντας πως για να γίνει αυτό προϋπόθεση είναι η ομαλοποίηση των σχέσεων της Τουρκίας με την Ελλάδα και

την Κύπρο και διότι θεωρεί ότι μια «ευρωπαϊκή» Τουρκία θα αποτελέσει έναν καλύτερο γείτονα. Βέβαια είναι απολύτως λογικό πως για να υπάρξει πλήρης ομαλοποίηση των σχέσεων Ελλάδας και Τουρκίας θα πρέπει να έχει προηγηθεί επίλυση του Κυπριακού προβλήματος. (Ντόκος, 2010)

Παρά τις παραπάνω φαινομενικά θετικές προθέσεις ο πρωθυπουργός της Τουρκίας έχει προβεί αρκετές φορές σε δηλώσεις που έχουν προκαλέσει την αντίδραση όχι μόνο Ελλήνων και Κυπρίων αλλά και αρκετών πολιτών του. Συγκεκριμένα, το 2013 έπειτα από ένα συνέδριο στην Πολωνία δήλωσε πως «δεν υπάρχει χώρα που ονομάζεται Κύπρος». Μια τέτοια δήλωση μόνο ως προσπάθεια για την επίλυση του Κυπριακού δεν μπορεί να χαρακτηριστεί. Μάλιστα οι αντιδράσεις ήταν έντονες και στο εσωτερικό της Τουρκίας όπου χαρακτηριστικά η δημοσιογράφος Τουμάϊ Τουγιάν έγραψε στην εφημερίδα «Γενίν Ντουζέν»: «Ο κ. πρωθυπουργός γνωρίζει πολύ καλά ότι υπάρχει μια χώρα που ονομάζεται Κύπρος. Σε μια χώρα που λέγεται Κύπρος τι δουλειά έχουν 40.000 δικοί σου στρατιώτες; Γιατί η σημαία του κυματίζει σε κάθε γωνιά; Ποιος είσαι εσύ και όταν το θέμα των Βαρωσίων έρχεται στην ημερήσια διάταξη μπορείς να πεις σαν να ήταν ιδιοκτησία σου ότι "εγώ δεν θα δώσω σπιθαμή γης στην Κύπρο ακόμη και για την πλήρη ένταξη"». (Χασαπόπουλος, 2013)

Οι συζητήσεις και οι δηλώσεις σχετικά με το κυπριακό ζήτημα ανά τα χρόνια συνεχώς αυξάνονται με τη βελτίωση των σχέσεων Τουρκίας – Κύπρου να μην διαφαίνεται. Μάλιστα, ο υπουργός εξωτερικών της Τουρκίας Αχμέτ Νταβούτογλου είχε αναφέρει μεταξύ δηλώσεων του : «Ακόμη κι αν δεν υπήρχε ούτε ένας μουσουλμάνος Τούρκος εκεί, η Τουρκία όφειλε να διατηρεί ένα κυπριακό ζήτημα... Καμία παγκόσμια και περιφερειακή δύναμη που κάνει στρατηγικούς υπολογισμούς στη Μέση Ανατολή, στην Αν. Μεσόγειο, στο Αιγαίο, στη διώρυγα του Σουέζ και στον Περσικό Κόλπο δεν μπορεί να παραμελήσει την Κύπρο». (Νταβούτογλου, 2010) Η Τουρκία καθιστά κατανοητό ότι δεν επιθυμεί ουσιαστική επίλυση του προβλήματος αλλά στην πράξη η κατοχή της δημιουργεί για την ίδια ένα όπλο ώστε να αποτρέπει τυχόν εις βάρος της εξελίξεις. (Τσιόδρας, 2014) Παράδειγμα αποτελεί η έντονη αντίδρασή της στην εύρεση και εκμετάλλευση νέων ενεργειακών πόρων στην Κύπρο από την Κυπριακή κυβέρνηση. Η Τουρκία έσπευσε να τονίζει ότι έχει και η ίδια δικαιώματα πάνω στο θέμα. (Κουσκουβέλης, 2013)

Το Δεκέμβριο του 2016, ηγετικά μέλη του Ευρωκοινοβουλίου έθεσαν ως πρόταση την προσωρινή παύση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας στην ΕΕ, λόγω των εκκαθαρίσεων και διώξεων που ακολούθησαν το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου καθώς και το ενδεχόμενο επαναφοράς της θανατικής ποινής. Ο Τούρκος Πρόεδρος έσπευσε να δηλώσει πως ένα τέτοιο ψήφισμα «δεν έχει αξία στα μάτια μας». Το εν λόγω ψήφισμα πραγματοποιήθηκε και εγκρίθηκε με συντριπτική πλειοψηφία ωστόσο οι ευρωβουλευτές δεσμεύτηκαν να το επανεξετάσουν εφόσον αποκατασταθούν το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα σε όλη τη χώρα. (CNN Greece, 2016)

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια έντονη αντιπαράθεση μεταξύ Τουρκίας και διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών. Συγκεκριμένα, πρόσφατα δημιουργήθηκε ένταση μεταξύ του Τούρκου Προέδρου και του Ολλανδού πρωθυπουργού Μαρκ Ρουτέ. Αφορμή ήταν η προεκλογική εκστρατεία, για την υποστήριξη του «ναι» στο τουρκικό δημοψήφισμα, που θέλησε να πραγματοποιήσει η κυβέρνηση Ερντογάν σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Τούρκοι υπουργοί σκόπευαν να παραστούν σε εκδηλώσεις σε χώρες όπως η Ολλανδία, η Γερμανία, η Δανία, η Ελβετία και η Σουηδία. Ο πρωθυπουργός της Ολλανδίας αρνήθηκε να επιτρέψει σε Τούρκους υπουργούς να συμμετέχουν σε τέτοιες εκδηλώσεις εντός της χώρας του και ο Τ. Ερντογάν δεν άργησε να αντιδράσει κατηγορώντας τον για «ναζισμό και φασισμό». Παρά την προσπάθεια του πρωθυπουργού Ρουτέ για αποκλιμάκωση της έντασης, ο Ερντογάν τόνισε ότι «θα πρέπει να λογοδοτήσετε για αυτή την αναίδεια» και κάλεσε την Ευρώπη να λάβει θέση και να επιβάλει κυρώσεις στην Ολλανδία. (Καθημερινή, 2017)

Η αντιπαράθεση κλιμακώθηκε με τον Ολλανδό πρωθυπουργό να μην κάνει πίσω αυτή τη φορά στις νέες του δηλώσεις. Στο πλευρό του στάθηκαν και οι αρχηγοί άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Συγκεκριμένα, η Γερμανίδα καγκελάρια και ο Γερμανός Υπουργός Εξωτερικών δήλωσαν την αντίθεσή τους στην έλευση Τούρκων υπουργών για να συμμετάσχουν σε προεκλογικές εκδηλώσεις, τονίζοντας πως «Μια τουρκική (προεκλογική) εκστρατεία δεν έχει καμία δουλειά εδώ, στη Γερμανία». (Καθημερινή, 2017) Θέση απέναντι στην επιθυμία των Τούρκων υπουργών να ταξιδεύσουν για τον παραπάνω σκοπό πήραν και η Δανία, η Σουηδία και η Ελβετία, προτείνοντάς τους να αναβάλουν τις προγραμματισμένες επισκέψεις τους.

4.4.1 : Το προσφυγικό ζήτημα στην Ευρώπη και ο ρόλος της Τουρκίας

Η συνεχόμενη αυξανόμενη ροή προσφύγων στις χώρες της Ευρώπης και ανησυχία των Ευρωπαίων ηγετών για την ασφυκτική κατάσταση και τον ανεξέλεγκτο αριθμό προσφύγων που εισέρχεται καθημερινά στην Ευρώπη οδήγησε στην ανάγκη εύρεσης λύσης για τη μείωση αυτού του ρυθμού άφιξης. Η πλειοψηφία των προσφύγων, στην προσπάθειά της να φτάσει στην Ευρώπη, περνά από την Τουρκία στην Ελλάδα χρησιμοποιώντας ως δίαυλο μετακίνησης το Αιγαίο Πέλαγος και τα ελληνικά νησιά. Όπως φαίνεται και στον παρακάτω χάρτη, οι πρόσφυγες, μέσω θαλάσσης, φτάνουν στις ελληνικές πόλεις όπως η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη και η Καβάλα και από εκεί κατευθύνονται προς την υπόλοιπη Ευρώπη μέσω των συνόρων Ελλάδας – ΠΓΔΜ στην περιοχή της Ιδομένης.

Χάρτης 9: Χάρτης αναπαράστασης της πορείας των Σύριων προσφύγων από την Τουρκία προς την Ευρώπη. (Πηγή: Bbc.com, <http://www.bbc.com/news/world-europe-35741494>)

Στην προσπάθεια μείωσης αυτής της αυξανόμενης εισροής, η ΕΕ οδηγήθηκε στη σύναψη συμφωνίας με την Τουρκία στις 18 Μαρτίου του 2016. Μια συμφωνία, η οποία αμέσως μετά την υπογραφή της χαρακτηρίστηκε ως μία μεγάλη επιτυχία από τους πολιτικούς αρχηγούς που έλαβαν μέρος, εκ του αποτελέσματος όμως αυτή η «επιτυχία» αμφισβητείται. Πιο συγκεκριμένα, η συμφωνία αυτή προέβλεψε την μείωση του ημερήσιου αριθμού προσφύγων που θα φθάνουν στα ελληνικά νησιά από την Τουρκία αλλά και την δυνατότητα επαναπροώθησης όσους από αυτούς κρίνονται παράνομοι μετανάστες στη δεύτερη. Η Τουρκία, από τη μεριά της, εκμεταλλεύτηκε το προσφυγικό πρόβλημα και κατάφερε να συνδέσει την επίλυσή του με σημαντικά θέματα συμφέροντος για την ίδια και άσχετα με το εν λόγω ζήτημα. Η ΕΕ, λοιπόν, συμφώνησε την επανεξέταση της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας στην ΕΕ και της απελευθέρωσης της βίζας για τους Τούρκους πολίτες, ενώ παράλληλα συμφώνησε μία πολύ σημαντική οικονομική ενίσχυση της χώρας.

Ένα χρόνο μετά από αυτή τη συμφωνία τα αποτελέσματα δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Σύμφωνα με τα στοιχεία των εκθέσεων της Κομισιόν πάνω στο ζήτημα, ο αριθμός των αφίξεων στα ελληνικά νησιά σημείωσε πτώση κατά το πρώτα δίμηνο μετά την σύναψη της συμφωνίας. Από τα μέσα του Ιουνίου όμως τα δεδομένα αυτά άλλαξαν και ανοδική πορεία. Αποτέλεσμα αυτής της αύξησης εισροής μεταναστών είναι η ασφυκτική κατάσταση που επικρατεί στα νησιά και στα κέντρα φιλοξενίας του, αλλά και οι άσχημες συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων καθώς τα νησιά του Αιγαίου έχουν υποδομές που μπορούν να φιλοξενήσουν 7.000 άτομα και ο αριθμός αυτός έχει ξεπεραστεί κατά, τουλάχιστον, το διπλάσιο. (Καρβουνόπουλος, 2016) Επιπλέον, σημαντικός αρνητικός παράγοντας της κατάστασης είναι και η μεγάλη διάρκεια της διαδικασίας εξέτασης των αιτήσεων ασύλου, με αποτέλεσμα μέχρι το Νοέμβριο του 2016 να έχουν πραγματοποιηθεί μόνο 573 επιστροφές μεταναστών στην Τουρκία, οι αιτήσεις των οποίων κρίθηκαν μη παραδεκτές. (Καρβουνόπουλος, 2016)

Στα παραπάνω αρνητικά αποτελέσματα έρχεται να προστεθεί η αναταραχή που αναφέρθηκε νωρίτερα μεταξύ Ευρωπαίων ηγετών και Τ. Ερντογάν. Η απαγόρευση σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, όπως στη Γερμανία και την Ολλανδία, της διεξαγωγής εκδηλώσεων υπέρ του «ναι» για το δημοψήφισμα της Τουρκίας επέφερε μια σειρά δηλώσεων και απειλών από την τουρκική κυβέρνηση προς την Ευρώπη. Ο Τούρκος Υπουργός Εσωτερικών Σουλεϊμάν

Σοϊλού προειδοποίησε την ΕΕ με δηλώσεις του που ανέφεραν πως η Τουρκία έχει τη δυνατότητα να «ανοίξει τον δρόμο στους 15.000 πρόσφυγες που δεν σας στέλνουμε κάθε μήνα και να σας προκαλέσουμε ασφυξία». (Cnn.gr, 2017) Ο Ταγίπ Ερντογάν, ο οποίος συχνά στηρίζεται στη συγκρουσιακή τακτική, απειλεί με επανεξέταση της συμφωνίας για το προσφυγικό.

Πέρα από τις αντιδράσεις για τον αποκλεισμό της προεκλογικής του εκστρατείας στους Τούρκους της Ευρώπης, το βασικό σημείο διαφωνίας του Ερντογάν με τη συμφωνία για το προσφυγικό είναι το ζήτημα για την απελευθέρωση της βίζας για τους Τούρκους πολίτες. Το θέμα αυτό ακολουθείται από 72 δεσμεύσεις μία εκ των οποίων είναι η αλλαγή του νόμου κατά της τρομοκρατίας. Ο Ερντογάν, επικαλούμενος την τρομοκρατική απειλή που αντιμετωπίζει τον τελευταίο καιρό η Τουρκία, αρνείται την τροποποίηση αυτή. Η ΕΕ επιθυμεί την τροποποίηση αυτή για να σταματήσει την κατάχρηση αυτού του νόμου από την τουρκική κυβέρνηση, καθώς, όπως έχει ήδη αναφερθεί, η κυβέρνηση Ερντογάν δεν είναι λίγες οι φορές που έχει προβεί σε προφυλακίσεις ατόμων με την κατηγορία της τρομοκρατικής ενέργειας αλλά με αμφιλεγόμενα αποδεικτικά στοιχεία.

Οι εκθέσεις της Κομισιόν για την πορεία της συμφωνίας κατηγορούν το τουρκικό κράτος για οπισθοδρόμηση αλλά και για παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των βασικών αρχών του κράτους δικαίου. (Καρβουνόπουλος, 2016) Η Τουρκία, από την πλευρά της δρα με βάση τα δικά της συμφέροντα και χρησιμοποιεί την γνωστή «εκβιαστική» της τακτική. Το σίγουρο είναι πως το προσφυγικό είναι ένα ζήτημα επικαιρότητας και υψίστης σημασίας για την Ελλάδα, που εμπλέκεται άμεσα σε αυτό, αλλά και για όλη την Ευρώπη. Είναι βέβαιο ότι οι ευρωπαίοι αξιωματούχοι θα πρέπει να κατανοήσουν τη σοβαρότητα της κατάστασης και να σχεδιάσουν προσεκτικά τα επόμενά τους βήματα.

4.4.2 : Τουρκία – Ρωσία : η νέα εποχή μιας δύσκολης σχέσης.

Η σχέση μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας είναι μια σχέση που διαμορφώθηκε με βάση τα συμφέροντα των δύο χωρών σε σχέση με την παρέμβασή τους στον πόλεμο της Συρίας. Όπως

έχει αναφερθεί και νωρίτερα, η Τουρκία αντιτάθηκε απέναντι στον Άσαντ και υποστήριξε τις αντάρτικες οργανώσεις. Από την άλλη πλευρά, η Ρωσία εντάχθηκε στον πόλεμο το φθινόπωρο του 2015 με σκοπό την υποστήριξη του Άσαντ.

Οι δύο χώρες τάχθηκαν σε αντίπαλα στρατόπεδα. Τα ρωσικά αεροπλάνα άρχισαν να βομβαρδίζουν τους, υποστηριζόμενους από την Τουρκία, αντάρτες, πετώντας κατά μήκος των τουρκοσυριακών συνόρων. Η Τουρκία με τη σειρά της υποστηρίζει ότι τα σύνορα αυτά παραβιάστηκαν επανειλημμένα. (Fisher, 2016) Το αποκορύφωμα της έντασης ήρθε το Νοέμβριο του 2015 όπου και ξέσπασε διπλωματική κρίση μεταξύ Ρωσίας – Τουρκίας όταν η τουρκική πολεμική αεροπορία κατέρριψε ρωσικό αεροσκάφος πάνω από τα σύνορα Συρίας - Τουρκίας. Η Ρωσία προχώρησε σε οικονομικά «αντίποινα» εις βάρος της Τουρκίας.

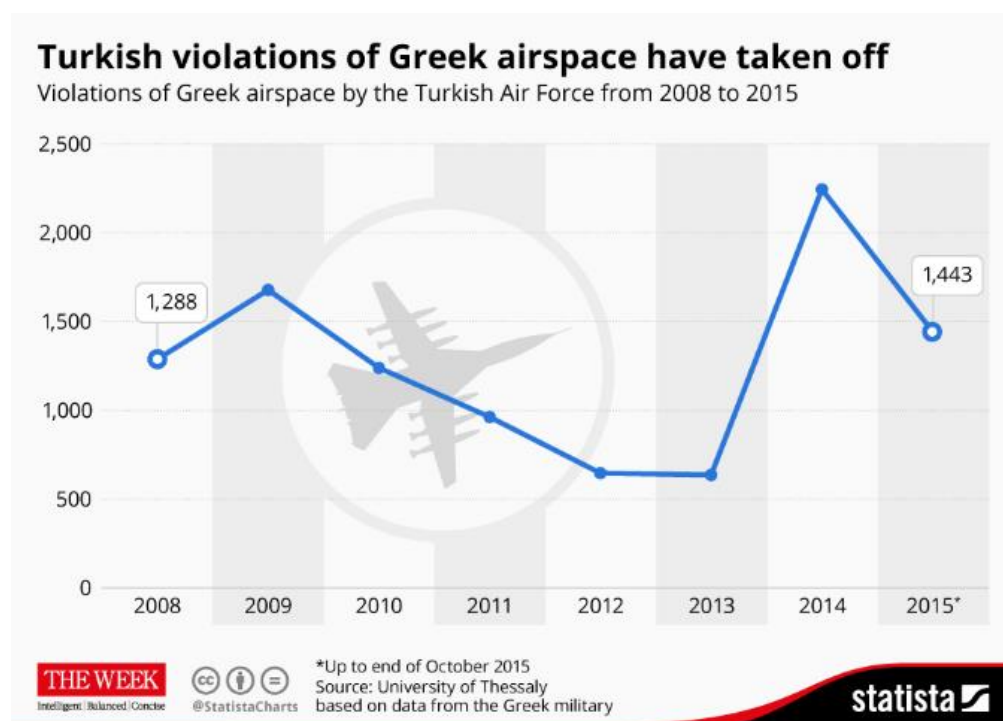
Τα παραπάνω γεγονότα δημιούργησαν φόβους ακόμα και για ενδεχόμενο πόλεμο, όμως λίγο πριν το πραξικόπημα του 2016, ξεκίνησε σταδιακά μία ρωσοτουρκική προσέγγιση που μπορεί να χαρακτηριστεί αναγκαία σε μια περίοδο που η Τουρκία βαδίζει μεταξύ απομονωτισμού και μεγαλοϊδεατισμού. (Τσαιλάς, Δρίβας, 2017) Οι δύο ηγέτες, Πούτιν και Ερντογάν, δηλώνουν πια ότι οι σχέσεις των δύο χωρών έχουν αποκατασταθεί πλήρως. Η Ρωσία, από την πλευρά της, αρχικά προσπάθησε να κερδίσει έδαφος έναντι των σύρων ανταρτών, μερικοί από τους οποίους υποστηρίζονταν από την Τουρκία. (Fisher, 2016) Παράλληλα, η Τουρκία θα σταματούσε την υποστήριξη ανταρτών οι οποίοι απειλούσαν τα ρωσικά συμφέροντα στη Συρία και θα περιόριζε τη φιλόδοξη στρατηγική της σχετικά με την ανατροπή του Άσαντ. Πλέον προσανατολίζεται κυρίως στο να εμποδιστούν οι κουρδικές οργανώσεις της Συρίας να αποκτήσουν μεγάλη ισχύ στα σύνορά της. (Fisher, 2016) Οι δύο χώρες φαίνεται να αλλάζουν στρατηγική σε σχέση με το παρελθόν και να ακολουθούν «κοινή πλεύση» λόγω των εξελίξεων στο διεθνές γεωπολιτικό σκηνικό.

Το Δεκέμβριο του 2016, ένα απρόσμενο περιστατικό έφερε το φόβο για τη διακοπή αυτής της συμμαχίας. Ένας τούρκος αστυνομικός πυροβόλησε και σκότωσε τον Ρώσο Πρέσβη στην Άγκυρα, Αντρέι Καρλόφ. Ο δράστης, που σκοτώθηκε επιτόπου από τις δυνάμεις ασφαλείας, αποδείχθηκε ότι ήταν ισλαμιστής. (Cnn.gr, 2017) Το συμβάν αυτό πυροδότησε την ανησυχία για μια νέα αντιπαράθεση των δύο χωρών φέρνοντας μνήμες από τις αντιδράσεις του 2015. Προς έκπληξη πολλών, η δολοφονία αυτή δεν έφερε σύγκρουση αλλά οι δύο χώρες

έδειξαν σημάδια συνεργασίας και επέρριψαν τις ευθύνες στους κοινούς τους εχθρούς και όχι η μία στην άλλη. (Fisher, 2016)

4.4.3 : Σύγχρονες Ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Οι παραβιάσεις του εθνικού εναέριου χώρου της Ελλάδας δεν είναι ένα καινούριο φαινόμενο. Κάθε χρόνο λαμβάνουν χώρα εκατοντάδες παραβάσεις και παραβιάσεις. Τα τελευταία χρόνια, όμως οι παραβιάσεις αυτές έχουν γίνει συχνότερες και εντονότερες. Οι τούρκοι δεν περιορίζονται μόνο στον ελληνικό εναέριο χώρο αλλά επεκτείνουν τις προκλήσεις του και στα ελληνικά χωρικά ύδατα. Τους τελευταίους μήνες, μάλιστα, έχουν στραφεί πολλές φορές τα βλέμματα σε αυτό το καθημερινό, πλέον, φαινόμενο. Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζεται το σύνολο των τουρκικών εναέριων παραβιάσεων κατά τα χρόνια 2008 – 2015.

Σχήμα 3: Γραφική αναπαράσταση τουρκικών παραβιάσεων στον ελληνικό εναέριο χώρο κατά τα έτη 2008 – 2015. (Πηγή : www.statista.com για τον ενημερωτικό ιστότοπο TheWeek.co.uk)

Η Συνθήκη της Λωζάνης, η οποία θεσπίζει συνοριακό της Τουρκίας αμφισβητήθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου 2016 από τον Τ. Ερντογάν θέτοντας ανοιχτά ζήτημα επαναδιαπραγμάτευσης των συνόρων. Οι επεκτατικές βλέψεις του Τούρκου Προέδρου έχουν πια υπόσταση και δεν περιορίζονται μόνο σε δηλώσεις εσωτερικά της Τουρκίας. Ο Ερντογάν μίλησε για διεκδικήσεις, για «το πάτημα των ξένων ποδιών» και για επιθυμία να «οδηγήσουμε την Τουρκία πιο πέρα». Στις προκλητικές αυτές δηλώσεις η Αθήνα απάντησε τα εξής : «Στον αναθεωρητισμό που διατυπώνεται κατ' επανάληψη από την τουρκική ηγεσία, η Ελλάδα αντιπαρατάσσει την προσήλωσή της στη διασφάλιση της διεθνούς νομιμότητας, της ειρήνης και της σταθερότητας. Δηλώσεις αμφισβήτησης της Συνθήκης της Λωζάνης είναι απαράδεκτες». Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οποιαδήποτε αναθεώρησή της Συνθήκης της Λωζάνης είναι πιθανό να αποβεί εις βάρος και της Τουρκίας. Μια ενέργεια εναντίον εδαφών με αμιγή ελληνικό πληθυσμό θα διαρρήξει κάθε δεσμό της γειτονικής μας χώρας με τον πολιτισμένο κόσμο. (Βερεμής, 2016)

Σύμφωνα με τις τουρκικές επιδιώξεις στοχοποιούνται Θράκη, Αιγαίο και Κύπρος. Η Τουρκία χρησιμοποιεί ως άλλοθι για τις επιθετικές της δηλώσεις και βλέψεις απέναντι στην Ελλάδα γεγονότα όπως φθορές κατά της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη, την επιστροφή των οκτώ στρατιωτικών που συμμετείχαν στο πραξικόπημα του 2016, αλλά και άλλους δύο Τούρκους που κρατούνται στη Θράκη και σύμφωνα με την Άγκυρα φέρονται να σχεδίαζαν την δολοφονία του Ερντογάν. Χρησιμοποιώντας, λοιπόν, τα παραπάνω επεισόδια προσπαθεί να δημιουργήσει ένα εχθρικό κλίμα απέναντι στην Ελλάδα και υποστηρίζοντας ότι ενισχύει την αποσταθεροποίηση της Τουρκίας. Ο εμπλουτισμός της ελληνοτουρκικής διένεξης με πολλά και πολύπλοκα ζητήματα, αποτελεί τον πάγιο τουρκικό στόχο. (Τσαιλάς, Δρίβας, 2017)

Στην περίπτωση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, εκτός από το επίπονο παρελθόν μεταξύ των δύο χωρών, οι συνεχείς παραβιάσεις στον εναέριο και θαλάσσιο χώρο δε είναι εφικτό να δημιουργούν συνθήκες εμπιστοσύνης και ανάπτυξη φιλικών σχέσεων. Παράλληλα, η Τουρκία συνεχίζει να προσθέτει προβλήματα στις σχέσεις της με την Ελλάδα με προκλητικές δηλώσεις και απειλές. Ο Ερντογάν στρέφεται προς του εθνικιστές της χώρας του και προσπαθεί να τονώσει το εθνικό αίσθημα φέρνοντας ιστορικές μνήμες από εποχή του Οθωμανισμού. Προσπαθώντας, δηλαδή, να κερδίσει έδαφος και υποστήριξη των εθνικιστικών

ομάδων στο πλαίσιο της εσωτερικής κρίσης της Τουρκίας, απειλεί χώρες και εδάφη που κάποτε άνηκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Σε αυτό το πεδίο βρίσκεται και η Ελλάδα, αν και στο παρελθόν έχουν προβληθεί προσπάθειες «φιλίας» μεταξύ των δύο χωρών από τον ίδιο τον Ερντογάν και τους αντίστοιχους ομολόγους του στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση. Τη δεδομένη χρονική στιγμή, όμως, φαίνεται να εξυπηρετεί τα πολιτικά του συμφέροντα η καλλιέργεια εχθρότητας μέσω προκλήσεων, χρησιμοποιώντας για άλλη μια φορά το μέσο του λαϊκισμού για να προσελκύσει μέρος του λαού του.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η Τουρκία είναι μία χώρα η οποία τα τελευταία χρόνια έστρεψε πάνω της, όσο λίγες, τα βλέμματα όλου του πλανήτη. Γεγονότα όπως ένα αποτυχημένο πραξικόπημα, τρομοκρατικές ενέργειες, οι συγκρούσεις με τους Κούρδους, η εισβολή στη Συρία συνθέτουν ένα ασταθές σκηνικό σε πολιτικό επίπεδο για τη χώρα. Αποτελέσματα των παραπάνω ήταν δεκάδες νεκροί, διώξεις, κρίση στις σχέσεις Τουρκίας με άλλες χώρες και πολεμικές προκλήσεις και απειλές.

Ο Ταγίπ Ερντογάν, ο αμφιλεγόμενος αυτός ηγέτης, πυροδότησε αρκετές φορές αντιδράσεις και σχολιασμούς μέσα από δηλώσεις του τόσο σε επίπεδο εξωτερικών ζητημάτων όσο και εσωτερικών. Σχετικά με την πολιτική που ασκεί στο εσωτερικό της χώρας, προέβη σε κινήσεις και μεταρρυθμίσεις που ανέτρεψαν τα δεδομένα των τελευταίων χρόνων. Η αποδυνάμωση της πολιτικής εξουσίας του στρατού, που για χρόνια είχε μέχρι και τη δυνατότητα να ανατρέψει κυβερνήσεις, ήταν ένα από αυτά. Το γεγονός αυτό παρουσιάστηκε ως ανάγκη στο φιλελεύθερο πλαίσιο που θέλει να ακολουθήσει. Είναι όμως η δημοκρατία του Ερντογάν μία φιλελεύθερη δημοκρατία; Κρίνοντας από τις πολιτικές εξελίξεις και τις αποφάσεις που ακολούθησαν δεν είναι εύκολο να απαντηθεί καταφατικά αυτή η ερώτηση.

Σε μια χώρα στην οποία λειτουργεί μια φιλελεύθερη δημοκρατία βασικός στόχος της κυβέρνησης είναι να εξασφαλίζει την ατομική ελευθερία των πολιτών της και να μην δρα παραβιάζοντας ή διακυβεύοντάς την. Στις φιλελεύθερες δημοκρατίες ακόμα και οι ίδιοι οι πολιτικοί ηγέτες ελέγχονται από συνταγματικούς περιορισμούς με βάση τα ατομικά δικαιώματα και την ατομική ελευθερία. Φυσικά, η ελευθερία του λόγου και της ελεύθερης διατύπωσης των πολιτικών (και όχι μόνο) απόψεων θεωρείται κάτι δεδομένο και απαραίτητο για την ισχύ ενός τέτοιου συστήματος. Στην ερώτηση που τέθηκε παραπάνω και με βάση τα γεγονότα που παρατέθηκαν στα διάφορα κεφάλαια της εργασίας, η προσωπική μου άποψη είναι που η δημοκρατία του Ερντογάν αποτελεί μια ανελεύθερη δημοκρατία.

Η ανελεύθερη Τουρκική Δημοκρατία φανερώνεται μέσα από την αδιαφορία των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών. Ή για να είμαστε πιο ακριβής, αδιαφορία των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτικών του αντιπάλων και των υποστηρικτών τους, καθώς τα παραδείγματα υποστήριξης και εύνοιας των υποστηρικτών του Ερντογάν και του ΑΚΡ δεν

είναι λίγα. Ταυτόχρονα, περιστατικά όπως η καθοδήγηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ο αποκάλυπτος πόλεμος των αντιπάλων του και των υποστηρικτών τους, οι εκλογικές νοθείες, το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να ενισχύσουν το παραπάνω συμπέρασμα. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η μείωση του πολιτικού ανταγωνισμού, κάτι που αποτελεί στοιχείο της ανελεύθερης δημοκρατίας και που διαφαίνεται από την σταθερή κυριαρχία του ΑΚΡ από την ίδρυση του μέχρι και σήμερα. Τέλος, αξιοσημείωτος είναι ο συνδυασμός δύο διαστάσεων με διαφορετική βάση που συγκεντρώνει στο πρόσωπό του ο ηγέτης αυτού του συστήματος Ταγίπ Ερντογάν. Στο πλαίσιο της ανελεύθερης δημοκρατίας, το σύστημα χρειάζεται ένα ισχυρό ηγέτη για να λειτουργήσει, ο οποίος συγκεντρώνει στα χέρια του το σύνολο της εξουσίας. Το παράδοξο στην περίπτωση που εξετάζουμε είναι ότι ο Ερντογάν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας τέτοιος ηγέτης στη διάσταση της ανελεύθερης δημοκρατίας αλλά και στη διάσταση της συνέχισης των μακρών παραδόσεων της χώρας.

Η Τουρκία είναι ένα κράτος με μεγάλη ιστορικά πολιτική πορεία. Μεγάλο και σημαντικό κομμάτι της ιστορίας αυτής είναι η περίοδος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τόσο για τον επεκτατικό της χαρακτήρα όσο και για το αυταρχικό πολιτικό της σύστημα. Η περίοδος αυτή κατέλαβε ένα σύνολο εξακοσίων χρόνων στην ιστορία της Τουρκίας, είναι φυσικώς επόμενο λοιπόν να έχει επιρροή και στη νεότερη πολιτική ζωή του κράτους. Η εποχή Ερντογάν έχει χαρακτηριστεί αρκετές φορές ως μια περίοδος «Νέο – οθωμανισμού» και ο ίδιος ως ένας σύγχρονος «Σουλτάνος». Οι χαρακτηρισμοί αυτοί έχουν δοθεί, μάλλον, όχι άδικα αν αναλογιστούμε την αυταρχική επιβολή του Ερντογάν στην κοινωνική ζωή της χώρας τα τελευταία χρόνια. Σε συνδυασμό με τις τελευταίες επεκτατικές του δηλώσεις αλλά και την προσπάθεια να γίνει η Τουρκία μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη που θα επηρεάζει τα γείτονα κράτη, η τακτική του Ερντογάν μπορεί να θεωρηθεί ως μια προσπάθεια αναβίωσης της οθωμανικής παράδοσης της χώρας. Αν σε όλα αυτά προσθέσουμε και το παραδοσιακό του ισλαμικό υπόβαθρο, την επιμονή του να εισάγει τις ισλαμικές αξίες στην πολιτική και τη δημόσια ζωή του κράτους και την αποστροφή του προς τον κεμαλισμό, μπορούμε να συνθέσουμε ένα πάζλ που επιβεβαιώνει τους παραπάνω χαρακτηρισμούς. Σε χώρες όπως η Τουρκία με ένα τέτοιο «βαρύ» ιστορικά πολιτικό παρελθόν, παρατηρείται το φαινόμενο της συνέχισης των μακρόχρονων πολιτικών τους παραδόσεων. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί και η Ρωσία με τον Πούτιν να χαρακτηρίζεται ως ένας «σύγχρονος Τσάρος». Η εποχή Ερντογάν, που εξετάζεται σε αυτή την εργασία, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια σύγχρονη

αναβίωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορία, τονίζοντας την λέξη «σύγχρονη» υπό την έννοια χρήσης βασικών χαρακτηριστικών της εποχής εκείνης σε ένα (φαινομενικά) δημοκρατικό πλαίσιο.

Σε όλα τα παραπάνω έρχεται να προστεθεί και ο τρόπος προβολής της προσωπικότητας του στον λαό του. Ο Ερντογάν πολλές φορές αυτοαποκαλείται ως «σωτήρας» του τουρκικού λαού και δικαιολογεί τις πολιτικές του αποφάσεις ως προσπάθεια προστασίας του λαού του από επιρροές που θα μπορούσαν να αλλοιώσουν την συνείδηση του και τις αξίες του. Επιθυμεί να καταστήσει τον εαυτό του ρυθμιστή της κοινωνικής ζωής, της εκτελεστικής εξουσίας αλλά και να αποτελεί θρησκευτική αυθεντία. Ο παραπάνω συγκεντρωτισμός έγινε περισσότερο φανερός από ποτέ στην προσπάθεια του για τη μετεξέλιξη του πολιτεύματος της Τουρκίας από Προεδρευόμενη σε Προεδρική Δημοκρατία, δικαιώνοντας όλους τους επικριτές του που τον αποκαλούσαν «Σουλτάνο».

Ένας «νέος Σουλτάνος», λοιπόν, που θέλει κάθε πτυχή της πολιτικής και κοινωνικής ζωής να περνάει από την δική του απόφαση, μειώνοντας έτσι τις πιθανότητες αντιδράσεων. Όπως ήδη αναφέρθηκε όμως, επιθυμεί να είναι και ο ρυθμιστής της θρησκευτικής ζωής και υποδεικνύοντας ο ίδιος τον τρόπο που αυτή θα λειτουργεί. Η ισλαμοποίηση της τουρκικής κοινωνίας στο ανελεύθερο δημοκρατικό πλαίσιο, που εξηγήσαμε προηγουμένως, δεν αφήνει πολλές επιλογές στους πολίτες αλλά και στους κεμαλιστές αντιπάλους του. Ο Ερντογάν άλλωστε ανά τα χρόνια της πολιτικής του πορείας χρησιμοποίησε έναν «ισλαμικού» τύπου λαϊκισμό για να προσεγγίσει εκείνους που πιστεύουν στο ισλαμικό δόγμα. Προσπάθησε να συσπειρώσει το λαό του σε επίπεδο «ισλαμικού έθνους» και θέτοντας τον εαυτό του ως μια μεσσιανική φιγούρα για την κοινωνία. Στράφηκε αντιμέτωπος με την ελίτ, στην προκειμένη περίπτωση, με τους κεμαλιστές και διαχώρισε το λαό σύμφωνα με αυτό το κριτήριο σε δύο τμήματα στο πλαίσιο του λαϊκισμού. Όπως ήδη αναφέρθηκε, παρουσίαζε τις κινήσεις του ως προστασία του έθνους και πρόβαλε μια πολιτική σύμφωνα με τη λαϊκή θέληση, παρότι τα κίνητρά του είχαν άλλα συμφέροντα στις περισσότερες περιπτώσεις.

Αδιαμφισβήτητα, η εποχή Ερντογάν για την Τουρκία αποτελεί ως ένα επίπεδο μια περίοδο αλλαγής σε πολλούς τομείς της χώρας. Μιας αλλαγής, όχι όπως εκείνης που παρουσίασε προεκλογικά ο Ταγίπ Ερντογάν πριν την πρώτη νίκη του AKP το 2002. Μιας αλλαγής στο οικονομικό αδιέξοδο εκείνων των χρόνων, αλλά κυρίως μιας αλλαγής της

τουρκικής πολιτικής σκηνής. Την νέα αυτή εποχή ακολούθησε η ολοκληρωτική επικράτηση του ΑΚΡ και του Ερντογάν στην πολιτική ηγεσία της χώρας, με ότι αυτό συνεπάγεται και έχει αναλυθεί παραπάνω. Στην παγκόσμια γεωπολιτική σκακιέρα, η εποχή Ερντογάν δεν μπορεί να θεωρηθεί αδιάφορη, καθώς επί του καιρού του συμμαχίες χρόνων διαταράχτηκαν και σχέσεις με παραδοσιακούς εχθρούς βελτιώθηκαν. Πάντα με γνώμονα τα συμφέροντα της εποχής. Αυτή τη στιγμή, όμως, η κυβέρνηση έχει να αντιμετωπίσει μια πολυεπίπεδη κρίση ταυτότητας που οφείλεται σε διάφορους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες. (Τζιάρρας, 2016) Δεν αρκεί, λοιπόν, να εστιάσει μόνο στην ανάδειξη του τουρκικού κράτους ως μία υπολογίσιμης δύναμης αλλά πρέπει να προβεί και σε προσπάθειες συσπείρωσης στο εσωτερικό της χώρας, που αντιμετωπίζει την αναταραχή των περασμένων γεγονότων. Η χώρα παραμένει σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης στο εσωτερικό αλλά παράλληλα έχει να αντιμετωπίσει και εξωτερικές απειλές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

1. **Γιαλουρίδης Γρ. Κ. (2004):** «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21^{ου} αιώνα : ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», Αθήνα, Σιδέρης.
2. **Δημητρώκας Ι., Ιωάννου Θ., Μπαρούτας Κ. (2001):** «Ιστορία του Μεσαιωνικού και του Νεότερου Κόσμου 565 – 1815», ΟΕΔΒ, Αθήνα.
3. **Γιαλλουρίδης Χ. Κ., Λαγγίδης Α.Θ. (2013):** «Μετακεμαλισμός», Αθήνα, Σιδέρης.
4. **Ζέπος Δ. (2003):** «Το Μέλλον της Ευρώπης και η Τουρκία», Αθήνα, Σάκκουλα.
5. **Καραφωτάκης Ε. (2002):** «Η Σύγχρονη Τουρκία – Κοινωνία, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
6. **Κιτσικής Δ. (2003):** «Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, 1280-1924», 4η έκδοση, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα.
7. **Κουσκουβέλης Η. Ι., Λίτσας Σ. (2013):** «Το στρατηγικό βάθος και η Τουρκία», Ποιότητα, Αθήνα.
8. **Λυγερός Σ., Μελάς Κ. (2013):** «Μετά τον Ερντογάν τι; Η ρεβάνς του πολιτικού Ισλάμ - ΑΟΖ, Κύπρος & διενέξεις στη Μεσόγειο. Το καρκίνωμα του Κουρδικού – Ακτινογραφώντας την τουρκική οικονομία.», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
9. **Μούδουρος Ν. (2011):** «Ισλάμ, πολιτική και οικονομία στην Τουρκία. Από την αστική τάξη του Κεμαλισμού στο κεφάλαιο του Ισλάμ», Διδακτορική μελέτη, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία.
10. **Μούτσογλου Β. (2000):** «Η Τουρκία στο Μεταβαλλόμενο Διεθνές Περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
11. **Νταβούτογλου Α., (2010):** «Το Στρατηγικό Βάθος η διεθνής θέση της Τουρκίας», Ποιότητα.

12. Ντόκος Α. (2010): «Αλφαβητάρι των Ελληνο - Τουρκικών σχέσεων», Κείμενο Εργασίας Νο 11/2010, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Αθήνα.

13. Σέρμπος Σ. (2008): «Τουρκία και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ρόλος της εσωτερικής πολιτικής και του διεθνούς παράγοντα στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Τουρκίας.», Σάκουλα, Αθήνα.

14. Τριανταφύλλου Δ., Φωτίου Ε. (2010): «Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την Εποχή του ΑΚΡ. Προς μια PAX Ottomana» Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Ξένη βιβλιογραφία

1. Berktaş H., Murgescu B. (2005): “Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials, Workbook 1 - The Ottoman Empire”, , Series Editor: Christina Koulouri, CDRSEE, Thessaloniki.

2. Finkel A. (2012): “Turkey: What Everyone Needs to Know?”, Oxford University Press, New York.

3. Finkel C. (2007), Μετάφραση: Μιχάλης Δελέγκος: «Οθωμανική Αυτοκρατορία 1300 – 1923», Εκδόσεις Διόπτρα, Αθήνα.

4. Görener AS., Ucal M. Ş. (2011): “The Personality and Leadership Style of Recep Tayyip Erdoğan: Implications for Turkish Foreign Policy”, Turkish Studies Vol. 12, No. 3, 357–381.

5. Kouskouvelis I. (2013): “The Problem with Turkey's "Zero Problems". Turkey, Past and Future”, Middle East Quarterly Winter 2013.

6. Morris C. (2005) : “The New Turkey: The Quiet Revolution On The Edge Of Europe”, Granta Books, UK.

7. Ozturk A. E. (2014): “The Presidential Election in Turkey: History and Future Expectations”Contemporary Southeastern Europe Election Analyses 2014, 1(2), 110 – 118.

8. Zurcher J. Erik (2003), Μετάφραση: Κεχριώτης Β.: «Η Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας», Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα.

Διαδίκτυο

Ελληνική Αρθρογραφία

- 1. ΑΠΕ – ΜΠΕ (17/04/2017):** «Χιλιάδες υποστηρικτές του Όχι διαδήλωσαν στην Κωνσταντινούπολη». Ανακτήθηκε στις 18/5/2017 από <http://www.amna.gr/articlep/151208/Chiliades-upostiriktes-tou-Ochi-diadilosan-stin-Konstantinoupoli>
- 2. ΑΠΕ – ΜΠΕ (18/04/2017):** «Υποψίες για χειραγώγηση 2,5 εκατομμυρίων ψήφων στο τουρκικό δημοψήφισμα». Ανακτήθηκε στις 18/5/2017 από <http://www.amna.gr/articlep/151362/Ypopsies-gia-cheiragogisi-2-5-ekatommurion-psifon-sto-tourkiko-dimopsifisma>
- 3. ΑΠΕ – ΜΠΕ (20/04/2017):** «Συνελήφθη διευθυντής ιστότοπου επειδή αμφισβήτησε τη «νομιμότητα» της νίκης του ναι στο δημοψήφισμα». Ανακτήθηκε στις 18/5/2017 από <http://www.amna.gr/articlep/151708/Sunelifthi-dieuthuntis-istotopou-epeidi-amfisbitise-ti-nomimotita-tis-nikis-tou-nai-sto-dimopsifisma>
- 4. Βερεμής Θ. (30/09/2016):** «Το διπλό λάθος του Ερντογάν». Έθνος. Ανακτήθηκε στις 10/5/2017 από http://www.ethnos.gr/parembasi/arthro/to_diplo_lathos_tou_erntogan-64549096
- 5. Γρηγοριάδης Ι. Ν. (22/01/2012):** «Θαμπώνει το τουρκικό «θαύμα»». Η Καθημερινή. Ανακτήθηκε στις 13/5/2017 από <http://www.kathimerini.gr/448404/article/epikairothta/kosmos/8ampwnei-to-toyrkiko-8ayma>

- 6. Ευσταθιάδης Σ. , Κούρκουλας, Α. (03/08/2008):** «Ρερζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Από τη Ρίζα μετανάστης στην Πόλη, η μαθητεία του στο Κοράνι, η γνωριμία με τη σύζυγό του και ο δύσκολος δρόμος προς την εξουσία». Το Βήμα. Ανακτήθηκε στις 09/05/2017 από <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=190260>
- 7. Η Καθημερινή. (07/04/2015):** «Το Διαδίκτυο στο στόχαστρο του Ερντογάν». Ανακτήθηκε στις 15/05/2017 από <http://www.kathimerini.gr/810444/article/epikairothta/kosmos/to-diadiktyo-sto-stoxastro-toy-erntogan>
- 8. Η Καθημερινή. (13/03/2017):** «Κλιμακώνεται η ένταση μεταξύ Ολλανδίας-Τουρκίας, αντιδράσεις και από άλλες ευρωπαϊκές χώρες». Ανακτήθηκε στις 01/06/2017 από <http://www.kathimerini.gr/900251/article/epikairothta/kosmos/klimakwnetai-h-entash-meta3y-ollandias-toyrkias-antidraseis-kai-apo-alles-eyrwpaiques-xwres>
- 9. Καρβουνόπουλος Π. (19/12/2016):** ««Προσφυγικό – Μεταναστευτικό» : Συμπεράσματα από τη μέχρι σήμερα συμφωνία Ε.Ε. – Τουρκίας». Militaire.gr. Ανακτήθηκε στις 03/06/2017 από <http://www.militaire.gr/προσφυγικό-μεταναστευτικό-συμπε>
- 10. Καρβουνόπουλος Π. (23/04/2017):** «ΗΠΑ - ΤΟΥΡΚΙΑ: Το τέλος μιας διαχρονικής συμμαχίας;». Militaire.gr. Ανακτήθηκε στις 19/05/2017 από <http://www.militaire.gr/ηπα-τουρκια-το-τέλος-μιας-διαχρονικής>
- 11. Κουσκουβέλης Η. (16/01/2014):** «Η αναθεωρητική Τουρκία. Από τα «μηδενικά προβλήματα» στην στρατηγική αποσταθεροποίηση της περιοχής». Foreign Affairs. Ανακτήθηκε στις 19/05/2017 από <http://foreignaffairs.gr/articles/69653/ilias-i-koyskoybelis/i-anatheoritiki-toyrkia?page=show>
- 12. Κουσκουβέλης Η. (30/05/2015):** «Ποιός ευθύνεται για τη Συρία; Και ποιός πληρώνει;» Ανακτήθηκε στις 16/05/2017 από <http://www.kouskouvelis.gr/site/el/arthragnomis/kouskouvelis-exoteriki-politiki/item/229>
- 13. Ματζάκος Α. (29/06/2016):** «Γιατί αναθερμαίνονται οι σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ;» Liberal.gr. Ανακτήθηκε στις 29/05/2017 από <http://www.liberal.gr/arthro/61209/amyna--diplomatia/2016/giati-anathermainontai-oi-scheseis-tourkias-israil.html>

- 14. Ματζάκος Α. (28/07/2016):** «Ερντογάν - Γκιουλέν: Πώς από σύμμαχοι κατέληξαν εχθροί;». Liberal.gr. Ανακτήθηκε στις 29/05/2017 από <http://www.liberal.gr/arthro/67945/amyna--diplomatia/2016/erntogan---gkioulen-pos-apo-summachoi-katelixan-echthroi.html>
- 15. Μποζανίνου, Τ. (02/08/2015):** «Το επικίνδυνο παιχνίδι της Τουρκίας κατά των Κούρδων». Το Βήμα. Ανακτήθηκε στις 19/05/2017 από <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=726901>
- 16. Νέδος Β. (16/07/2016):** «Κοτζιάς: Σύμφωνα με την ελληνική και διεθνή νομοθεσία η εξέταση του αιτήματος ασύλου». Η Καθημερινή. Ανακτήθηκε στις 18/05/2017 από <http://www.kathimerini.gr/867734/article/epikairothta/politikh/kotzias-symfwna-me-thn-ellhnikh-kai-die8nh-nomo8esia-h-e3etash-toy-aithmatos-asyloy>
- 17. Νεραντζάκη Ε. (14/07/2014):** «Η πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική της Τουρκίας - Η στρατηγική της ήπιας ισχύος στα Βαλκάνια και τον Καύκασο.» Foreign Affairs. . Ανακτήθηκε στις 19/06/2017 από <http://www.foreignaffairs.gr/articles/69875/eypraksia-nerantzaki/i-polydiastati-eksoteriki-politiki-tis-toyrkias?page=4>
- 18. Πρίφτη Κ. (07/06/2015):** «Ερντογάν: Ο πολιτικός που θέλει να γίνει σουλτάνος και να ξεπεράσει τον Κεμάλ. Η Τουρκία κατά τα 13 χρόνια παντοδυναμίας του». Huffington Post. Ανακτήθηκε στις 11/05/2017 από http://www.huffingtonpost.gr/2015/06/07/diethnes-erdogan-toyrkia-kemal-soyltanos_n_7495576.html
- 19. Πρώτο Θέμα (16/07/2016):** Την ώρα που ο Ερντογάν ζητούσε από τις ΗΠΑ την έκδοσή του Γκιουλέν: «Στημένο» το πραξικόπημα στην Τουρκία. Ανακτήθηκε στις 17/05/2017 από <http://www.protothema.gr/world/article/595619/gioulen-stimeno-to-praxikopima-stin-tourkia>
- 20. Στελγιάς Ν. (16/04/2017):** «Ιστορικό δημοψήφισμα στην Τουρκία - Τι λένε οι τελευταίες προβλέψεις». Η Καθημερινή. Ανακτήθηκε στις 08/05/2017 από <http://www.kathimerini.gr/905529/article/epikairothta/kosmos/istoriko-dhmoyhfisma-sthn-toyrkia---ti-lene-oi-teleytaies-provleyeis>
- 21. Τζιάρρας Ζ. (11/04/2014):** «Τουρκικές Εκλογές και Τουρκική Πολιτική: Τάσεις και Αντιστάσεις». Ανακτήθηκε στις 08/05/2017 από <https://zenonas-tziarras.net/2014/07/04/τουρκικές-εκλογές-και-τουρκική-πολιτ>

- 22. Τζιάρρας Ζ. (20/07/2016):** «Η Τουρκία ως «τρίτος πόλος» στην Μέση Ανατολή». Foreign Affairs. Ανακτήθηκε στις 19/05/2017 από <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70893/zinonas-tziarras/i-toyrkia-os-%C2%ABtritos-polos%C2%BB-stin-mesi-anatoli>
- 23. Το Βήμα. (30/05/2014):** «Guardian: «Το πάρκο Γκεζί και οι σπόροι μιας νέας Τουρκίας»». Ανακτήθηκε στις 14/05/2017 από <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=601418>
- 24. Τσαυλάς Δ., Δρίβας Α. (04/03/2017):** «Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις και η τουρκική πρόθεση για κλιμάκωση της έντασης». Liberal.gr. Ανακτήθηκε στις 21/05/2017 από <http://www.liberal.gr/arthro/119826/amyna--diplomatia/2017/oi-ellinotourkikes-scheseis-kai-i-tourkiki-prothesi-gia-klimakosi-tis-entasis.html>
- 25. Τσιόδρας Δ. (11/11/2014):** «Η στρατηγική της Τουρκίας». Η Καθημερινή. Ανακτήθηκε στις 16/05/2017 από <http://www.kathimerini.gr/791516/opinion/epikairothta/politikh/h-strathgikh-ths-toyrkias>
- 26. Τυρογιάννης Κ. (20/04/2016):** «Οι σχέσεις Ισραήλ - Τουρκίας και η εκκωφαντική σιωπή της Ελλάδας». Huffpost. Ανακτήθηκε στις 04/06/2017 από http://www.huffingtonpost.gr/kostas-tyrogiannis/-_5164_b_9735834.html
- 27. Χασαπόπουλος Ν. (11/11/2013):** «Ερντογάν: «Δεν υπάρχει χώρα που να ονομάζεται Κύπρος»». Το Βήμα. Ανακτήθηκε στις 16/05/2017 από <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=538996>
- 28. Capital (15/07/2016):** «Σε εξέλιξη πραξικόπημα στην Τουρκία». Ανακτήθηκε στις 26/05/2017 από <http://www.capital.gr/diethni/3141499/se-exelixi-praxikopima-stin-tourkia>
- 29. CNN Greece (24/11/2016):** «Ρήγμα από το Ευρωκοινοβούλιο στις σχέσεις ΕΕ – Τουρκίας». Ανακτήθηκε στις 19/05/2017 από <http://www.cnn.gr/news/kosmos/story/55891/rigma-apo-to-eyrokoinovoylio-stis-sxeseis-ee-toyrkias>
- 30. CNN Greece (17/03/2017):** «Απειλεί η Τουρκία: Μπορούμε να προκαλέσουμε ασφυξία στη Ευρώπη με το προσφυγικό». Ανακτήθηκε στις 04/06/2017 από <http://www.cnn.gr/news/kosmos/story/72354/apeilei-i-toyrkia-mporoyme-na-prokalesoyme-asfyxia-sti-eyropi-me-to-prosfygiko>

31. Karaveli H. (13/09/2012): «Το τουρκικό παιχνίδι στη Συρία - Πώς ο θρησκευτικός σεχταρισμός της Άγκυρας εμποδίζει την ειρήνευση στην περιοχή.». Foreign Affairs. Ανακτήθηκε στις 04/06/2017 από <http://www.foreignaffairs.gr/articles/68946/halil-karaveli/to-toyrkiko-paixnidi-sti-syria>

Ξένη Αρθρογραφία

1. Arango T. , Yeginsu C. (15/07/2016): Turkish President Returns to Istanbul in Sign Military Coup Is Faltering. The New York Times. Ανακτήθηκε στις 17/05/2017 από https://www.nytimes.com/2016/07/16/world/europe/military-attempts-coup-in-turkey-prime-minister-says.html?_r=0

2. Balci B. (04/02/2014): “The Gulen Movement and the Turkish soft power”. Carnegie Endowment for International Peace. Ανακτήθηκε στις 14/05/2017 από <http://carnegieendowment.org/2014/02/04/g-len-movement-and-turkish-soft-power-pub-54430>

3. BBC. (16/07/2017): “Failed Turkey coup: A summary of today's key developments”. Ανακτήθηκε στις 18/05/2017 από <http://www.bbc.com/news/live/world-europe-36811357>

4. Dickey C. (22/03/2017): “Turkey’s Frightening Trifecta: ISIS, Erdogan & U.S. Nukes”. The Daily Beast. Ανακτήθηκε στις 20/05/2017 από <http://www.thedailybeast.com/articles/2017/03/22/turkey-s-frightening-trifecta-isis-erdogan-u-s-nukes>

5. Fisher M. (19/12/2016): “Turkey, Russia and an Assassination: The Swirling Crises, Explained”. The New York Times. Ανακτήθηκε στις 01/06/2017 από https://www.nytimes.com/2016/12/19/world/europe/what-happened-turkey-russia-assassination-analysis.html?_r=0

- 6. Hurriyet Daily News (16/07/2016):** “Opposition parties reject the military coup attempt”. Ανακτήθηκε στις 17/05/2017 από <http://www.hurriyetdailynews.com/opposition-parties-reject-the-military-coup-attempt.aspx?pageID=238&nID=101670&NewsCatID=341>
- 7. Kristianasen W. (16/03/2012), Μετάφραση: Λογοθέτης Χ.:** «Η τουρκική κυβέρνηση απέναντι στο κουρδικό ζήτημα». Le Monde diplomatique. Ανακτήθηκε στις 12/05/2017 από <http://archives.monde-diplomatique.gr/spip.php?article325>
- 8. Lusher A. (16/07/2016):** “Turkey coup: Conspiracy theorists claim power grab attempt was faked by Erdogan”. Independent. Ανακτήθηκε στις 16/05/2017 από <http://www.independent.co.uk/news/world/turkey-coup-conspiracy-theory-erdogan-military-gift-from-god-soldiers-istanbul-a7140516.html>
- 9. Pavey S. (03/11/2014):** “The rise of political Islam in Turkey: how the west got it wrong”. Open Democracy. Ανακτήθηκε στις 26/05/2017 από <https://www.opendemocracy.net/5050/safak-pavey/rise-of-political-islam-in-turkey-how-west-got-it-wrong>
- 10. The Guardian (18/07/2016):** “Turkey coup attempt: Erdoğan demands US arrest exiled cleric Gülen amid crackdown on army – as it happened”. Ανακτήθηκε στις 17/05/2017 από <https://www.theguardian.com/world/live/2016/jul/15/turkey-coup-attempt-military-gunfire-ankara>
- 11. The Week (27/11/2015):** “Turkey violated Greek airspace more than 2,000 times last year”. Ανακτήθηκε στις 18/05/2017 από <http://www.theweek.co.uk/67305/turkey-violated-greek-airspace-more-than-2000-times-last-year>